

ציונים ומ"מ - עירובין

סוגיא דבקיעת רבים (דף כ"ב א')

(א) א"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר - הטעם שמהני דלתות נעולות. בתוס' דף ו' ע"ב מבואר דחשיב מחיצה שאינה מתבטלת ע"י בקיעת רבים. וברש"י דף ק"א ע"א ד"ה חייבין עליה כתב דלאו רשות הרבים שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה, [ויל"ע אי מ"מ בקיעת רבים משוי לה כרמלית או דכיון דאינה רה"ר לא אמרינן כלל אתרו"מ וכשיטת התוס' בדף ו' ע"ב ומשמעות רש"י דהוי רק כחצר שאינה מעורבת ועי' ב"י סימן שמ"ה] וכן נחלקו בזה הרשב"א וריטב"א בסוגיין, שהרשב"א כתב (בסוד"ה הכא) שע"י שנעלות בלילה ומעכבים את רגל הרבים מלעבור, ובעבוה"ק ש"ב פ"ד הואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה וחוסמת העוברים שם בלילות אין זה רשות הרבים. והיינו כרש"י, אולם הריטב"א כתב וכל שדלתותיה ננעלות בלילה נידון כסתימה גמורה ומחיצה שלימה וכאילו יש כאן ד' מחיצות. והיינו כתוס'.

(ב) לדעת רש"י ו' ע"ב צריך ב' דלתות נעולות, והתוס' שם נתקשו דהאיכא ג' מחיצות גמורות ע"ש אולם הריטב"א שם כתב דודאי סגי בדלת אחת ננעלת וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (שם) וי"ל שכן דעת תוס' למסקנתם שם.

(ג) פלטיא - בעבוה"ק ש"ג פ"א כתב דבפלטיא אפי' דלתותיה נעולות חשיב רה"ר ועי' מאירי שבת דף ו' א'. ונחלקו האחרונים לדעת הרשב"א אם גם במחיצות גמורות ס"ל דחשיב רה"ר, דבפלטיא לא מהני מחיצות, או שרק דלתות נעולות חשיב רה"ר, וכשיטתו דנעילת דלתות מהני משום דאין מסור לרבים כל שעה, משא"כ בפלטיא שבפנים יש שימוש לרבים. [עי' שערי עירובין עמ' ר"ס והלאה].

(ד) מבואר בגמ' דהא דא"ר יוחנן שצריך נעילת דלתות בירושלים, קאי דלא כרבנן, דלדידהו לא אמרינן אתרו"מ. ולפי"ז הקשו הראשונים על הגמ' דף ו' ב' דמקשינן איך מהני דלתות שאין נעולות ברה"ר שיש לה ב' מחיצות, הרי אר"י דבעינן דלתות, והרי הכא אמרינן דלרבנן ל"ב דלתות. ועי' תוס' שם ד"ה והאמר דב' מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לר"י ובעינן דלתות נעולות. והרשב"א שם כתב דקושיין לר' יוחנן איך יסבור בההיא דשני בתים דמהני דלתות שאין נעולות.

(ה) שם בגמ' להלן מבואר דלרבנן לא אמרינן אתרו"מ בפסין משום דאית להו שם ד' מחיצות ולפי"ז צ"ל שגם בירושלים חשיב שם ד' מחיצות. ונחלקו הראשונים בזה. א. הריטב"א כתב דלירושלים הוה עומד מרובה בכל צד. ב. בחי' הר"ן כתב שהיה צוה"פ בפתחים וגם גיפופי. ועי' חי' הרשב"א. ובריטב"א מפורש דצוה"פ לא מהני ליחשב שם ד' מחיצות. ובדעת הר"ן שלא תי' כהריטב"א דמשום עומ"ר חשיב שם ד' מחיצות. משמע דס"ל דל"מ עומ"ר ליחשב שם ד', ועכ"פ באופן שיש שיעור פירצה ביניהם וס"ל דפירצה דאורייתא היא. עוד י"ל דמפרש שבמקום הילוך הרבים היו מחיצות לכל האורך עד החומה והוי סילוק מחיצות וכ"כ בחזו"א ועי' במלחמות דנראה מדבריו דבעומ"ר אף לר"י לא אמרינן אתרו"מ וכ"מ בריו"נ במתניתין. ועי"כ צ"ל לשיטתם דמיירי דליכא עומ"ר.

(ו) ומש"כ הר"ן דע"י צוה"פ חשיב שם ד' מחיצות, לפי"ז בב' מחיצות וצוה"פ מהני, דחשיב שם ד' מחיצות, ועי' תוס' דף ו' ב' ד"ה והאמר דמר' יוחנן ילפינן לרבנן דבב' מחיצות בעינן דלתות ננעלות, ומשמע דאף דאיכא צוה"פ ל"מ שם ד' מחיצות וכן הוכיח החזו"א [ואפשר דדוקא צוה"פ מצד אחד ל"מ דבעינן שם ד' ולא שם ג' ודלא כחזו"א ולפי"ז צ"ל

דס"ל דבעינן ב' דלתות ננעלות כשי' רש"י שם, אולם לרשב"א דע"י דלתות ליכא בקיעת רבים, שפיר י"ל דא"צ ב' דלתות וכדכתב שם להדיא ועי' עוד להלן].

והתוס' בסוגיין ד"ה והא כתבו דירושלים כיון דהיה לה צוה"פ לא היה לרבים לבטל המחיצה (אליבא דרבנן), יש לדון אי משום דצוה"פ לחוד חשיב כשם ד' מחיצות או דע"י צוה"פ בטל הפירצה ומהני המחיצות שבצדדים מדין עומ"ר וכדעת הריטב"א. ועי' שו"ת רעק"א החדשות סי' ו' שנראה שמפרש כצד ב' ודלא כהשואל שם דפ"י כצד א'. אולם בר"ן הנ"ל מבואר דצוה"פ מהני, וכן מבואר ברשב"א בדף ו'.

והרעק"א שם הוכיח מההיא דיתר על כן דצוה"פ לא מהני אף לרבנן ובעינן דלתות נעולות. אכן לפי הרשב"א שם דקושית הגמ' מדר' יוחנן אינה לרבנן אלא דלר' יוחנן גופיה בעינן דלתות נעולות, אבל לרבנן באמת סגי בצוה"פ, לפי"ז א"ש. אבל בדעת תוס' שם א"א לפרש כן וכנ"ל. ועי' חזו"א סי' ע"ד ג' וגאו"י דף ו' ע"ד התוס' שם.

ז) גמ' קשיא דרבנן אדרבנן, עי' מהרש"א (על תוס' ד"ה והאמר) שהקשה שאני ההיא דיתר על כן דרחב ט"ז, וכדמקשו התוס' על הגמ' לעיל דמקשה מירושלים. ות"י התוס' ל"ש הכא, אמנם לתי' ב' דתוס' דף ו' דרה"ר המתקצר חשיב רה"ר וה"נ מיירי באין רחב ט"ז א"ש, וקושית המהרש"א לפי' א' דשם לסברת המקשה שם דמיירי ברה"ר ט"ז, אבל גם לפי' זה כתבו התוס' שם דלמסקנא ההיא דיתר על כן מיירי באין כתב ט"ז וחשיב כמבוי מפולש אלא דלפי"ז הרי באמת לא מצינו דס"ל לחכמים אתרו"מ אלא רק כדין מבוי המפולש. ומאי קושית הגמ'. וכ"ה החזו"א סי' ע"ד [ועי' בית אפרים סי' כ"ו דהגמ' כאן סברה כדעת המקשה לעיל].

ח) בגמ' דף י"ב ב' מבואר דלמ"ד דלחי אינו מחיצה טעמא דר"י דהתיר בשני בתים משום דשתי מחיצות דאורייתא ולפי"ז רבנן דפליגי סברי דג' מחיצות דאורייתא וחסר ג' מחיצות, וא"כ אין ראוי דאמרינן אתרו"מ, וע"כ דסוגיין כמ"ד לחי משום מחיצה וכן כתבו התוס' בקושית הגמ' מר' יהודה, [אך בתי' הגמ' ביארו התוס' דס"ל לר' יהודה ב' מחיצות דאורייתא ומשמע דלחי לאו משום מחיצה, ואפשר דתרת"י ס"ל גם ב' מחיצות דאורייתא וגם דלחי הוי מחיצה]. אולם עי' רשב"א במסקנת הגמ' דהתם דליכא שם ד' מחיצות שביאר בתי' ב' דלחי לא חשיב שם ד' מחיצות דלחי משום היכר. ולפי"ז נמצא דאין ראוי כלל דרבנן סברי דאמרינן אתרו"מ ואפשר דאיה"נ למסקנא לרבנן לא אמרינן אתרו"מ. וכדמשמע ברשב"א דף ו' ויש להאריך בזה.

ובאמת אף למ"ד דלחי משום מחיצה כתבו התוס' דף י"ב ב' דרבנן סברי דמדרבנן בעינן ג' מחיצות גמורות. וא"כ אין זה מדין אתרו"מ, דאף במבוי מפולש אסור מדרבנן משום חסרון מחיצות. (ואולי זו כוונת התוס' כאן ד"ה קשיא דרבנן, ודוחק) אכן באמת בשבת דף ו' ב' מבואר דרבנן סברי דאף מדאורייתא לא הוי רה"י ולמ"ד לחי משום מחיצה צ"ל דה"ט משום אתרו"מ, והתוס' בדף י"ב ב' כוונתם לבאר מ"ט אף במבוי מפולש ל"מ לחי, וכ"מ בתורא"ש שם (ע"ש ברש"י על רש"י) והיינו דרבנן אסרו בתרוויהו גם ברה"ר מדאורייתא מדין אתרו"מ וגם במבוי מפולש מדרבנן משום דבעינן ג' מחיצות גמורות.

ומ"מ לדברי התוס' דף ו' ב' בפ"י א' דרבנן ור"י נחלקו רק במבוי המפולש קשה מסוגיין דמבואר דטעמא דרבנן משום אתרו"מ. (וכנ"ל בשם החזו"א) וצ"ל דגם דין מבוי מפולש הוא משום אתרו"מ ודוק.

ט) תוס' ד"ה והא הקשו דלמא שאני ירושלים דפתחיה רחבים ט"ז. מצינו ב' דרכים בכוונתם, א. דכיון דהפתח רחב ט"ז חשיב רה"ר וטפי איכא למימר אתרו"מ משא"כ בפסין דלא חשיב רה"ר דליכא אלא י"ג ושליש. וכסברת התוס' דף ו' ב' דלא אמרינן אתרו"מ אלא ברה"ר. וכ"כ בחזו"א סי' ע"ד ח'. וכן כתבו התוס' בתורא"ש ותור"פ. [אמנם לקושטא דמילתא דאמרינן אתרו"מ אף בפסי ביראות לא קשה על התוס' דף ו', דמ"מ לאחר בקיעת רבים שמבטלת הפסין חשיב רה"ר משא"כ בההיא דיתר על כן דאפי' אם יתבטל המחיצה לא יחשב רה"ר וזה נראה כוונת הר"ן בסוגיין ע"ש]. ולפי"ז ת"י התוס' דכיון שהיה צוה"פ דבלא בקיעת רבים לא חשיב רה"ר, [ודמי לפסין שרק אחר בקיעת הרבים חשיב רה"ר] ובתי' ב' כתבו דלפי' ב' בדף ו' דרה"ר המתקצר חשיב רה"ר ה"נ בפסין.

ב. קושית התוס' בדירושלים חשיב פירצה, ודלמא אף בלא בקיעת רבים המבטלת מחיצה בעינין דלתות נעולות משום פירצה. ועיי' שו"ת רעק"א החדשות סי' ו' שנראה שפ"י כן, ולפ"ז משי"כ בסוה"ד דלפ"י ב' בדף ו' אי"ש כוונתם למשי"כ שם וצ"ל לפ"ז דמדאורייתא אין חילוק בפירצות. אך לשון התוס' בתירוצם דלא היה לרבים לבטל המחיצה צ"ע לפ"י זה.

(ז) תוד"ה חייבין, הקשו דהאיכא ב' מחיצות דאורייתא, ותי' דמ"מ באמצע הפילוש ליכא ב' מחיצות, ועיי' בעה"מ דמשמע דאף כנגד העומד בטלה המחיצה וצ"ב וע' רמב"ן במלחמות שם וצ"ע היטב.

יא) תוס' ד"ה חייבין וא"ת וכו' אמאי חייבין עליה משום רה"ר הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא. ובראשונים תי' דר"י ס"ל דג' מחיצות דאורייתא דבה ס"ל כחכמים, ולא פסק כר"י אלא בדין אתרו"מ, ועיי' מהרש"א שהתוס' דלא תי' כן משום דסו"ס הא דאמר דבעינן דלתות נעולות דלא כמאן, דלר"י אי"צ משום דב' מחיצות דאורייתא ולחכמים אי"צ משום דאיכא שם ד' מחיצות. ובחזו"א סי' ע"ד ז' הקשה דכיון דב' מחלוקות נפרדות הם שפיר י"ל דחייב חטאת משום דבמנין המחיצות נקטינן כחכמים.

אכן לפ"י ב' בתוס' ד"ה קשיא דאף אם ג' מחיצות דאורייתא ס"ל לר"י דמהני ב' מחיצות דלא אמרינן אתרו"מ. א"א לתרץ כהראשונים דממ"נ הכא לא אמרינן אתרו"מ כיון דאיכא ב' מחיצות מעלייתא ואיכא נמי שם ד' מחיצות (וכ"כ החזו"א שם) ואמנם לשון התוס' כאן משמע דהקשו משום דב' מחיצות דאורייתא, אבל בתורא"ש הקשה בסתם דב' מחיצות מעלייתא ל"א אתרו"מ. ושפיר י"ל כנ"ל. ויל"ע אם תי' התו' שידי לפ"י ב' דבב' מחיצות אף מחיצה שלישית לא בטלה, ועיי' חזו"א שם.

יב) שם, וי"ל דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדים וחייבין עליה משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש. ומבואר בדבריהם דאף דמוקף בד' רוחותיו ברה"י מ"מ האמצע חשיב רה"ר.

אמנם החזו"א יסד (בסי' ס"ה מ"ה וסי' ק"ז ג' ועוד) דרה"י חשיב כמחיצה ומהני לגדור רה"ר, והוכיח כן במכתבו בס' שלום יהודה עמ' רס"ב ממבוי שנפרץ במלואו לחצר הפרוצה כנגדו לרה"ר, דחשיב רה"י (אא"כ נפרץ מצדו דאסור דרבנן) ובס' שלום יהודה עמ' רס"ד (מכתב ד' לחזו"א) דחה דשאני התם דמחיצת החצר שלצד רה"ר לא נתבטלה כיון דאיכא עומ"ר ולכן אף במקום הפירצה חשיב מחיצה ואף כלפי המבוי, משא"כ הכא דלא חשיב מחיצה במקום הפרוץ אלא רק במקום העומד, דבקיעת רבים מבטלת המחיצה. עש"ה. וע' להלן אות י"ג.

בראשונים כתבו על תי' התוס' דאינו מחוור, עיי' רשב"א וריטב"א. ובחזו"א כתב דטעמם משום דרה"י חשיב מחיצה וכנ"ל. אך פשטות דבריהם משמע דמודו לתוס' בזה, אלא דלא ניחא להו לפרש שרק אמצע הפילוש חשיב רה"י. (וכ"כ הגרא"פ זצ"ל במכתבו לחזו"א בעמ' רס"ו מכתב ה') ונפ"מ רבתי להלכה, דבחזו"א כתב דאין לנו רה"ר כיון שהרחובות שלנו מפולשים לרחוב שניתר בעומ"ר ע"ש. אך לפשטות התוס' והראשונים משמע דלא כדבריו. ועיי' בחזו"א שכתב בדעת תוס' דהכא עיי' בקיעת הרבים מבטלת המחיצה של רה"י, ודו"ק.

יג) עוד יש לדון בדברי התוס', דלעיל דף ו' ב' פשיטא להו דלא אמרינן אתרו"מ אלא ברה"ר, ובפשוטו ר"ל דבעינן בקיעה של רה"ר, ולא סגי בבקיעה של רבים. ולפ"ז בירושלים שבמקום המחיצות חשיב רה"י משום דאיכא ב' מחיצות, אי"כ גם המחיצה שבוקעים בה לא בטלה כיון דהיא במקום רה"י, וא"כ גם אמצע הפילוש יש לו מחיצות, ועיי' חזו"א סי' ק"ז ג'. ועיי' צ"ל דא"צ בקיעה של רה"ר, והא דכתבו התוס' דף ו' דדוקא ברה"ר אמרינן אתרו"מ היינו משום דבקיעת רבים אינה מבטלת מחיצות לגמרי, אלא רק דמחיצות שבוקעים בהם אין בכחם לגדור רה"ר. (הגר"ג כהן שליט"א ועיי' בסי' האיר יוסף סי' ל"ד).

יד) ובדברי יחזקאל סו"ס ה' הקשה עפ"י התוס', דבפסי ביראות נמי נימא לר"י דב' מחיצות דאורייתא הוי בין בפסין רה"י ורק באמצע הפילוש אין לו מחיצות, ומעתה כיון שרוחב הפתחים הוא רק יג' ושליש אין כאן שיעור רה"ר, ואף לא הוי רה"ר המתקצר כיון שמכל צדדיו איכא רה"י, ואמאי הוי רה"ר.

ובחזו"א סי' ק"ז ג' כתב דבפסין ליכא ב' מחיצות דאף לר"י לא אמרינן ב' מחיצות דאורייתא אא"כ המחיצות ארוכות מהרוחב שביניהם. ע"ש. [וע' היטב ברמב"ן במלחמות דמשמע דלא חשיב דאיכא ב' מחיצות בירושלים אלא אם נצרף את כל המחיצה שלאורך ירושלים ובעינן לעוממ"ר. וצ"ב מ"ט. ולחזו"א א"ש דבעינן שיהא מחיצות האורך טפי מהרוחב שביניהם. והעירו מהרמב"ן דף נ"ט דלר"י ב' מחיצות דאורייתא אפי' אם יש רוח גדול ביניהם].

טו) גמ' הכא איכא שם ד' מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות. יש לדון אי בעינן דווקא שם ד' או סגי גם בג' מחיצות. ובחי' אבהע"ז לדף ו' כתב דבעינן דוקא שם ד' מחיצות. אבל בחזו"א סי' ק"ז ה' כתב דג' מחיצות של עוממ"ר חשיב כשם ד', דאין חילוק בין ג' מחיצות לד' לענין דאורייתא (אמנם בפסין ודאי דאם אין היקף בכל הרוחות לא חשיב פסין).

והנה בדף ו' מבואר בההיא דיתר על כן דלרבנן אין מערבין רה"ר אלא בדלתות נעולות וע"ש בתוס' דטעמא משום דליכא שם ד'. ומשמע שם דאף צוה"פ לא מהני, (ובפרט לחזו"א דדלתות בלא צוה"פ לאו כלום ניהו, וע"כ דמייירי באיכא צוה"פ). וצ"ל חדא מתרתי, או דצוה"פ לא חשיב שם ד' מחיצות, או דבעינן דוקא שם ד' והתם שם ג' איכא אבל באמת אם יהא צוה"פ מב' הצדדים מהני. ובביאור"ל סי' שס"ד ס"ב מבואר דלרבנן מהני צוה"פ מב' צדדים, אבל בחזו"א כתב להוכיח מתוס' דצוה"פ לא חשיב שם ד', וכשיטתו דשם ג' נמי מהני וע"כ דלא חשיב שם ד'. וכבר הובא לעיל דבחי' הר"ן מבואר דצוה"פ חשיב כשם ד', וכ"מ בתורא"ש ד"ה והא (אלא שיש לדחות דמייירי בעוממ"ר וצוה"פ מהני לבטל הפירצה, וכרעק"א בשות החדשות סי' ו' הובא לעיל) ואמנם בריטב"א מפורש דצוה"פ לא חשיב שם ד' מחיצות.

טז) וברשב"א מצינו שיטה חדשה, דבאמת צוה"פ חשיב כשם ד', וס"ל דאף צוה"פ מצד אחד ולחי מצד שני מהני. אכן לשיטתו לא קשה מהגמ' דף ו', דמפרש שם דכוונת הגמ' רק לר' יוחנן בעינן דלתות, אבל לרבנן באמת א"צ דלתות נעולות.

והנה עיי"ש ברשב"א שצידד דלחי נמי חשיב כשם ד', והכא קיימינן דלחי משום היכר, ולפי"ז צ"ב מ"ט בעינן לדין אתרו"מ. תיפו"ל שחסר ג' מחיצות. ומוכח דעכ"פ למסקנת הגמ' באמת אין טעמיהו דרבנן משום אתרו"מ. אולם לצד שני שצידד שם הרשב"א דאף דלחי משום מחיצה, מ"מ בעינן מחיצה חשובה, ולכאורה זה מטעם אתרו"מ אלא די"ל דטעמא משום דלגדור רה"ר בעינן מחיצות חשובות. ויש להאריך בזה.

שיטות הראשונים להלכה

יז) הרי"ף בדף ו' הביא לדברי ר' יוחנן דירושלים צריכה דלתות נעולות. ומשמע דפסק כר' יהודה דאמרינן אתרו"מ ואף באיכא שם ד' מחיצות ודלא כחכמים. וכן כתבו הרשב"א והריטב"א דף ו' עפ"י הרי"ף. וכ"ה ברמב"ן במלחמות [אלא שהוסיף דבמנין המחיצות קי"ל דבעינן ג' מחיצות ודלא כר"ן].

אולם הבית אפרים שערי עירובין עמ' צ"ט והחזו"א סי' ק"ז ד' נקטו בדעת הרי"ף להיפך, מדהביא למשנה דף כב' בפסי ביראות דנחלקו ר"י וחכמים וסתמא משמע דהלכה כחכמים דלא אתרו"מ. ומה שהביא הרי"ף את דברי ר"י דבעינן דלתות נעולות. כתב הבי"א דנפ"מ אף לחכמים באופן שיש ב' מחיצות ואין שם ד' דמודו רבנן דאמרינן אתרו"מ ובעינן דלתות נעולות כדאיתא בגמ' דף ו' ובתוס' שם. [והרשב"א לא ניחא ליה לפרש כן א"ש לשיטתו דס"ל דלחכמים אף בב' מחיצות כההיא דיתר על כן סגי בצוה"פ].

יח) הרמב"ם פ"ז הל' י' כתב ב' בתים ברה"ר והעם עוברים ביניהם עושה להם דלתות מכאן ומכאן וא"צ לינעל. וכתב הרשב"א דמשמע דס"ל דלא כר' יוחנן אלא כר"א דף כ' דס"ל כחכמים דלא אמרינן אתרו"מ. וכ"כ המ"מ שם. והא דבעינן דלתות ולא סגי בצוה"פ, ברשב"א שם כתב דפסק כחנניה דף ו' דמבוי מפולש בעינן דלתות וא"צ לינעל וה"ה ברה"ר לדידן, אבל הקשו האחרונים דברמב"ם שם הל' ג' מפורש דבמבוי מפולש סגי בצוה"פ ודלא כחנניה, וכ"כ המ"מ דס"ל דלא כחנניה, אלא דברה"ר חמור שצריך דלתות, וצ"ב מ"ש רה"ר. ובביאור"ל שס"ד שם (ד"ה והוא) כתב דחומרא דרבנן היא, אבל בחזו"א סי' ע"ד ג' וס"ק י' כתב דצוה"פ לא מהני משום דאף לרבנן בעינן שם ד' מחיצות וצוה"פ לא חשיב שם ד', ומ"מ בדלתות סגי דחשיב כשם ד'. אלא שזה נסתר מהגמ' דף ו' (ולרשב"א א"ש דסוגיא דהתם דלא כרבנן) ובחזו"א שם כתב דמסקנת הגמ' דא"צ נעילת דלתות במבוי מפולש וה"ה ברה"ר ודלא כר' יוחנן, ואף למ"ד דאתרו"מ. ע"ש.

יט) אולם בעיקר שיטת הרמב"ם צ"ע שבפ"ד משבת ה"א ועירובין פ"א ה"א כתב שצריך דלתות נעולות, וביותר קשה דהתם מיירי באיכא ד' מחיצות ואעפ"כ כתב שצריך נעילה. [ובמ"מ הל' עירובין נדחק דלא דוקא נעולות], והרשב"א בדף ו' צידד להוכיח מזה דס"ל לרמב"ם כר"י דברה"ר צריך דלתות נעולות, ומש"כ בפ"ז ה"י משבת מיירי במבוי מפולש. אבל תמיהו האחרונים דבמבוי מפולש מפורש ברמב"ם שם הל' ג' דא"צ דלתות וסגי וצוה"פ. ובמשכנ"י סי' קכ"א (שערי עירובין עמ' ק"יג) תי' דבאמת מיירי ברה"ר אלא דאין שם בקיעת רבים במחיצות ובכה"ג לא אמרינן אתרו"מ. [דומיא דפסי בראות דאף כשאין דרך הרבים עוברת בהם מ"מ קאי ברה"ר]. ולכך בעינן דלתות אבל א"צ נעולות.

וע"ע דברי יחזקאל סי' ה' שר"ל דמש"כ הרמב"ם בפ"ז דעושה דלתות ויעשה רה"י, אין ר"ל דנעשה רה"י מה"ת, אלא רק לענין היתר טלטול [וכדמצינו בלשון הרמב"ם פ"ז ה"ב ע"ש] ולענין זה סגי בראויות לינעל דכבר אין מסור לרבים וצ"ע שם.

ובמשנת ר"א סי' י' (שערי עירובין עמ' ק"ז) הוכיח מהגר"א דנקט בדעת הרמב"ם דאמרינן אתרו"מ אף באיכא שם ד' מחיצות וכדעת ר"י. ומ"מ א"צ דלתות ראויות לינעל, וזה כעין מש"כ החזו"א הנ"ל דבזה לא קי"ל כר' יוחנן. מיהו צ"ע מה שהביא הרמב"ם דבפסין מהני אפי' אם דרך הרבים שם וכחכמים.

כ) ולהלכה לענין אתרו"מ, המשכנ"י נקט דאמרינן אתרו"מ ואף באיכא שם ד' מחיצות וכר"י וכפשטות הרי"ף, וכדנקטו הרשב"א והריטב"א והרמב"ן (ולהנ"ל אף לרמב"ם). אולם הבית אפרים והחזו"א הוכיחו מכמה ראשונים דלא אמרינן אתרו"מ ואף בדעת הרי"ף כתבו דס"ל הכי וכנ"ל. ולענין דלתות שאין נעולות ברה"ר, בשו"ע סי' שס"ד ב' הביא ב' הדיעות, ועי' ביאור"ל שם דתלוי בפלוגתא הרי"ף והרמב"ם. וס"ל דפליגי אם אמרינן אתרו"מ [ולמש"כ החזו"א ובמשנת ר"א אין תלוי בזה]. ומצינו עוד שיטת רבינו אפרים דפסק דאפי' דלתות נעולות ל"מ, וצ"ל דס"ל דר' יוחנן כחכמים, ועי' תור"י ד שגרס בגמ' כאן וס"ל ע"ש. ואכמ"ל. ועי' דברי יחזקאל סי' ה'.

דף כ"ב ע"ב

כא) למסקנת הגמ' לא מהני סולמא דצור ליחשב מחיצה לכל ארץ ישראל, וכן אוקיינוס לכל העולם. והטעם - עי' ריטב"א בשם הרמב"ן דבעינן שיראה את עצמו מוקף במחיצות. ועי' רשב"א. ועי' נשמ"א כלל מ"ט ב' שצידד דשיעורו ט"ז מיל. ועי' ביאור"ל סי' שמ"ו ד"ה קרפף ובתוד"ה ד"ה דלמא מבואר דטעמא משום אתרו"מ, ובחזו"א סי' ק"ז א' נתקשה דאין הרבים בוקעים במחיצה אלא ברשות. ועי' שו"ת בית שלמה סי' נ"א (שערי עירובין עמ' קל"ז) ובחזו"א צידד שזה בצירוף סברת הריטב"א.

(ב) תודייה דלמא בסוה"ד דמחיצה שאין עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתרו"מ. ועי' מג"א סי' שס"ג ס"ק מ' שמסיק כן להלכה, והאחרונים הקשו מתחילת דברי התוס' דמעלות ומורדות לא אמרינן אתרו"מ לרבנן, ועו דהקשו מהגמ' בתל המתלקט דלרבנן לא אתרו"מ אף דעשו בידי שמים.

ויש בזה ב' דרכים, א) דהתוס' מיירי דוקא בניחא תשמישתיה, ואע"פ דלר"י אמרינן אתרו"מ אף בלא ניחא תשמישתיה, מ"מ לרבנן אף בלא עשוי בידי אדם לא אתרו"מ אלא בניחא תשמישתיה. עיי' בית מאיר סי' שס"ג סל"ו שאילת יעבץ סי' ז' (שערי עירובין עמ' קל"ו) שו"ת חת"ס סי' ס"ט (שם עמ' קמ"ג) ועי' חזו"א סי' ק"ח י"א דבניחא תשמישתיה זהו שבע הארץ ולא חשיב מחיצה, משא"כ כשנשעה בידי אדם. אולם בשו"ת בית שלמה סי' נ' (שם קל"ח) תמה ע"ז דאוקיינוס לא ניחא תשמישתיה וכן סולמא דצור. (והבי"י נדחק דניחא תשמישתיה).

ב) דבהיקף גדול מאוד אין החיצות דבידי"ש מועלות משום דאתרו"מ והיינו דכתבו התוס' דלא חשיבי מחיצה כולי האי. וכדבריהם מפורש בתורא"ש, ועי' חת"ס שם שתמה על חילוק זה.

ועי' חזו"א סי' ק"ז א' וסי' ק"ח י"א. ג) בנשמ"א סי' ע"ט א כתב דדוקא בבוקעים בכל המחיצות מבטלים המחיצות ע"ש.

כג) עי' מג"א סי' שס"ג ס"ק ל', לענין מבוי שצידו אחד כלה לים דהוי מחיצה, והקשה מתוס' דידן דמחיצה בידי"ש אמרינן אתרו"מ, והתם נמי הספינות בוקעות בים. ע"ש.

ועוד שם ס"ק מ' לענין מבוי שיש לו ג' מחיצות, ורוח רביעית ישלו מדרון לרה"ר תל המתלקט י"ט מתוך ד"א הוי מחיצה וא"צ תיקון, וכתב שם דלדברי התוס' דידן צ"ל דלא בקעי רבים, דא"כ אמרינן אתרו"מ. והוסיף דלמ"ד דרה"ר צריך שישם רבוא. י"ל דלא בקעי ס"ר.

והאחרונים השיגו עליו, א. דהתוס' מיירי דוקא בניחא תשמישתיה או בהיקף גדול. עי' ב"מ שם. ב. דלענין איסור טלטול אף אם אין ס"ר אמרינן אתרו"מ ע"ש בב"מ. [ו"י"ל דהמ"א ס"ל דלא אמרינן אתרו"מ אלא לרה"ר. וכתוס' דידן, אבל א"כ עיקר דבריו לא א"ש דהתם ליכא רה"ר דסתום מג' רוחות. וע"כ מדרבנן קאמר, וא"כ אי"צ ס"ר. ועי' חזו"א סי' ק"ח ד]. ג. דלא שייך אתרו"מ. אלא א"כ בקעי מצד לצד אבל הכא דהרבים נכנסים ויוצאים באותו מקום, לא שייך אתרו"מ. עי' שו"ע הרב סי' שמ"ה בקו"א ס"ק ב'. ד. הרי במבוי מפולש מהני צוה"פ אף דבקע רבים. והיינו דתיקון מבוי בבקיעת רבים קיל טפי. וה"נ יועיל מחיצה דים (ועי' חזו"א סי' ק"ח י"א).

כד) גמ' תל המתלקט וכו' אליבא דרבנן לא תיבעי לך וכו' ע"כ דמיירי באיכא שם ד' מחיצות דאל"כ גם לרבנן איכא אלמבעי. ועי' סל"ו דמיירי שאין בוקעים לכל רוחב התל דא"כ ליכא שם ד'. ולבסוף צידד דשמא אף כשבוקעים בכל הרוחב חשיב שם ד' כיון דאין בוקעים במחיצה עצמה אלא מעל המחיצה. [משא"כ בב' בתים ברה"ר שבוקעים בצוה"פ שבשלישית].

קורה באלכסון

דף ח' ע"ב

א) גמ' אבל אם יש באלכסונו יותר מעשר ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר, עי' ביאור"ל סי' שס"ג ד"ה שצדו דמהירושלמי משמע דכשהארץ עודף פחות מג' אמות מותר אף שהאלכסון יותר מעשר, ולפי"ז כתב דנפ"מ אף לרבא דאף בפחות מעשר ל"מ באלכסון, דכ"ז בעודף יותר מג' אמות. ובחזו"א סי' ע"ב י"ג כ' דהירושלמי מיירי בג' טפחים מדין לבוד, ולא בג' אמות.

ובאופן שמניח הקורה בתוך המבוי באלכסון, כתב הרא"ש דמודה רבא דשרי. והאחרונים נחלקו אי מהני אף באלכסון יותר מעשר. עי' קרבן נתנאל אות ע' דלא מהני (ויישב בזה דברי הרי"ף ע"ש) ובט"ז ס"ק כ"א צידד כן, אבל כתב דמהשו"ע משמע דשרי אף ביותר מעשר, והיינו משום דחלל המבוי ביושר אינו יותר מעשר [ועי' פמ"ג שם דאם חלל המבוי ביושר יותר מעשר לא מהני קורה משא"כ צוה"פ מהני אף בכה"ג] ועי' שעה"צ ס"ק קי"ד. והא דבחוץ למבוי לא מהני באלכסון יותר מעשר צ"ל שהקורה מגדירה את צורת המבוי שהולך באלכסון. [וכעין מש"כ החזו"א סי' ע"ב ו']

לענין ב' מחיצות כמין גם שאם נתקרבו זה לזה נחשב כג' מחיצות כיון שבנין המבוי נחשב עפ"י הקו שביניהם וחשיב גזר ב' רוחות ודו"ק].
ובעיקר הדין עי' חזו"א סי' ע"ב י"ב דאף בתוך המבוי ל"מ קורה באלכסון יותר מעשר, כיון שפתוח לכרמלית ביותר מעשר, ע"ש.

ב) הרי"ף הביא את הגמ' שביותר מעשר לכו"ע ל"מ קורה באלכסון. ולכאורה לרבא אין נפ"מ דבכל גווי אסור. ועי' רא"ש שהוכיח מזה שפסק כרב כהנא ותמה עליו. והב"י סי' שס"ג תי' שהרי"ף הביא זאת לאשמועינן דפלוגתא מיירי בפחות מעשר ולרבא דאסור היינו אף בפחות מעשר. ובקרוב נתנאל תי' עפ"י הנ"ל דבתוך המבוי אף לרבא שרי. ואשמועינן דביותר מעשר לא מהני. וע"ע ביהגרי"א סי' שס"ג סעי' י"ג דאיכא נפ"מ לענין לחי דמהני באלכסון כיון דלחי משום מחיצה ולזה אשמועינן דביותר מעשר לא מהני, אולם עי' להלן שהפוסקים נקטו דלחי ל"מ באלכסון.
ובעיקר ההלכה, לכאורה למאי דקיי"ל קורה משום היכר, ע"כ דהלכה כרבא דל"מ באלכסון. ויל"ע ברא"ש דהקשה מ"ט פסק הרי"ף דלא כרבא דהוא בתראה. [וע"ש בקרב"נ שדן אם הלכה כתלמיד במקום רב], וצ"ע דתיפו"ל דכיון שקורה משום היכר כמבואר בהמשך הרא"ש א"כ ע"כ דקורה באלכסון לא מהני. ומשמע דאף למ"ד משום היכר יש מקום לפסוק כרב כהנא, ומצאתי בתו"ש סי' שס"ג ס"ל שכתב דאליבא דאביי (בדף יא' ע"ש) מהני קורה באלכסון אף דקורה משום היכר.

ג) רש"י ד"ה ובאלכסון לא הוי היכרא שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברה"ר חוץ מכנגד הקצר, ומשמע דכנגד הקצר מותר להשתמש דאין דומה לרה"ר. וכ"כ המחיה"ש שס"ג סעי' ל'. אולם בתוס' מפורש דלמ"ד דמותר באלכסון אף כנגד הארוך שרי דאלי"כ הא לא הוי קורה ע"ג מבוי, ומבואר לפי"ז דלמ"ד דאסור ע"כ אפי' כנגד הקצר אסור, משום דלא הוי קורה ע"ג מבוי, ומ"מ אין זה נסתר מדברי רש"י דרש"י כתב עיקר האיסור, אבל אחר שכנגד הארוך אסור ממילא גם כנגד הקצר אסור. ועוד יש לדון לאסור משום נפרץ למקום האסור. ויש שכתבו דבמבוי אין דין נפרץ למקום האסור, עי' גאו"י דף י"ב ב' וצ"ע.
ועי' פמ"ג שם משב"ז ס"ק כ"א שאף כנגד הקצר אסור דלא הוי קורה ע"ג מבוי. וכנ"ל. ועוד כתב שם דאף כנגד הקצר ליכא היכר, וזה צ"ע מרש"י. ובביאור"ל (ד"ה אינו) הסכים עם הפמ"ג.

ד) תוד"ה מניח בא"ד וא"ת וכו' הא אין כאן אלא ב' מחיצות וי"ל דאית ליה קורה משום מחיצה. ולפי"ז למ"ד משום היכר אסור מה"ת, וקשה דבגמ' אמרינן דטעמא משום דליכא הכירא ותיפו"ל דליכא ג' מחיצות. וכ"ה התורת חיים.
ובפמ"ג (שם) תי' דנפ"מ למקום הקצר, דאיכא ג' מחיצות. אולם למש"כ רש"י דטעמא דהיכר שייך רק כנגד הארוך, לא א"ש. ואף דבאמת אסור אף כנגד הקצר הרי זה רק משום דלא הוי קורה ע"ג כותל מבוי או משום נפרץ למקום האסור, וזה שייך אף לטעמא דליכא ג' מחיצות דממילא גם כנגד הקצר אסור.
ובתו"ש תי' דנפ"מ אם ברוח רביעית סתם מקצתה דאיכא כנגד הסתימה ג' מחיצות ע"ש עוד.
ועי' ביאור"ל (ד"ה שצידו) שבאם הארוך עודף על הקצר משהו שאין נראה לעינים, איכא היכר ומהני אף לרבא. ובחזו"א שם י"ד הקשה דמ"מ חסר במחיצות לתי' א'. אמנם המ"ב נקט כמשמעות הגמ' דהחסרון רק משום היכר (ואף לתי' ב' כתב בחזו"א שם דלדין לא הקילו משום דחסר במחיצות. וצ"ע מנליה הא).

ה) שם אי נמי וכו' הואיל ובטל לגבי מבוי. בחזו"א סי' ע"ב ח' נקט דכוונתם דאף דלא הוי רה"י מה"ת מ"מ לא גזרו רבנן מאחר דאינו רה"ר והרי הוא טפל למבוי. וכ"כ הריטב"א דהוי ככרמלית ואעפ"כ היתירו חכמים.
ועפ"י הוכיח החזו"א שם ס"ק י' דלא כהמ"ב סי' שס"ג א' בביאור"ל דב' מחיצות כמין גאם ולחי הוי רה"י מה"ת, וכתב החזו"א דלא מיבעיא דלא הוי רה"י בכל הריבוע אלא אפי' כנגד האלכסון אינו רה"י כדמבואר בתוס'. ואפשר דהמ"ב מפרש כוונת התוס' דמאחר דלא הוי רה"ר יכול להתבטל למבוי מה"ת, ומש"כ התוס' דלא גזרו רבנן היינו דמדרבנן דאף דהוי רה"י בעינן ג' מחיצות גמורות. אבל באמת הוי רה"י מה"ת. ומש"כ הריטב"א דהוי כרמלית היינו

מדברנן. אולם בתור"פ מפורש דלא הוי רה"י מה"י. וע"ע בחזו"א שם שהוכיח מהר"ן בסוכה דלא והי רה"י מה"י, ועי' משנת אליהו (משקובסקי) סוכה סי' י"א יישוב לדברי המ"ב.

ועיקר סברת המ"ב צ"ל דס"ל דהכל נידון כרשות אחת באלכסון והדופן הקצר נחשב מחיצה על כל האורך עכ"פ באלכסון. וכדבריו נראה בר"ח שפי' הא דמבואר בגמ' דלא מהני קורה באלכסון אף לרב כהנא אלא אם האורך אינו עודף יותר מדי' אמות, משום דנחשב כאילו הוא מבוי בפ"ע וצריך מחיצות כנגדו. ומשמע דכשארין עודף ד"א מהני מחיצות הקצר לגבי האורך כיון דהוי מבוי אחד.

ולמ"ב לשיטתו א"ש מש"כ המ"ב הנ"ל דבאופן שכותל האורך עודף משהו על הקצר, לכו"ע מהני ולא חשיב אלכסון. כיון שלא חסר בהיכר. והחזו"א הקשה דמ"מ חסר במחיצות. אולם לשיטתו ע"ש.

ו) לחי באלכסון.

המ"ב סי' שס"ג ס"ק קכ"ה הביא בשם האחרונים (הב"י והט"ז ועוד) דלחי אחד בצד האורך ולחי בצד הקצר אין מועילים באלכסון אע"ג דלחי משום מחיצה. והב"ח מתיר בב' לחיים, ומבואר דלחי אחד פשיטא דלא מהני באלכסון. וכן מוכח בראשונים בסוגיא דבין הלחיים דף י' ע"א.

אולם בביהגר"א סי' שס"ג ס"ק י"ג ר"ל דלחי באלכסון מהני כיון דהוי משום מחיצה (ובזה יישב דברי הרי"ף שהביא דקורה באלכסון ל"מ ביותר מעשר, דנפ"מ לענין לחי).

ובחזו"א סי' ע"ב י' העיר מדברי התוס' דידן דבקורה באלכסון אין ג' מחיצות. ולהגר"א יועיל הקצר מדין לחי דמהני באלכסון, [וכצויר המ"ב הנ"ל דב' מחיצות כמין גם ולחי מהני ליחשב רה"י]. ומתוס' חזינן דאף באלכסון אין מועיל וכנ"ל. ותי' החזו"א דאפשר דדוקא כשיש ג' מחיצות מהני הלחי ברביעית לגדור באלכסון משא"כ בב' מחיצות ולחי. ודוק.

ויל"ע למ"ב לשיטתו דמהני ב' מחיצות ולחי, והוא עצמו כתב כהאחרונים דלחי באלכסון ל"מ. וע"כ דהא דס"ל דלחי מהני בב' מחיצות כמין גאם, הוא להתיר כל המרובע מה"י, ולא רק באלכסון.

ז) גמ' אמר רב חסדא הכל מודים בבין הלחיים שאסור. ובטעמא דר"ח פי' התוס' כיון דלחי מהני אפי' משהו יש לחוש דאתי לאפוקי לרה"י שחוץ למחיצות. והרשב"א הקשה על פי' זה דהא לרבא להלן דף ט' היכא דהלחי אינו רחב ד"ט מותר להשתמש בין הלחיים ודוקא ברחב ד' אסור. וחזינן דאדרבה כמה שרחב טפי יש לאסור יותר. והנה מה שאסור ברחב ל"ק על תוס' וכמש"כ הריטב"א דלא פלוג. אלא דהרשב"א מקשה רק מרבא דאסור דוקא ברחב ד'. ועי' בחי' הר"ן שתי' דלרבא נמי אף בלחי משהו א"א להתיר מחמת הלחי, אלא דמ"מ מותר משום דהוי מקום פטור כדלהלן בגמ'. ולכך אינו אוסר אלא ברחב ד', אבל מ"מ עיקר האיסור הוא משום דסתם לחי הוא משהו, ושוב אסור בכל גווני. [והרשב"א לא ניחא ליה בזה דסו"ס כיון דאין אסור אלא ברחב ד' ל"ש הגזירה דאתי לאפוקי].

ח) והרשב"א פי' דקורה משום היכר אבל לחי משום מחיצה וחוד הפנימי סותם. והתוס' הקשו ע"ז דאביי דאסור בין הלחיים ס"ל לחד לישנא בדף ה' דקורה נמי משום מחיצה וש"מ דאפי"ה אמרינן חוד החיצון סותם. וא"כ מ"ש לחי. והרשב"א דחה דהאי לישנא לא קאי למסקנא. אבל התוס' לשיטתם דף ט"ו א' דאדרבא האי לישנא עיקר. ולפי' הרשב"א נמצא דלמ"ד קורה משום מחיצה ואפי"ה מותר להשתמש תחת הקורה (כדאיתא בגמ') ה"נ בין הלחיים מותר. ולשון הגמ' הכל מודים ל"מ הכי. וכן הקשה הריטב"א.

עוד כתב הרשב"א ד"ל דאף אם בקורה אמרינן חוד החיצון סותם מ"מ בלחי חוד הפנימי סותם. ובתוס' רי"ד מפורש יותר, דבסתם מחיצה אמרינן חוד הפנימי סותם. [והכי משמע בגמ' שבת צ"ט ב' דאין מותר במקום המחיצה אלא משום ק"ו ע"ש] ורק בקורה דהוי מחיצה משום פי תקרה אמרינן חוד החיצון סותם

ט) רש"י ד"ה לדברי המתיר אוסר, בסוה"ד והכא לאו מחיצה ממש היא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד. ועי' רשב"א וריטב"א שהקשו דנימא לבוד למעלה בגוף הקורה ואח"כ נימא פי תקרה. ובגאוו"י הוסיף שבזה אין לומר

דלא עבדינן פי תקרה מלבוד שאינו מחיצה ממש, דע"י לבוד שפיר הוי מחיצה שהרי חוד החיצון קיים. ור"ל דלבוד מקרב את מחיצת הקורה הקיימת, משא"כ פי תקרה שאינו מקרב אלא יוצר מחיצה חדשה ומחיצה שע"י דין לא חשיבא לעשות מזה לבוד. ועי' בראשונים להלן ט' דאמרינן חבוט רמי ואח"כ לבוד. וא"ש לגאוו"י. ד"ה חבוט רמי הוא מחיצה ממש רק שע"י חבוט הוא יורד למטה [ויש לדון אי אמרינן גוד אסיק ולבוד, אי דמי לפי תקרה או דעדיף, ועי' זכרון שמואל סי' כ"ו ג' שהביא מהשו"ע סי' תר"ל ס"ט דמהני. וביאר דדמי לחבוט ולבוד וע"ע שו"ת רעק"א סי' י"ב בשיטת הר"ן. ע"ש]. אמנם מדברי הגר"ח בהל' סוכה פ"ב הכ"א מבואר דלדעת הרמב"ם לא אמרינן לבוד מחבוט. עי' להלן.

ותי' הראשונים בשם תוס', דלא אמרינן לבוד היכא דאיכא הפסק בינתיים, והרשב"א דחה תי' זה מסוגיא דלקמן ט'. ועי' ריטב"א ור"ן שתי קושיות. ויתבאר להלן. ועי' בשו"ת חכ"צ סי' כ"ט שהאריך ביסוד זה.

דף ט' ע"א

א) רב אשי אמר משוכה והיא תלויה וכו' מהו דתימא לבוד וחבוט לא אמרינן קמ"ל. ועי' מהרש"א ורש"ש. ופי' הריטב"א בסוגיין, וכן ברשב"א בעבוה"ק ש"א פ"ז דמיירי שהיתדות עקומות ועשויות כמין גאם, ואמרינן לבוד לקרבן אל הכותל וחבוט להשפיל וליחשב קורה ע"ג מבוי. ולבוד לחוד לא מהני משום שאלכסון יותר מג"ט. [ובמהרש"ל צייר שהיתדות ישרות אלא שהניחן באלכסון. ועי' תורת חיים וגאוו"י שהקשו ע"ז] וע"ע חי' ר"ח הלוי פ"ה הכ"א מסוכה דפי' בדעת הרמב"ם דמיירי שהאלכסון פחות מג"ט ומהני לבוד בלא חבוט אלא דלבוד לחוד לא משוי לה קורה ע"ג מבוי, ובעינן שישפיל הקורה וזה רק ע"י חבוט.

ב) ובתוס' הקשו דאף אם גבוהות יותר מג"ט נימא חבוט כיון שהקורה רחבה טפח. [וכדאיתא בסוכה דכשרחבה טפח אמרינן חבוט אף ביותר מג"ט] ותי' דאם גבוה יותר מג"ט לא חשיב כקורה ע"ג מבוי, דליכא היכר. [והגר"ח שם פי' דר"ל דאע"ג דמדינא הוי ע"ג מבוי מ"מ בעינן הכירא].

ובחי' הר"ן תירץ דמ"מ היתדות אין רחבין טפח, וא"א לומר בהו חבוט אלא בפחות מג"ט ואין לומר חבוט על הקורה לחוד, כיון שמונחת על היתדות. וכע"ז בריטב"א, אלא שבגאוו"י כתב בדעת הריטב"א דטעמא דא"א לומר חבוט על הקורה לחודה, משום דחבוט לאויר לא אמרינן.

ג) והנה לעיל דף ח' ע"ב הביאו הראשונים בשם תוס' דלבוד ל"מ אם יש הפסק בינתיים [ולחכי אמר רב חסדא דלמ"ד חוד החיצון סותם לא מהני קורה מבחוץ]. והרשב"א הוכיח מסוגיין דמהני לבוד אע"ג דיתדות מפסיקות. והריטב"א תירץ דאמרינן לבוד על הקורה שע"ג היתדות ואין אויר מפסיק והרשב"א לא ניחא ליה בהכי צ"ל דס"ל דלבוד לאויר לא אמרינן דבעינן לבוד לדבר ממשי וע"כ דאמרינן ללבוד בקורה שבין היתדות.

והר"ן תי' דקודם אמרינן חבוט ואחר דאמרינן חבוט אין היתדות מפסיקות בין הקורה לכותל המבוי ושוב אמרינן לבוד. והרשב"א לא ניחא ליה בהכי, דלא אמרינן חבוט לקורה בלא היתדות, וכנ"ל בריטב"א בסוגיין. וצ"ע דעת הר"ן דהוא עצמו כתב בסוגיין דאין אומרים חבוט על הקורה לחוד אלא עם היתדות, וא"כ עדיין יקשה דהיתדות מפסיקות בין הקורה לכותל וצ"ע.

וגם לשיטת הריטב"א יש להעיר דלדבריו דאמרינן לבוד קודם חבוט, א"כ לכאורה הקורה רחבה טפח גם במקום היתדות. ואמאי כתב בסוגיין דאין אומרים חבוט ביותר מג"ט משום דהיתדות אין ברחבן טפח. ובריטב"א רמז לזה דלבוד ל"מ. וצ"ל דלא מהני הלבוד למלאות היתדות אלא לקרב הקורה לכותל. ועוד י"ל דאין אומרים חבוט ללבוד דבעינן מחיצה ממשית עי' לעיל רש"י ח' ע"ב.

ד) בעיקר קושית הראשונים מ"ט לא אמרינן חבוט ביותר מג"ט. עי' שו"ת רעק"א סי' י"ב שכתב לישב עפ"י דברי הר"ן בסוכה דלא אמרינן גוד אסיק ואח"כ דופן עקומה. וס"ל לרעק"א דכללל הוא דתרי הלכות לא אמרינן היכא דא"א לומר הלכה אחת בלא שנאמר קודם הלכה אחרת. וה"נ א"א לומר לבוד בלא חבוט ולכך בעינן שיהא פחות מג"ט.

ומשמע דס"ל דאין אומרים לבד לאויר וע"כ בעינן קודם להוריד את הקורה ע"י חבוט. [וזה כמשנ"ת לעיל בדעת הרשב"א ח' ע"ב ודלא כריטב"א דאפשר לומר קודם לבד].

אולם ע"י חזו"א סי' ע"ז ז' שהקשה על רעק"א, דסו"ס אף בפחות מג"ט בעינן לדין חבוט ושוב הוי תרי הלכות, ואפי' נימא דהך דין חבוט הוא מדין לבד (וכ"מ בחי' המאיר) מ"מ מה הנפ"מ בין לבד ולבד, לחבוט ולבד, ע"ש. וע"כ מסיק החזו"א דאף לר"ן אמרין תרי הלכות בהדדי ורק בדופן עקומה ס"ל לר"ן דלא עבדינן דו"ע מגוד אסיק.

וכן הוכיחו מדברי הר"ן גופיה שהקשה קושית התוס' מ"ט לא אמרין חבוט ביותר מג"ט ולא ת"י כהרעק"א דתרי הלכות לא אמרין. וכ"כ לעיל דאמרין חבוט ואח"כ לבד ובלא חבוט א"א לומר לבד דמפסיק היתדות ביניהם. ואעפ"כ אמרין חבוט ולבד. וחזינן דאמרין תרי הלכות.

ה) ובקה"י סי' ב' וכן בזכרון שמואל סי' כ"ו פי' דברי רעק"א עפ"י דברי הגר"ח הל' סוכה פ"ה הכ"א. יעו"ש שפי' סוגיין דלא כהרשב"א דיש באלכסון יותר מג"ט, אלא באמת אין האלכסון ג"ט, ושפיר י"ל לבד בלא חבוט. ופי' בזה דעת הרמב"ם דמשמע דס"ל דאין אומרים לבד לחבוט [דבעינן לבד לדבר ממש וכעין מש"כ רש"י בפי תקרה] וע"כ דס"ל דאין גבוה ג"ט ואיכל"מ לבד אף בלא חבוט, אלא דמ"מ בעינן נמי להלכה דחבוט משום דאל"כ לא חשיב קורה ע"ג מבוי. ע"ש בכל דבריו. [ויל"ע אם מפרש כהמהרש"ל דמיירי שהיתדות עמדו באלכסון וע"י גליונות חזו"א].

ועפ"י א"ש דברי רעק"א דבכה"ג דאין הקורה גבוהה ג"ט אפשר לומר לבד לחוד וחבוט לחוד ורק דלהכשר הקורה בעינן לתרוויהו, וזה לכו"ע מהני כמש"כ רעק"א שם. ומ"מ בעיקר שיטת הר"ן מוכח דלא כרעק"א וכנ"ל.

ובדברי הגר"ח יש להעיר במש"כ שם דלהכי לא הביא הרמב"ם את דינא דרב אשי דכיון דאפשר לומר לבד לחוד וחבוט לחוד לא הוצרך לאשמועין דאמרין תרוויהו, דפשיטא הוא. וצ"ע דבגמ' אמרין להדיא מהו דתימא חבוט ולבד לא אמרין קמ"ל. וא"כ הו"ל לרמב"ם לאשמועין ד"ז.

ו) גמ' תני ר' זכאי קמיה דר' יוחנן בין הלחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית. משמע קצת דמבוי שאינו מתוקן ברוח רביעית נחשב ככרמלית. וכ"מ בגמ' להלן אליבא דרבא דפתוח לכרמלית אמרין מצא מין את מינו. וע' תוס' שבת דף ט' א' ד"ה אע"ג שמותר להוציא ממקום מוקף ג' מחיצות לכרמלית. [וע' מ"ב סי' שמ"ו בביאור"ל ד"ה ומותר, וסי' שע"ד ס"ב ביה"ל ד"ה לכרמלית וע"ע ביה"לס י' שס"ה ד' ד"ה מפני].

ז) שם אמר ליה פוק תני לברא אמר אביי מסתברא מילתיה דר' יוחנן (שמותר) תחת הקורה אבל בין הלחיים אסור. ובביאור החילוק מצינו כמה פי' [והובא לעיל עיקרי הדברים]. א. דקורה משום היכר ואיכא הכירא לבר, משא"כ לחי משום מחיצה וחוד הפנימי סותם. (וכ"כ הרשב"א בפי' א'). ב. דאף קורה משום מחיצה אלא דחוד החיצון סותם וכן מבואר ברש"י בסוגיין, והא דבין הלחיים אסור, משום דבלחי אמרין חוד הפנימי סותם. (תורי"ד ורשב"א לעיל). ג. התוס' לעיל כתבו דבין הלחיים נמי מותר מעיקר הדין, אי משום הכירא או משום דחוד החיצון סותם. אלא דמ"מ אסור משום דכיון דהוי משהו אתי לאפוקי לרה"ר. וכע"ז מבואר בריטב"א בסוגיין. וע"ש שדייק כן מרש"י ד"ה בגבוה שלשה. ד. ובהגהות ראמ"ה (ח' ב') וכ"ה בקר"א שם דבין הלחיים אסור מעיקר הדין אף אם לחי משום מחיצה וחוד החיצון סותם. דמ"מ בין הלחיים אין לו ג' מחיצות [ע"י בקר"א דאין רואים את הלחי כמתמשך, אולם ד"ז לא ברירא, וברמב"ן דף כ"ב במלחמות משמע דלחי נמשך על כל הרוח דאל"כ לא שייך אתו רבים ומבטלי מחיצתא. ודוק] ורק למ"ד לחי משום הכירא שייך להתיר בין הלחיים.

ח) גמ' ורבא אמר בין הלחיים נמי מותר. ופשטות הסוגיא דרבא מודה לאביי דבין הלחיים אסור, אלא דבפחות מד"ט מתיר מטעם דהוי מקום פטור, [ומשו"ה בפתוח לכרמלית אסור אף בפחות מד"ט]. וכן מפורש בתוס' ד"ה לרשב"ג ולעיל ח' ב' ד"ה הכל.

ולדרך הראשונים דטעמא דאביי משום דחלד הפנימי סותם, ה"נ ס"ל לרבא, ורק דמותר כדן מקו"פ. ולתוס' לעיל נראה מדבריהם דאף לרבא יש לאסור משום דאתי לאפוקי לרה"ר, ומ"מ בפחות מד"ט מותר. והרשב"א שם נתקשה

דמרבא מבואר דאדרבה כל דרחב טפי יש לאסור. ועי' חיי' הר"ן שם שתירץ דאף לרבא גם בפחות מד"ט אין הלחי מתיר מה"ט דאין ניכר כל כך, אלא דמ"מ הוי מקום פטור. [ויל"ע אם אפשר ליישב זאת בתוס', דלר"ן אין זה גזירה נפרדת אלא שחסר בהכירא דלחי, אבל בתוס' שכתבו דחיישינן דאתי לאפוקי לרה"ר משמע קצת דהוי גזירה חדשה, וא"כ לא מהני דהוי מקו"פ. ועי' היטב בלשון הריטב"א].

אכן בריטב"א כתב דבהא גופא פליג רבא, דס"ל דלא גזרינן דלמא אתי לאחלופי עם רה"ר [וכמו דלא גזרינן במקו"פ, ודלא כאביי דס"ל שאני מקו"פ דגבוה ג"ט].

שיטת הרי"ף

ט) כתב הרי"ף דהלכתא כרבא שבין הלחיים מותר ודוקא בפתוח לרה"ר אבל בפתוח לכרמלית אסור אף בפחות מד"ט, ומסתיתמ דבריו דקדק הרמב"ן דבפתוח לרה"ר מותר אף ברחב ד"ט. והקשה מהגמ' דמבואר דטעמא דרבא משום דהוי כמקום פטור ע"ש, ותו"ד דרבא פליג על אביי בתרתי, חדא בעיקר הדין ס"ל דחוד החיצון מתיר או משום היכר או משום מחיצה, וא"כ אף ברחב ד' מותר. ועוד דאף לטעמיה דאביי דחוד הפנימי סותם מ"מ באינו רחב ד' ודאי מותר דומיא דמקום פטור. [ועי' לשון רש"י בד"ה ובלבד וכו' ובין הלחיים נמי אפי' חשבת ליה מקום בפ"ע וכו' ומשמע קצת כהרי"ף].

ומקור דברי הרי"ף הוא משום קושית התוס' ד"ה ולרשב"ג, ע"ש היטב. ולשיטת הרי"ף א"ש דלרבא אף ברחב ד"ט מותר בין הלחיים, וא"כ אין תלוי במחלוקת רשב"ג ורבנן. כן כתב הרמב"ן במלחמות שם, וכ"ה בראשונים.

י) אולם קשה לפי"ז מאי שנא פתוח לכרמלית שמודה רבא דאסור, דבשלמא אם משום מקו"פ, בפתוח לכרמלית דמצא מין את מינו ל"ה מקו"פ, אבל אי ס"ל דמעיקר הדין מותר משום דחוד החיצון סותם, א"כ אף בפתוח לכרמלית מותר. והרי"ף כתב דבפתוח לכרמלית אסור. וכן הקשה הר"ן.

ובחזו"א סי' ס"ו ד' תי' דבפתוח לכרמלית אמרינן חוד הפנימי סותם, שלענין זה נמי אמרינן מצא מין את מינו שלא יהא נותר בין הלחיים ע"י חוד החיצון דכיון שנטפל לכרמלית אמרינן חוד הפנימי סותם. וכוונתו דהא דחוד החיצון סותם אין זה מחיצה ממש למקום זה, אלא עיקר מחיצת הלחי היא כלפי מה שמפנים לפתח אלא שבין הלחיים נטפל למבוי ונכלל בהיתר המחיצה. ודוק. ועדיין יש לעיין לטעמא דלחי משום היכר [ועי' בהגהות לרשב"א, וצ"ע]. עוד יל"ע דלמבואר נמצא דאף למ"ד חוד החיצון סותם, מ"מ אמרינן נמי חוד הפנימי סותם כשאי אפשר להתיר ע"י חוד החיצון. וצ"ע מהגמ' לעיל ח' ב' לדברי התיר אסור ע"ש.

ובקה"י סי' ד' תי' דהרמב"ן מפרש הא דבכרמלית אמרינן מצא מא"מ דלא כפרש"י דנעשה כרמלית, אלא כפי' רבינו יהונתן דגזירה בעלמא היא דדומה לכרמלית ע"ש. ולכן אף ברחב ד' דמדינא שרי ע"י חוד החיצון מ"מ משום גזירה אסור.

[אמנם בגאו"י נקט דאף לשיטת הרי"ף מודה רבא דאמרינן חוד הפנימי סותם ואין הלחי מתיר בין הלחיים, אלא שמאחר ובאינו רחב ד' מותר משום מקו"פ, לא גזרו רבנן אף ברחב ד"ט דלא שכיח לחי רחב ד"ט, אך הוא עצמו כתב שברמב"ן לא כתב כן, אלא דלרבא חוד החיצון סותם].

יא) והנה בעיקר מש"כ הרמב"ן דרבא ס"ל דמדינא שרי מחוד החיצון משום דאיכא היכר, או דאף אם משום מחיצה חוד החיצון סותם. יעויין בבעה"מ שכתב כע"ז דרבא ס"ל דלחי משום היכר ואיכא הכירא מלבר. ומחמת כן פסק בעה"מ כאביי דקי"ל לחי משום מחיצה, ודלא כהרי"ף שפסק כרבא. והרמב"ן במלחמות הרבה לתמוה עליו, ובתו"ד הקשה דאי טעמא דרבא משום דהכירא מלבר. א"כ מאי נפ"מ בין לחי רחב ד' לאינו רחב ד'. וצ"ע שהרי גם הרמב"ן גופיה כתב דרבא ס"ל דמדינא חוד החיצון סותם. אלא דלטעמא דאביי קאמר דיש להתיר גם משום דהוי מקו"פ. וא"כ מאי מקשה על בעה"מ. וצ"ע. ויש שתי דא"א לפרש כן בדעת בעה"מ דא"כ מנליה דהלכה כאביי אף בפחות מד"ט ומאי ראייה מהא דקי"ל לחי משום מחיצה, דמ"מ שמא יש להתיר משום מקו"פ, וע"כ דס"ל דפליגי רק בזה אם לחי משום היכר או משום מחיצה, ולכן הוקשה לרמב"ן מ"ש רחב ד"ט מפחות מד"ט.

תחת הקורה בפתוח לכרמלית

יב) לפי המבואר בדעת הרי"ף דרבא ס"ל דחוד החיצון סותם ואעפ"כ בפתוח לכרמלית אסור. לפי"ז גם תחת הקורה אע"פ שמותר משום דחוד החיצון סותם, מ"מ בפתוח לכרמלית אסור. וכן כתב הרשב"א עפ"י הנ"ל, וכן מבואר ברמב"ם שבת פ"ז הי"א (וכ"ד בשו"ע), אמנם הראב"ד שם חולק.

אולם הרמב"ן בשבת דף ט' במלחמות נקט דתחת הקורה מותר אף בפתוח לכרמלית וכן משמעות הסוגיא בשבת שיש חילוק בין לחי לקורה עש"ה. (וע' חזו"א סי' ס"ו ד-ה' שהאריך בזה). ומבואר דעתו דאע"ג דבלחי אמרינן דאע"פ שחוד החיצון סותם בפתוח לכרמלית אין מתיר מחוד החיצון משום דמצא מין את מינו. מ"מ בקורה לא אמרינן הכי. וכן נקט הרא"ש בדעת הרי"ף. [ובדעת הראב"ד נחלקו האחרונים דבגאוו"י נקט דבפתוח לרה"ר אף ברחב ד' מותר וכן משמע מדלא השיג על הרמב"ם בזה. ולפי"ז מבואר כהרמב"ן בדעת הרי"ף, אולם בחזו"א סי' א' נקט דהראב"ד ס"ל כתוס' דרבא שרי רק בפחות מד"ט משום דהוי מקו"פ].

ובטעם החילוק בין לחי לקורה יל"פ עפ"י הנ"ל שבלחי הא דאמרינן חוד החיצון סותם הוא רק משום שנטפל למבוי ובוה חלוק פתוח לכרמלית שאינו נטפל למבוי אלא אדרבה הרי הוא נטפל לכרמלית. אבל בקורה הא דחוד החיצון סותם הוא מעיקר הדין. וא"כ אף בפתוח לכרמלית מותר. ויסוד לזה מדברי התור"י דוהרשב"א לעיל ח' ב' דאף אם בלחי חוד הפנימי סותם מ"מ בקורה דהוא משום פי תקרה אמרינן חוד החיצון סותם. וה"נ י"ל אף למ"ד דאף בלחי חוד החיצון סותם, דמ"מ לא דמי לקורה.

ולפי דעת הרמב"ם והרשב"א שבפתוח לכרמלית אף בקורה אמרינן חוד הפנימי סותם. לפי"ז גם לאביי אסור וכ"ש הוא דלא מצינו דאביי מיקל בזה מרבא, והא דאמרינן תחת הקורה מותר ע"כ בפתוח לרה"ר, וכן לעיל ח' ב' דפליגי אמוראי בתחת הקורה היינו בפתוח לרה"ר.

אולם מ"מ לרבא דס"ל בפתוח לרה"ר בפחות מד"ט מותר אף אם חוד הפנימי סותם לכאורה גם בקורה מותר משום דהוי מקו"פ. וצ"ע מאמוראי לעיל ח' ב' דתחת הקורה אסור. ודוחק לומר דמיירי בקורה רחבה ד"ט דא"כ תיפו"ל משום פי תקרה דהוי מחיצה דאורייתא לכו"ע (עי' תוס' דף פ"ו א' ורש"י שבת דף ט') [ואמנם הב"י סי' שס"ה ס"ד כתב דדעת הסמ"ג והסמ"ק דאף ברחב ד' אסור, אבל המ"א שם ס"ק י' פליג וס"ל דלכו"ע בכה"ג מותר, ועי' שעה"צ שם ס"ק כ"ב] ובגאון יעקב כתב דבאמת הנך אמוראי פליגי, ורבא קאמר רק אליבא דר"י דס"ל דמקום שאין רחב ד"ט הוי מקו"פ, [ופלוגתא דאמוראי הוא בדף פ"ז ע"ש] וע' חזו"א סי' ס"ו ב'.

שבת דף ט' ע"א

יג) גמ' איסקופא משמשת שתי רשויות בזמן שהפתח פתוח כלפנים, פתח נעול כלחוץ. להו"א מיירי בהותר ע"י לחי (או בחצר שהותרה ע"י ב' לחיים ע' תוס') ומקשינן מדרב חמא דתוך הפתח אסור ואע"ג דלית ביה ד"ט. ומשמע דבלא רב חמא א"ש והיינו משום שהחוד החיצון מתיר, אלא דמרב חמא אמר רב חזינן דחוד הפנימי מתיר ותוך הפתח אסור. ואף באין רחב ד"ט לא אמרינן דהוי כמקום פטור אלא הרי הוא כלחוץ ואסור. ומסקינן דמיירי בהותר ע"י קורה וחוד החיצון מתיר. ונמצא דאיכא ג' צדדים לבאר דין הגמ' דהפתח נידון כלפנים. א. בלחי רחב ד' ומשום דחוד החיצון מתיר. ב. משום דהוי מקו"פ. ושני צדדים אלו נדחו מכח רב חמא, ג. מיירי בקורה וחוד החיצון סותם. ויש לדון בגי הצדדים, מה החילוק בין פתח פתוח לנעול.

לצד א' דבלחי אמרינן חוד החיצון סותם, מבואר שכ"ז בפתח פתוח, אבל בפתח נעול לא מהני חוד החיצון, מוכח דכל מה דאמרינן חוד החיצון סותם הוא רק משום שמתיר את המבוי ומקום הפתח נחשב כחלק מן המבוי, אבל א"א להתירו בפ"ע. ולפי מש"כ הרמב"ן בעירובין בדעת הרי"ף דלרבא אף בלחי מהני חוד החיצון, נמצא דנפ"מ לדינא מסוגיא זו, דבפתח נעול גם לרי"ף לא מהני חוד החיצון. וכ"כ הגאוו"י עירובין דף ט' בפשיטות. אלא שלפ"ז הקשה מ"ט לא מוקמינן לה כרבא דחוד החיצון סותם וברחב ד'. (אך ברמב"ן במלחמות בשבת מבואר דלרבא אף בפתח נעול מותר, וסוגיין מיירי בפתוח לכרמלית, ועי' בסמוך בס"ד).

ולצד ב' דמיירי באינו רחב ד', ולכאורה לס"ד דמותר משום דהוי מקו"פ ולא משום דהלחי מתיר, דא"כ מ"ש אינו רחב ד"ט מרחב ד"ט. ולפי"ז צ"ב מ"ש פתח נעול דנידון כלחוץ, הרי כ"ש דהוי מקו"פ. ובתוס' סוף ד"ה תוך הפתח כתבו דהוה מצי למפרך א"ה אפי' נעול נמי. [וצ"ע שהרי זו עיקר הקושיא. דמרב חמא לחוד הרי הוי מצי לשנוי דהכא מיירי בפתוח לכרמלית - לרבא, או אף בפתוח לרה"ר בגבוה ג' - לאביי, ע"ש בתוס', והו"ל למנקט עיקר הקושיא]. ועי' אות ט"ו משי"כ בדעת רש"י.

ולמסקנת הגמ' מיירי בקורה, ומותר משום דחוד החיצון סותם, והא דפתח נעול אסור משום דליכא התירא דקורה אלא כשיעור מחיצה. וכשהפתח נעול אין התקרה מתרת את המבוי. וכמש"כ רש"י.

יד) והנה בעירובין דף ט' נחלקו אביי ורבא בבין הלחיים דלאביי אסור אף באין רחב ד"ט ולרבא מותר עכ"פ דאין רחב ד"ט משום דהוי מקום פטור ודוקא בפתוח לכרמלית אסור. ולרי"ף בפתוח לרה"ר אף ברחב ד' מותר ולרמב"ן ה"ט משום חוד החיצון סותם. ויל"ע סוגיין כמאן.

והבעה"מ כתב דסוגיין כאביי דהלכתא כוותיה, ובין הלחיים אסור משום דחוד הפנימי סותם ואף באין רחב ד'. ולכך לא מוקמינן בלחי אלא בקורה. וכוונתו דא"א לפרש הגמ' כרבא דא"כ הו"מ לתרץ דמיירי באין רחב ד' ובפתוח לרה"ר. אך הרמב"ן הקשה דא"כ לאביי נמי נתרץ בגבוה ג'.

אבל הרמב"ן כתב דסוגיין כרבא [דהלכתא כוותיה ודלא כבעה"מ שפסק כאביי] והא דלא תי' בפתוח לרה"ר משום דא"כ אף פתח נעול מותר (וכמש"כ התוס'). וע"כ מיירי בפתוח לכרמלית ובזה מודה רבא לאביי דבין הלחיים אסור, וע"כ מיירי בקורה דמותר אף בפתוח לכרמלית משום דחוד החיצון סותם. ומשעמ דבעה"מ ס"ל דאף לרבא בפתח נעול אסור, ולכך לא חי' כהרמב"ן, וצ"ב.

ובפשוטו נראה דהרמב"ן אזיל אף בשיטת הרי"ף, ואף דס"ל לרי"ף דרבא מתיר אף ברחב ד' וביאר הרמב"ן בעירובין דס"ל דחוד החיצון סותם, משמע דבכה"ג נמי מתיר רבא אף בפתח נעול. ודלא כמש"כ הגאון בעירובין דברחב ד' מודה הרמב"ן דבפתח נעול אסור. אך הסברא צ"ע, חדא דבפתח נעול אין שיעור מבוי, ואפי' נימא כדס"ד דגמ' עירובין ה' א' דלר"י שיעור מבוי הוא בד' טפחים, מ"מ אי אפשר לדונו כלחי דהוא פרוץ במלואו, ודוקא כשבפנים נראה הלחי במבוי מהני הלחי גם על בין הלחיים, (ועי' תוס' כאן) ועי' אות ט"ז שהבאנו דאף בפתח נעול לא נסתלק המבוי לגמרי ולפי"ז א"ש דחשיב לחי על המבוי כולו. וצ"ע. ועוד יל"ע דבגמ' משמע דלולי רב חמא הוי מוקמינן לה בלחי ואף ברחב ד' ומשמע דבזה א"ש הא דבפתח נעול אסור, וכנ"ל אות י"ג, וצ"ע.

טו) רש"י ד"ה וכ"ת דלית ביה רחב ד' וכו' ואין לך לחי גדול מעובי החומה וכו'. יל"ע דלכאורה תוך הפתח מותר משום דהוי מקום פטור, וא"כ א"צ לדין לחי. ועי' שפ"א שדן אם יש לחי בפתח ואינו מגיע לסוף הפתח אלא לאמצעו, אם מותר מהלחי כלפי חוץ משום מקום פטור [באופן שאין רוחב ד"ט מחוד הפנימי ולחוץ]. ומשמעות רש"י דדוקא במקום הלחי מותר.

[ואפשר דאין כוונת רש"י שצריך להיתר הלחי לגבי הפתח אלא למבוי, דלא חשיב מקום פטור אלא משום שהמבוי נותר ונעשה רה"י גמורה דממילא מקום הפתח הוא מקום בפ"ע שאין רחב ד"ט, אבל אם אין המבוי מותר גם מקום הפתח חשיב המשך המבוי שאין מתוקן והכל אסור, לכן כתב רש"י דיש כאן לחי].

טז) רש"י ד"ה פתח נעול בא"ד דכל מחיצה שאין בין חלל המחיצות ד' אינן מחיצות, ומבואר דאם יש ד' מהני אף בפתח נעול, יל"ע אם כוונתו משום דין קורה או משום דבכה"ג הוי פי תקרה ממש ומהני מה"ת, ולשונו משמע דמדין פי תקרה הוא, ובתוס' ד"ה אמר בא"ד אבל כלפי חוץ אפי' נעול הוא כלפנים דקסבר רב חוד החיצון יורד וסותם. ומשמע דמדין קורה הוא. והא דל"מ מדין פי תיקרה י"ל דבעינן ראויה לקבל מעזיבה. (עי' מ"ב שס"ה כ"ז ובשעה"צ שם).

ולפי"ז מבואר דבקורה מהני אף בפתח נעול דמקום הקורה עצמו נחשב המבוי. אך יל"ע דשיעור מבוי הוא ד"א, [ועי' לעיל מש"כ לענין לחי, ומהרמב"ן הוכחנו דאף לחי מהני בכה"ג]. ומשמע מזה דאף בפתח נעול מצרפים את המבוי לשיעור מבוי ורק לענין שם מחיצה בעינן פתח פתוח. וצ"ע. ועי' מהרש"א בתוד"ה תוך, דבפתח נעול ולית ביה ד' מותר

להוציא משם לרה"ר משום דהוי מקו"פ, ובחזו"א סי' ס"ו ח' כתב דמה"ת הוי רה"י דאף דפתח נעול לא מתבטל המחיצה כלומר דעדיין הוי חלק מהרה"י ואית ביה ד', והוכיח זאת מהא דמקורה ד"ט אף בפתח נעול ה"ה כלפנים. [ולכאורה כוונתו להני"ל דמהני אף מדין קורה ולא רק מדין פ"ת], וש"מ דמצרפים המבוי אף בפתח נעול, ומשום דאיכא שיעור מחיצה, ודו"ק.

יז) בגמ' אמר רב יהודה אמר רב הכא באיסקופת מבוי עסקינן חציו מקורה וחציו שאינו מקורה וכו'. ופירש"י דבפתח נעול אין הקורה מתרת כיון דליכא שיעור ד"ט, ויל"ע לרבא דבין הלחיים מותר משום מקו"פ, א"כ גם בקורה הוי מקו"פ שהרי המבוי עצמו מותר ע"י הדלת, וא"כ תחת הקורה הוי מקום בפ"ע דלית ליה שיעור ד'. וצ"ל דמייירי בפתוח לכרמלית. [אך ברמב"ן משמע שרק אי מייירי בין הלחיים צ"ל דמייירי בפתוח לכרמלית אבל למאי דמוקמינן לה בקורה אין חילוק בין כרמלית לרה"ר ואפשר דכוונתו דבפתח פתוח אין נפ"מ].

ולשיטת הרמב"ם דבפתוח לכרמלית אף בקורה אסור אף בפתח פתוח, ובפתוח לרה"ר אף בלחי מותר ואפי' ברחב ד', קשה טובא מסוגיין דמחלקינן בין לחי לקורה, דממ"נ אי בפתוח לרה"ר אף בלחי מותר. ואמאי לא מפרשינן דמייירי בלחי. ואי דאף בפתח נעול מותר וכמ"כ התוס' והרמב"ן, א"כ גם בקורה מותר, ואי מייירי בפתוח לכרמלית א"כ גם בקורה אסור משום דמצא מין את מינו.

ועי' בקרבן נתנאל אות ר', ועי' חזו"א סי' ס"ו ג' וסי' ס"ז כ' [ומש"כ בסי' ס"ו להקשות על הקרב"נ משום דפירש דברי הרמב"ם בפחות מד"ט, אבל ביותר מד"ט אפי' פתוח לרה"ר מותר, אבל למאי דמסיק בסי' ס"ז דהרמב"ם כהרי"ף ל"ק על הקרב"נ, וצ"ע]. ועי' ביאוריה"ל סי' שמ"ו ד"ה ומשקוף, שהביא בשם המג"א דבפתח פתוח אף אם אין בו ד"ט הוי כלפנים. והביאוריה"ל הקשה דאי פתוח לרה"ר אף בפתח נעול הוא כלפנים כמ"כ התוס', ואי פתוח לכרמלית לפסק השו"ע כהרמב"ם אף בפתח פתוח הוי כלחוץ. ודבריו צ"ע דבגמ' מבואר להדיא דיש חילוק בין פתח פתוח לפתח נעול.

יח) תוד"ה אע"ג בא"ד כיון שהפתח פתוח בטל אותו עובי למה שבפנים. במהרש"א סוף ד"ה פירש"י משמע שנקט בדעת תוס' דליכא תורת לחי כלל ומ"מ בטל למבוי ומותר, אבל בחזו"א סי' ס"ו ז' מפרש דאיכא לחי וחוד החיצון סותם, וכמו"כ בחצר ניתר ע"י ב' לחיין או פסין וחוד החיצון סותם. אבל בלא זה לא בטל.

דף ט' ע"ב

יט) רש"י ד"ה וצריך לחי אחר להתירו מבוי זה שבין הלחיים אבל מלחי הפנימי ואילך מיהו שרי וכו'. עי' קר"א דפי' זה יתכן רק לשיטת הרי"ף דרבא מתיר בין הלחיים אף ברחב ד"ט דלשיטתו שפיר יש לפרש דברי רב אשי, דדוקא במשך ד"א שיצא מתורת לחי אסור לטלטל בין הלחיים, אבל לשיטת התוס' דרבא מתיר דוקא פחות מד"ט, א"כ מאי נפ"מ דרצפו בלחיים במשך ד"א הרי אף אי חשיב לחי אין מתיר אלא מחוד הפנימי. וע"כ דנפ"מ לענין תוך המבוי. שאם הלחי רחב ד"א אין מתיר אפי' מחוד הפנימי. וכדעת רש"י גופיה.

ועיקר פי' רבותיו של רש"י צ"ב דלכאורה כל הכותל נידון ככותל ולא כלחי, דאלי"כ אף במבוי שיש לו ג' מחיצות נימא דעובי הכותל נידון כלחי הנראה מבחוץ. [ודוקא בבולט מהמבוי מהני משום נראה מבחוץ כדפירש"י להלן] וצ"ל דאמנם כנגד בין הלחיים שהוא צד האורך נחשב ככותל כיון דארוך ד"א, וחשיב כמבוי, מ"מ כלפי צד הפנימי נחשב כלחי. ודמי לחצר קטנה שנפרצה לגדולה דכותלי הקטנה חשיב לחי לגדולה.

כ) תוד"ה ולרשב"ג בא"ד דהא משמע בכולי שמעתא דבעי למישרי לרבא עד חוד החיצון של לחי והיכי הוה שרי אי מושכו כלפי חוץ דהיינו לרה"ר דאיך יתיר את רה"ר וכו'. עי' חזו"א סי' ט"ו שהקשה מ"ש מקורה באלכסון דכתבו התוס' דף ח' ב' דלא חשיב רה"ר דע"י הכותל הארוך לא בקעי רבים. וה"נ כיון דאיכא לחי בצד אחד לא בקעי רבים. [וצ"ל דלחי משהו לא מעכב בקיעת רבים, אלא שלפ"י ככותל ארוך משהו חמיר טפי ולא מהני קורה באלכסון לתי' ב' דתוס' שם. והמ"ב שס"ג כתב להיפך, דבכה"ג לא חשיב אלכסון ולכו"ע הקורה מתרת. והחזו"א תמה עליו דחסר במחיצות].

כא) שם, עי' מהרש"א שהקשה מ"ט לא הקשו התוס' דחוד החיצון של הלחי אין דבוק למבוי. ועוד הקשה בס' חמדי משה סי' שס"ג סק"ז דהוי לחי באלכסון, והראשונים להלן י' א' נקטו דלחי באלכסון לא מהני. ובס' אשר לשלמה תי' דאין כוונת התוס' דחוד החיצון מתיר מטעם לחי, דהא לעיל נקטינן דבלחי חודו הפנימי סותם (עכ"פ לשיטת התוס') אלא דבין הלחיים מותר משום מקו"פ, וחוד הפנימי שפיר דבוק למבוי, וגם לא הוי אלכסון, רק התוס' הקשו איך חשיב מקו"פ הרי אין כאן אלא מחיצה אחת והוי רה"ר, (ועי' חזו"א סי' ס"ז י"ז באות ד' שנראה שנתכוון לזה).

לחי הנראה מבחוץ ושוה מפנים

כב) יש לדון אם מהני מדאורייתא או מדרבנן, ועי' תוס' דף צ"ב א' ד"ה גפנים שכתבו דמהני גם לכלאים ומשמע דמהני מדאורייתא, אולם ברא"ש סוכה דף י"ט א' כתב דלא מהני אלא מדרבנן, ועי' דרך אמונה כלאים פ"ז הי"ט שנתקשה בזה. אכן בחזו"א סי' ס"ז י"ב כתב דאין ראוי מהרא"ש, דדוקא בסוכה ל"מ מה"ת דבעינן דופן, ודופן היינו סתימה לרשות, משא"כ במחיצות שבת י"ל דמהני מה"ת. (ועי' חזו"א סי' ס"ז ה' דענין מחיצת לחי הוא שמסמן את המקום שהוא מובדל מחוצה לו) ועי' קה"י סי' ה'. [ותימה על הדר"א שנעלם ד"ז ממנו].

והנה בס' תורת רפאל סי' נ' (שערי עירובין עמ' רפ"ו) נקט בפשיטות דלחי הנראה מבחוץ ושוה מפנים לא מהני מדין מחיצה אלא משום היכר, דלא חשיב מחיצה אלא אם סותם מקצת מהרות. [וזה כסברת הגר"מ"ה לענין בין הלחיים ע"ש דף ח' ע"ב] ונסתייע לזה מלשון הרא"ש בסוכה שם, שהקשה איך מהני נראה מבחוץ לדופן שלישת שבסוכה דלא דמי למבוי דאיכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא ובהיכרא כל דהו סגי. וא"כ מבואר דדוקא משום היכר מהני נראה מבחוץ. אולם ע"ש ברא"ש שמסיק דבסוכה מהני באופן שא"צ לטפח אלא מדרבנן, והתם א"א לומר דמהני מדין היכר. וע"כ דמדרבנן חשיב גם מחיצה. [ולדברי החזו"א הנ"ל נראה דמש"כ הרא"ש דמהני רק להיכר, ר"ל דתורת מחיצה דלחי היא להיכר הבדלת הרשות, משא"כ בסוכה דבעינן מחיצה דסתימה].

כג) מצינו כמה אופנים בלחי הנראה מבחוץ, א. שעובי הלחי דבוק לעובי הכותל ומאריך המחיצה, אלא שהוא צר יותר מהכותל, ועי"ז ניכר שאינו המשך הכותל אלא לחי, אלא שאין ניכר אלא מבחוץ. וכגון שכותל המבוי עודף ברוחבו כלפי חוץ (מאחורי המבוי) ומבפנים נראה הלחי כהמשך הכותל בשוה. ב. כנ"ל אלא שהכותל עודף ברוחבו כלפי פנים ומ"מ חשיב שוה מבפנים משום שאין ניכר לעומד בתוך המבוי אלא לעומד מבחוץ כנגד חלל המבוי. ג. שהעמיד רוחב הלחי כנגד עובי הכותל ונמצא שהלחי עודף על עובי הכותל ואף מבחוץ אין נראה אלא למי שעומד בצד המבוי (מאחוריו). וזה קרוי בפוסקים כמין ת'. ד. שהלחי עומד בצדו של הכותל מבחוץ בשוה לעובי הכותל ואינו עודף עליו באורך המבוי. בצירור ב' - מהני לכו"ע אליבא דמ"ד נראה מבחוץ נידון משום לחי. וזה כוונת הגמ' כותל שצידו אחד כנוס מחבירו - בין שנראה מבחוץ. אמנם הב"י כתב שזה נחשב כנראה מבפנים.

בצירור א' - לדעת המהרש"ל והב"ח סי' שס"ג והקרבן נתנאל, לזה כיון רש"י ד"ה נראה מבחוץ וכו' שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי. והתוס' ד"ה כותל נחלקו בזה על רש"י והוכיחו מהא דכותלי קטנה נכנסים בגדולה דבכה"ג לא חשיב נראה מבחוץ. אבל לדעת הב"י בזה גם התוס' מודו לרש"י, ועי' קרב"נ שהקשה דא"כ גם לתוס' יקשה מהא דנכנסים כותלי קטנה בגדולה.

בצירור ג' - לדעת הב"י - לזה נתכוון רש"י הנ"ל, וזה מש"כ בסוה"ד שהרי נמשך מרוחב הכותל, אולם לדעת הב"ח בזה מודה רש"י דלא נידון משום לחי כיון שאין ניכר אלא למי שעומד מאחורי המבוי ולא למי שעומד ברה"ר, ובקרבן נתנאל (אות ב') הוכיח מרש"י בסוכה י"ט דגם זה נקרא נראה מבחוץ. וע"ש שזה עדיף מציור א', ומשמע שאף הרא"ש מודה בזה.

בצירור ד' - שהלחי עומד בצד הכותל מבחוץ [וזה דומה לציור ג' שנראה כמין ת' אלא דמייירי שניכר שהעובי של כותל המבוי מגיע עד החוץ ורק מה שבצדו הוא לחי] ובחזו"א סי' ס"ז ג' הבין מהקרב"נ שגם בזה חשיב לחי, אבל החזו"א חולק דבכה"ג פשיטא דלא הוי לחי אף לדעת רש"י.

כד) גמ' אמר רב ר' זירא ומותבין אשמעתין חצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו' ואם איתא קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים. ולכאורה הכא הוי מבויה העשוי כמין ת', שגיפופי הגדולה הם הלחי של הקטנה אף שאין הלחי לאורך הכותל אלא לרוחב הכותל ועודף עליו. ועי' מהרש"א (על תוד"ה כותל בא"ד קשה) שהקשה לשיטת התוס' דס"ל דבכה"ג לא הוי נראה מבחוץ כיון שאין נראה כנגד חלל המבוי. [ועי' דמפרש כהב"ח דהתוס' מיירי בציור א' אלא דכ"ש בציור ג' לא מהני, וזה דלא כהקרב"נ שבוזה מודו התוס' דמהני].

ותי' המהרש"א דהכא שהגדולה ניתרת ע"י הגיפופי חשיב נראה מבחוץ גם לגבי הקטנה. וכוונתו דמגו דהוי לחי לגדולה הוי לחי לקטנה, וכ"מ ברש"י ד"ה חצר קטנה בא"ד דהא גדולה בהו משתריא ומשמע שרק ע"י היתר הגדולה הוי לחי לקטנה. וכע"ז איתא במ"ב סי' שס"ה ס"ק כ"ד וזה עפ"י התוס' דף כ"ד ב' ד"ה הביא. ובחזו"א סי' ס"ז י' תמה ע"ז דהא נראה מבחוץ מהני אף בפתוח לרה"ר דלא מהני לגבי החוץ. ובכוונת המהרש"א צ"ל דהכא שאני דלא חשיב נראה מבחוץ מעיקר הדין כיון דלא נראה לחלל המבוי. ובוזה מהני מה שמועיל לגדולה, אבל א"כ צ"ע מנין פשיטא לגמ' דלמ"ד דנראה מבחוץ חשיב לחי, דה"נ מהני באופן דמהני לגדולה.

ובנימוקי הגר"ב כתב דאין כוונת הגמ' שהגיפופין של הגדולה חשיב לחי לקטנה, אלא כותל אורך הגדולה הוא הלחי, וגיפופי הגדולה הוי כעובי כותל הקטנה ודמי לכותל הכנוס מלפניו. (ציור ב').

כה) שם אמר ר' זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. לפי' המהרש"א א"ש בפשוטו דכיון שהכותל ארוך מהגיפופי, ואין הגיפופי נראים מבחוץ סמוך לכותל המבוי ל"מ. אבל לנימוקי הגר"ב דכותלי אורך הגדולה הוי כלחי. צ"ב מה יועיל מה שנכנסים כותלי הקטנה. וצ"ל דע"ז נראה שהגיפופין אינם חלק מכותל הקטנה. ונמצא כותלי אורך הגדולה רחוקים מן הקטנה.

ובשיעור הכניסה, עי' ר"ח שנכנסים ג"ט וכ"כ המ"ב סי' שס"ה ס"ג בשם הפמ"ג. ובחזו"א נטה לומר דאף בנכנסים כל שהוא סגי, וכוונתו נראה דע"י שבולט הכותל, שוב אין נראה הגיפופי כחלק מהכותל [ובפרט לנימוקי הגר"ב הנ"ל דכותל האורך הוא הלחי והגיפופי הם עובי הכותל דקטנה, כנ"ל], וא"א לומר שהגיפופי יהא כלחי, כיון דהכותל מפסיק בין חלל החצר ללחי, וכשיטתו לעיל דבציור ד' לא חשיב לחי.

כו) גמ' ומותבין אשמעתין חצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו' ואם איתא קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ וכו' ומבואר דדין נראה מבחוץ מהני אף בגיפופי חצר ולא רק בלחי במבוי. ובקה"י סי' ה' כתב דאי נימא כמשמעות הרא"ש בסוכה דנראה מבחוץ מהני רק משום היכר, נמצא דגיפופי חצר מהני גם משום היכר ולא רק משום מחיצה. וזה חידוש גדול. [ועי' גאו"י דף י"ב שכתב דתיקון מבוי שאני מתיקון חצר, דבחדר צריך מחיצה רביעית משא"כ במבוי דין הוא לעשות תיקון בפתח, ולפי"ז ל"מ היכר בחצר] ויש לדון עוד דמהרא"ש גופיה נראה דל"מ רק מדין היכר אלא גם משום מחיצה, שהרי מודה הרא"ש דעכ"פ מדרבנן מהני נראה מבחוץ לדופן שלישית טפח בסוכה, והתם אי"ז משום היכר, ודוק.

כז) אמר ר' זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, ויל"ע לפי"ז איך מהני הגיפופין לגדולה דלכאורה ע"י כותלי הקטנה איכא סילוק מחיצות, דהגיפופין לא יכולים להועיל למקום שבין כותלי הקטנה. ועי' חזו"א סי' ס"ה ס"ק מ"א אות א'. הרמב"ם פ"ג הכ"ד מעירובין הביא למתני' דחצר קטנה שנפרצה לגדולה בסתמא ולא פי' דמיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, אף דפסק דנראה מבחוץ חשיב לחי. ועי' בתורת רפאל שם שביאר עפ"י שיטתו דנראה מבחוץ מהני רק משום היכר, ובעומד מאליו דלא הוי היכר אלא מחיצה כמסקנת הגמ' דף ט"ו, א"כ לא מהני נראה מבחוץ, וקושית הגמ' אינה אלא לפי הס"ד דגמ' דף ט"ו דעומד מאליו מהני אף למ"ד משום היכר. [ומדברי התוס' שכתבו דבמשך ד"א נמי מהני אף בחצר מבואר דלא כהתורת רפאל ודוק] ועי' עוד בקר"א דף כ"ד.

כח) תוס' ד"ה כותל בא"ד דלפי' הקונטרס דלעיל קשה וכו' אכתי נראה מבחוץ הוא דגיפופי גדולה נראין שהן עובי כותלי הקטנה וכו'. עי' גאו"י שתי' דכיון שבאמת אין הגיפופין כותלי קטנה אלא רק חלק מהגיפופי הוי כותל והשאר

הוא גדירה לרוחב, א"כ אין הכותל הנכנס נידון כלחי אלא כהמשך הכותל ואף בלא אוקימתא דהריצב"א. ע"ש שהוכיח כן מדלא העמידו הפוסקים כהריצב"א.

כט) שם ואין לומר בנכנסין ד"א שיצאו מתורת לחי דאין זה שייך בחצר. וכוונתם פי' המהרש"א דבחצר דמהני פס וא"צ היכר כלל, אף במשך ד"א מהני דכל כמה דסותמו עדיף טפי. וכמש"כ התוס' דף ה' ב'. אולם למש"כ התור"פ שם בדעת רש"י דבד"א נפיק מתורת פס ואף בחצר. (ודלא כהריטב"א שם) לפי"ז א"ש שיטת רש"י כאן די"ל דמיירי בנכנסין ד"א. ועי' רשב"א להלן דף י' א' בשם הראב"ד דמבואר דבמשך ד"א ל"מ אף בחצר. ובעיקר דברי התוס' עי' חזו"א סי' ס"ז א' שנתקשה בדבריהם דלכאורה דוקא בפס ד"א לרוחב החצר מהני אבל לאורך החצר כיון דחשיב ככותל לאורך לא מהני בתורת פס לרוחב - לגדור רוח רביעית. אולם הוכיח החזו"א כתוס' מהא דמהני גיפופי לגדולה אף באופן שכותל הקטנה [שממנה יוצא הגיפופי] ארוך יותר מד"א. ע"ש.

ל) שם ומיהו אי הוי דווקא הא דאמר לקמן בעשר ושני טפחים סגי, א"ש דמיירי כשאין בעוביו טפח. עי' בהגהות הב"ח שפי' כוונתם שאין באורך הכניסה של הקטנה טפח. [ומבואר דס"ל דסגי בכניסה כל דהו דלא כהמ"ב בשם הפמ"ג חיובא לעיל] אולם בחזו"א סי' ס"ז ס"ק ה' הקשה דשיעור הטפח הוא ברוחב הלחי וזהו עובי הכותל המשמש לרוחב הלחי, אבל אורך הכותל דהוי עובי הלחי, אין נפ"מ בשיעורו.

לא) שם וריצב"א מיישב וכו' עי' חזו"א סי' ס"ז א' דאע"ג דהגימזם (עובי הכותל) הוא הלחי, מ"מ כל זה רק משום שאינו נידון כחלק מהכותל של הקטנה, אבל אם הוא נידון ככותל אין נידון כלחי. וכמו דמחיצות אורך המבוי אין נידונים כלחי לרוח רביעית. [אמנם כלפי נראה מבפנים מהני אף שהוא חלק מהכותל, וכדחזינן בגיפופי גדולה]. ועי' מהרש"א מש"כ ע"ד התוס', דא"כ אף באין נכנסים לא יועיל להיות כלחי כיון דניכר שהוא חלק מהכותל, ועי'.

דף י' ע"א

לב) אמר רב הונא לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מד"א נידון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי וכו' ש"מ בין הלחיים אסור. ובשו"ע סי' שס"ג פסק דינא דר"ה דמשתמש עד חודו הפנימי, וקשה שהרי למאי דפסק דבין הלחיים מותר א"כ ה"נ מותר עד חודו החיצון. ובאחרונים האריכו בזה. ותי' באופנים שונים והצד השוה שבהן שטעם השו"ע משום שבמקום הלחי אין כותל כנגדו, ובכה"ג א"א להתיר בין הלחיים. אלא שקשה מהגמ' דאמרינן ש"מ בין הלחיים אסור.

ובראשונים עמדו בזה ופי' הגמ' דמיירי שיש כותל כנגדו וכגון שהיה כותל אחד ארוך ואחד קצר, והעמיד לחי במקום הקצר. דנמצא שיש כנגדו כותל, ומשו"ה היה מקום הלחי מותר אי לאו דס"ל בין הלחיים אסור. ועפי"ז כתב המ"א שם דהשו"ע שכתב דמשתמש עד חודו הפנימי מיירי באופן שאין כותל כנגדו ולכך אסור אף לדידן דבין הלחיים מותר. והגמ' מיירי כשיש כותל כנגדו ע"ש.

אולם בביהגר"א שם כתב שזה דוחק, דפשטות השו"ע מיירי באופן דמיירי הגמ'. ולכך כתב דהגמ' מיירי אף באין כותל כנגדו ומ"מ מותר משום דלחי באלכסון מותר, וכמו דאמרינן בקורה למ"ד משום מחיצה מהני באלכסון, ואף דבקורה נקטינן דל"מ באלכסון זהו משום דקי"ל קורה משום היכר אבל בלחי דמשום מחיצה הוא וכדקי"ל כאביי דלחי העומד מאליו מהני (עי' דף ט"ו). משו"ה מהני גם באלכסון. וא"ש דאמרינן ש"מ בין הלחיים אסור. וכ"ז לאביי אבל לרבא דס"ל לחי משום היכר, אין רא"י מכאן דבין הלחיים אסור, דלשיטתו איכל"מ דטעמא משום דאין כותל כנגדו והוי לחי באלכסון, ומשו"ה לא הוכיח אביי לעיל מכאן דלא כרבא ע"ש. ועכ"פ לפי"ז קשה על השו"ע דפסק דמשתמש עד חודו הפנימי, שהרי בין הלחיים מותר. ואי משום לחי באלכסון הרי לדידן דלחי משום מחיצה מהני אף באלכסון. ע"ש בביהגר"א, שתי' דהשו"ע מיירי בפתוח לכרמלית דלכו"ע בין הלחיים אסור.

אולם בדמשק אליעזר, הקשה על הגר"א דבשלמא בקורה מהני באלכסון משום דהוי מחיצה באלכסון ונמצא דאיכא סתימה בד' רוחות, אבל בלחי איך יועיל באלכסון, וכן נקטו הפוסקים דלחי באלכסון לא מהני. (ורק בב' לחיים נחלקו עי' מ"ב סי' שס"ג ס"ק קכ"ה). ועי' חזו"א סי' ס"ז י"ט.

לג) עי' בחי' הרשב"א שדן בנראה מבחוץ אי מהני לעומ"ר, [ובחי' המאירי הביא צד זה ומבואר שם שאחשבים את שיעור עומ"ר רק על מקום חלל הרשות בלא המחיצות שמהצדדים, כלומר שאם החלל הוא ח' אמות והמחיצה מבחוץ ה' אמות סגי בכך אע"ג דבצירוף המחיצה לא הוי עומ"ר, וחזינן דהנידון שיהא כאילו המחיצה עומדת בפנים]. ועי' שרשב"א בשם הראב"ד דלא מהני נראה מבחוץ, דהיכר הוי מחיצה לא הוי. ובשם חכמי הצרפתים כתב דבמקום שמבחוץ יש גם רשות דמהני לרשות מבחוץ ממילא גם מהני למבוי בפנים. ויל"ע אם כוונתו משום מגו וכמהרש"א לעיל ט' ב' לענין נראה מבחוץ כמין ת', או דכוונתו למש"כ החזו"א בכ"מ דמאחר דמבחוץ העומד גודר את הפרוץ, ממילא גם כלפי פנים נחשב גודר במקום הפרוץ. [אולם להצד השני בחזו"א דרה"י הוי מחיצה לא א"ש הכא, דהכא חשיב מחיצה גם בין שתי הרשויות, ורה"י לא מהני להיות מחיצה כלפי עצמה. ופשוט].

דף י' - סוגיא דאתי אורא מהאי גיסא ומהאי גיסא

א) תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו, ומסקינן דאין הלכה כאותה משנה. ופירש"י דאתי אורא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה לקנה, וכ"ה בראשונים ועי' מג"א סי' שס"ג ס"ק ל"ה. ובגליון רעק"א שם הקשה דאמאי הוצרכו לזה, תיפול"ל דעדיין רחב מעשר כיון שבצירוף שני האוירים הוי הפתח רחב מעשר ולא נתמעט. ועי' שדייק כן מדלא אמרו בגמ' אתי אורא אלא בהמשך הסוגיא. ועי' להלן. [ויש לדון דאיכא נפ"מ באופן שרוחב הפתח י"ב אמה והניח ג' אמה והעמיד פס רחב ב' לרוחב המבוי, דהשתא ליכא יותר מ"י אמה אף כשנצרף ב' האוירים, ורק משום אתי אורא פסול. אך יתכן דבכה"ג באמת מהני דכלפי עצמו לי"א אתי אורא].

והנה הרעק"א פשיטא ליה דהוי פתח אחד ורק הקנה מצמצם את שיעור הפתח, אולם בראשונים מבואר דע"י הקנה הוי כשני פתחים, עי' חי' המאירי שכ"כ להדיא, וכ"מ בחי' הר"ן ע"ש. ולכאורה מוכח כן למאי דס"ד דמהני, והרי א"א לומר שנצטמצם השיעור דפירצה, וע"כ דהוי כב' פתחים. [וצ"ב טעמא דהרעק"א דנקט בפשיטות דלמסקנא אינו כן, וכנראה מחמת הדיוק הנ"ל דעדיין לא נתחדש דאתי אורא וכו'].

[והנה החזו"א סי' ע"ט סק"ו כתב לדעת הרמב"ם שפסק דצוה"פ יותר מעשר לא מהני בפרוץ מרובה, אף אם יעמיד קנה באמצע לא מהני, דכל שהפרצה יותר מעשר ואנו צריכים לדון על כולה שהיא פתח לא מהני. ודלא כהחת"ס ע"ש. ולכאורה דבריו נכונים רק לרעק"א. אמנם ע"ש שביאר טעמו משום אתי אורא. וצ"ע].

ב) הראשונים הביאו מהירושלמי דבאופן שהניח קורה מכותל לכותל והורידה עד הקנה מהני, ולא אמרינן אתי אורא, (וכמו בצוה"פ שנקטו רוב הראשונים דל"א אתי אורא). אולם כתבו דמגמ' דידן משמע דאף בכה"ג לא מהני, והרשב"א הוסיף דמוכח כן שהרי גם למאי דמסקינן דעושה פס גבוה י' במשך ד"א, צריך להניח קורה מכותל לכותל דבעינן תיקון בכל אחד מהם. וש"מ דאף שמניח קורה, לא מהני אלא בפס רחב ד"א. [אמנם הריטב"א לא הביא הוכחה זו, ולשיטתו אזיל דס"ל דפס ד"א א"צ להניח קורה מכותל לכותל וכדלהלן].

ג) למסקנת הגמ' עושה פס גבוה עשרה במשך ד"א ומעמידו לארכו של מבוי. ופירש"י דהוה להו כשתי מבואות, ומצינו פלוגתא בראשונים אם הוי ממש ב' מבואות או לא. ואיכא כמה נפ"מ. דעת הראב"ד שאם מתקן ע"י קורה צריך שיניח הקורה ע"ג אותו פס דהפס הוא כותל מבוי ובעינן קורה ע"ג מבוי. וכן הסכימו הרשב"א והרא"ש, ומשום דע"י הפס הוי כשתי מבואות, וא"כ הפס הוא כותל המבוי. אולם הריטב"א חולק ע"ז דאייז ב' מבואות ממש אלא ע"י הפס מיחזי כב' מבואות, אבל עיקר כותלי המבוי הם הכתלים שמן הצדדים וא"צ להניח הקורה ע"ג הפס. וכ"ה בר"ן. (ועי' גאו"י שביאר פלוגתתם כנ"ל).

ובתוס' ד"ה עושה דנים אם ע"י הפס נחשב כמבוי עקום שצריך תיקון בעקמומיותו כשיש מראש הפס ולפנים יותר מעשר. וכ"ז שייך רק אם ע"י הפס נחלק המבוי לשנים, אבל הריטב"א לשיטתו כתב דא"י מבוי עקום דלא חשיב כשני מבואות ממש, וסגי בתיקון בראש המבוי שזהו פתחו.

עוד נחלקו הראשונים אם צריך שיהא בתים וחצרות פתוחים בכל אחד מצידי הפס ע"י עבוה"ק ש"ב ושו"ע שס"ג סעי' ל"ג. ותלוי בהנ"ל אי חשיב ב' מבואות או לא. ע"י ח"י המאירי.

ולדעת הריטב"א והר"ן משמע דהפס מהני רק להחשיבם כב' פתחים, ע"ש שהשוו זאת למאי דס"ד דאף קנה בעלמא מהני, אלא כדי דלא נימא אתי אורא בעינן הפסק דבר חשוב שהוא כמחיצה. וגם לרעק"א דקנה לא מהני גם בלא אתי אורא, דלא מהני לחלק לב' פתחים, מ"מ מחיצה גמורה מהני ליחשב ב' פתחים. [ומ"מ בעינן דוקא מחיצה בשיעור מבוי ולא סגי במחיצה ד' טפחים].

ד) ובטעמא דלא אמרינן אתי אורא בפס ד' אמות, כתב הרשב"א שני טעמים, א. משום דכותל מבוי אין מתבטל ע"י אור. ב. דכיון דהוי ב' מבואות אין אור של מבוי אחר חשוב לבטל כותל מבוי זה. דאור שחוץ לרשות לא מבטל ליה. ויסוד זה מבואר בתוס' ד"ה אצבעיים בתי' ב' בשם ריצב"א. [והתוס' הוסיפו דדוקא אור שאני חושבו כסתום מבטל לעומד כלומר שגובר עליו שלא יחשב כסתום. ויל"ע אם גם הרשב"א נתכוין לזה] ולתי' א' דתוס' צ"ל כפי' א' דהרשב"א דכותל מבוי הוא חשוב שאין מתבטל ע"י אור.

אולם לשיטת הריטב"א דהכא לא חשיב כשתי מבואות. ע"כ דמפורש כפי' א' ברשב"א. וכן משמעות דבריו ע"ש.

ה) והנה משמע בגמ' דדוקא כשמעמיד הפס לאורך המבוי מני, אבל אי מעמידו לרוחב המבוי בעינן עומד מרובה. וזה א"ש לטעמא דהרשב"א דאין האור מבטל משום דהוי אור שחוץ למבוי, אבל לטעם א' דמחיצה חשובה אין מתבטלת. לכאורה ה"ה במעמידו לרוחב המבוי. וצ"ל דדוקא אם האור כנגד אורך הכותל אין מבטלו. אבל כשהאור כנגד עובי הכותל יכול לבטלו. אלא דא"כ אף כשמעמיד הפס לאורך המבוי, יתבטל ע"י האור שבסוף המבוי שכנגד עובי הפס והאור שמחוץ למבוי כנגד צדו השני של הפס. ובשלמא לריצב"א והרשב"א שאור שחוץ לרשות לא מבטל ליה א"ש, אבל לתי' קמא בתוס' דפליג ע"ז, קשה כנ"ל. ועי' חזו"א סי' ס"ט ס"ק ה' מש"כ בזה.

ו) גמ' שמע מינה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד, לעולם אימא לך הוי עומד ושאיני הכא דאתי אורא וכו'. הרעק"א הנ"ל נקט דהשתא נתחדש דין זה דאתי אורא. ולדעת הראשונים דלא סברי הכי, צ"ל דהשתא נתחדש שאף אם נימא עומ"ר מב' רוחות מהני וא"כ האור נחשב כסתום. מ"מ אמרינן דאתי אורא וגובר על העומד שלא יוכל לסתום האור (וכמש"כ בתוס' בשם הריצב"א).

ז) ויעשה פס אמה וירחיק אמה וכו' ש"מ עומד כפרוץ אסור. וכו' ושאיני הכא דאמרינן אתי אורא. ובס"ד סברה הגמ' דאור השקול לעומד לא מצטרף לבטלו. ובחי' הר"ן הקשה דאי לא אמרינן אתי אורא הרי יש כאן עומ"ר משתי רוחות. [ויש לדון עוד למש"כ הראשונים דהא דקנה לא מהני לחלק הפתחים הוא רק משום אתי אורא, א"כ בפרוץ כעומד אף אם אסור מ"מ יועיל הפס ליחשב פתח פחות מעשר]. ותי' הר"ן דלמ"ד פרוץ כעומד אסור, אמרינן אתי אורא גם להו"א, ורק למ"ד פרוץ כעומד מותר ס"ד דדמי לעומ"ר דאין האור חשוב לבטלו.

ולמסקנא דאמרינן אתי אורא אף למ"ד פרוץ כעומד מותר, חזינן דלא דמי לעומ"ר. ויש לפרש דבעומ"ר אין האור מועיל לבטלו, מחמת המציאות דאינו אור חשוב ולא משום הלכתא דעומ"ר. אמנם הרש"ש פי' דעומ"ר שאני דחשיב הפרוץ כסתום משא"כ בפרוץ כעומד דלאו כסתום הוא אלא דסגי בגדירת מחצה. ויסוד זה מבואר בחי' הר"ן דף ט"ו ב' ע"ש, ועי' גאו"י.

אתי אורא בפרוץ כעומד

ח) בגמ' ש"מ פרוץ כעומד אסור, ע"י לעיל (אות ז') בשם הר"ן שהקשה דהכא האיכא עומ"ר מב' רוחות ואסיקנא לעיל דמהני. והר"ן ת"י דכוונת הגמ' דכיון דפרוץ כעומד אסור אמרינן אתי אורא וממילא אין להתיר גם משום עומ"ר מב' רוחות כיון דנתבטל העומד. והרשב"א והריטב"א ת"י דמאחר דפרוץ כעומד אסור מעתה גם עומ"ר מב' רוחות ל"מ. וצ"ב הדמיון. [וע"י בחי' הר"ן להלן בסוגיא דעור אסלא דמתבאר לדבריו דפליגי אמוראי אי פרוץ כעומד עדיף, או עומ"ר מב' רוחות עדיף].

ומה שלא ת"י כהר"ן, משמע דס"ל דלס"ד בפרוץ כעומד לא אמרינן אתי אורא אף למ"ד פרוכ"ע אסור, ויל"פ למשנ"ת לעיל דבעומ"ר דלא אמרינן אתי אורא הוא משום המציאות דהפרוץ אין לו חשיבות ביחס לעומד, ולא משום ההלכה דעומ"ר. ומשנ"ה בפרוץ כעומד נמי לא אמרינן אתי אורא. [ולמסקנא דאמרינן אתי אורא הוא רק משום שמצד שני יש פרוץ מרובה והוא זה שמבטל לפרוץ כשמסייעו מצד שני אור השקול לעומד. ע"י רש"י דף ט"ז א' שהוכיח כן מהגמ' שם דכששני האוירים שוים לעומד לא מבטלי ליה. עוד י"ל דלמסקנא נתחדש כמש"כ הרש"י דדוקא במקום שהעומד מבטל את הפירצה לא אמרינן אתי אורא משא"כ בפרוץ כעומד].

עומד מרובה מב' רוחות

ט) בעיקר הדין דעומ"ר מב' רוחות צ"ב מ"ט לס"ד א"א לצרף מב' רוחות, ומלשון רש"י (ד"ה יעשה), משמע דטעמא משום שהפרוץ מבטל את העומד שבכל צד משום שרבה עליו. אך לפי"ז באופן שיש פרוץ כעומד [כלפי כל אחד מעומדים] שפיר מצרפים את שני העומדים. אבל בראשונים הנ"ל שהקשו דמרחיק אמה ועושה פס אמה דיועיל משום עומ"ר מב' רוחות משמע שגם זה תלוי בדין עומ"ר מב' רוחות. וכן מפורש בגמ' להלן בעור האסלא שאף בפרוץ שוה לכל אחד מהעומדים, תלוי בדין עומ"ר מב' רוחות. [ואפשר דמש"כ רש"י שהפרוץ רבה עליו ומבטלו, אין זה טעם דל"מ עומ"ר מב' רוחות. אלא טעם דלא יועיל לחלק הפתח לשני פתחים. ודוק].

ובאפיקי ים ח"ג סי' י"ח (שערי עירובין עמ' ע"ב) כתב דספק הגמ' הוא, אם מה שמועיל עומ"ר, הוא משום דהעומד מבטל את המיעוט הפרוץ והו"ל ככולו סתום. או דסגי בגדירת הרוב, דאי בעינן לסתום את הפרוץ ל"מ עומ"ר מב' רוחות. וע"ש שמיישב לפי"ז דברי הגמ' דף ט"ז ב' דמשמע דנקטינן דעומ"ר מב' רוחות לא מהני. [וע"ש בתוס' וברשב"א ובקרבן נתנאל שם אות ל'] ות"י האפיקי ים דבעומ"ר בערב כיון דבעינן שעור י' טפחים, לזה ל"מ עומ"ר אלא א"כ נחשב הפרוץ כסתום ומצטרף לשיעור, ובזה ל"מ עומ"ר מב' רוחות. אכן מהראשונים שהקשו מהגמ' שם משמע דלא ס"ל הכי. וע"י להלן בסוגיא דעור האסלא.

י) וע"י עוד חזו"א סי' ס"ח ג' דבאופן שכל אחד מהעומדים מרובה על הפרוץ שבאמצע, לכו"ע מצרפים את העומדים לשיעור מחיצה לכל הרוח. וכגון שיש שני עומדים בשיעור ד' טפחים ומחצה ובאמצע יש פרוץ ג"ט, אף דלא סגי באחד מהעומדים ליחשב מחיצה לכל הרוח כיון דלא הוי רוב הרוח, מ"מ מהני משום שמבטל את הפרוץ המועט ממנו, ושפיר מצרפים את ב' העומדים לשיעור מחיצה, ורק בפרוץ מרובה דלא סגי באחד לבטלו אין מצטרפים. [אמנם בפרוץ כעומד י"ל דלא מהני וכמו שהוכחנו לעיל].

יא) במה שנתחדש בסוגיא דמהני עומ"ר על מקצת מהרוח, וגודר את מה שבצדו נחלקו המ"ב והחזו"א, דהמ"ב (סי' שס"ב ס"ק מ"ה) למד מכאן דמה שנגדר ע"י עומ"ר נחשב כעומד לגדור את הפירצה שבצד שני, מדין עומ"ר. אולם החזו"א סי' ס"ח ג' חולק ע"ז דבעינן עומ"ר על כל הרוח, והא דסוגיין שאני דמיירי ברוח רביעית שא"צ לגדור את כל הרוח כיון דחשיב פתח, אלא שצריך שלא יהא הפתח יותר מ"י, ולזה אפשר לגדור מקצת מהרוח אפי' בעומ"ר, ונעשה השאר כפתח. [וע"י עוד מש"כ באות ט"ז]. וע"י עוד במ"ב (שם ס"ק מ"ו) דלבוד נחשב כעומד ומשוי ליה עומד מרובה, ולעינן עומ"ר משתי רוחות ע"ש בשעה"צ ס"ק ל' דלדעת האו"ז לבוד לא משוי ליה עומ"ר מב' רוחות, ולדעת תוס' וכרשב"א מהני אף לעומ"ר מב' רוחות.

ולענין צוה"פ אי משוי ליה עומ"ר, עי' גאו"י (ד"ה שמעינן) שנסתפק בזה, ומצדד דמהני צוה"פ ברובו ומתיר את השאר מדין עומ"ר. (וע"ש בד"ה תו שמיע לן, דלירושלמי אף מקום הניתר בקורה חשיב כעומד לאשווי עומ"ר, אלא שבה הבבלי חולק).

יב) בגמ' אמרינן דמרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות. והיינו דאיכא עומ"ר. עי' מג"א סי' שס"ה ס"ק ג' דבעינן קורה מקצה לקצה כלומר שגם פתח הקטן של ב' אמות צריך תיקון קורה, אולם האחרונים חלקו עליו דא"צ שום תיקון במקום הפתח הקטן, והוכיחו כן מלשון הרשב"א והריטב"א בסוגיין שפתח הקטן ניתר בעומ"ר, וכ"כ במ"ב סי' שס"ג ס"ק קמ"ו וע"ש בשעה"צ.

ולהלן בגמ' מקשינן ליחוש דלמא שבקי פתחא רבא וכו' ומ"ש מדרב אמי ורב אסי. וכתב הריטב"א שאם היה קורה מונחת גם בפתח הקטן לא איכפת לן דשבקי, והיינו דאפי' אי שבקי ונהפך הפתח הקטן לפתח מ"מ ניתר בקורה. ורק משום שבפתח הקטן אין לו קורה, חיישינן לשבקי ונמצא שפתח זה אין לו תיקון. ולדעת המג"א צ"ל דעי שבקי חסר תיקון בפתח הגדול דכיון שלא נחשב כפתח הרי לא מהני הקורה להתירו, ואפי' שיש קורה בפתח הקטן מ"מ פתח הגדול נחשב פירצה. והריטב"א ס"ל דפתח הגדול לא בטל תיקונו ע"י שבקי, או דמהני תיקון שבפתח הקטן להתיר גם פתח הגדול.

ויל"ע גם לדעת הריטב"א דמה איכפת לן דשבקי, הרי בפתח הקטן יש בו עומ"ר. ומשמע כצד ב' דגם לריטב"א החסרון בפתח הגדול ולזה לא מהני עומ"ר שבקטן, דאין זה תיקון לפתח אלא משום דסתום א"צ תיקון, והכא הרי לא נסתם אלא הפתח הקטן. ורק ע"י קורה בפתח הקטן מתיר הפתח השני. ועי' עוד בשו"ע דמהני צוה"פ לפתחא זוטא, ומקורו מהגהות אשר"י בסוגיין, והרעק"א שם תמה ע"ז דסו"ס הפתח הגדול נשאר בלא תיקון ובמ"ב הביא בשם התפארת שמואל שצ"ל צוה"פ לפתחא רבה. ומדברי הריטב"א משמע דסגי בתיקון בפתחא זוטא, ודלא כרעק"א. אלא דא"כ קשה על השו"ע שכתב שיעשה צוה"פ לזוטא, והא סגי בקורה. [ובס' גנזי חיים עהשו"ע (לבעל אולם המשפט) שם כתב דאיה"נ דא"צ דוקא צוה"פ]. וצ"ע.

יג) תוד"ה ועושה פס ג' אמות. עי' בדבריהם דאין הפס מהני מדין לחי לפתח הגדול, דהוא מופלג מן הכותל ג"ט ולכך צריך שיעשה עוד לחי בצידו. והנה ברבינו יהונתן להלן י"ד א' כתב דטעמא דבעינן שלא יהא הלחי מופלג מהכותל, משום דאתי אורא וכו' [וע"ש שלכן לר' יוסי צריך לחי ג"ט כדי שלא יתבטל ע"י אורא. וצ"ע]. ומדברי התוס' דידן מוכח דאף בלא אתי אורא פסול. שהרי כאן הפס רחב מהפירצה וא"כ ל"ש לומר אתי אורא כמבואר בגמ', ואעפ"כ כתבו דל"מ משום לחי. [ובשלטי גבורים נקט דבכה"ג מותר]. וכן הוכיח המג"א שס"ג סק"ה.

ולדעת תוס' צ"ל טעם אחר דל"מ לחי מופלג מן הכותל, וכתבו האחרונים דהוא משום מחיצה שהגדיים בוקעים בה, וכמשמעות הגמ' דף ט"ז א', ובשו"ת רעק"א סי' י"ח הביא כן בשם התב"ש, ודחה די"ל דכוונת הגמ' דאחר שצריך שיהא סמוך לכותל מאיזה טעם, אמרינן דלא מהני מדין לבוד אף לרשב"ג דאמרינן לבוד בד"ט, משום דבוקעים בה. ומ"מ בדעת תוס' גם לרעק"א הטעם משום בקיעת גדיים (ועי' שעה"צ שס"ג ס"ק י"ב) ועוד כתב הרעק"א דיל"פ דטעמא משום דלחי משום היכר, ולי"מ במופלג מן הכותל. (ורבא שם לשיטתו אזיל דס"ל לחי משום היכר). וא"כ למאי דקיי"ל לחי משום מחיצה א"צ שיהא סמוך לכותל. אולם מדברי התוס' הוכיח דאף למ"ד משום מחיצה לא מהני. וכמש"כ השו"ע לדינא (וע"ש עוד, ובחזו"א סי' ס"ט י').

יד) עור האסלא וחלל שלו מצטרפין לטפח. ועי' רש"י ותוס' דמצטרפין לשיעור אוהל טפח להעביר את הטומאה במקום העומד, [אולם במקום האויר אין הטומאה עוברת כמש"כ התוס'] ולכאורה משמע מזה דחשיב החלל כסתום ולכך מצטרף לשיעור טפח. ויל"ע לרב דמי דמוקי לה בפרוך כעומד, א"כ נמצא דאף בפרוך כעומד חשיב כסתום, ואפשר דלאחר דמהני פרוץ כעומד שוב מצרפים את העומד שבצד שני ליחשב כעומ"ר וכמש"כ החזו"א (סי' ס"ח ס"ק ז') אות א') ומשו"ה חשיב כסתום. אולם זה דלא כהאפיקי ים דלענין סתימה אין מצרפים ב' עומדים. ולא מהני לשיעור

מחיצה. ועי' זכרון שמואל סי' כ"ז דחשיב בכללות האוהל טפח אבל אין הפרוץ נחשב כמחיצה כדחזינן דאין הטואמה עוברת במקום החלל - כמשי"כ התוס', וצל"ע.

ובאמת בביהגר"א לתוספתא (כלסי ב"ב פ"א וצינו הרש"ש) פי' דאין מטרף לשיעור רטפח אלא לטומאת מושב ולא לטומאת אוהל, ועי"ש בזר זהב.

טו) במחלוקת רב דימי ורבין אי מיירי באצבעיים מכאן ומכאן ואצבעים פרוץ באמצע, או באצבע ומחצה מכאן ומכאן ואצבע פרוץ באמצע, ונחלקו בגמ' אליבא דרב דימי, דאביי מפרש דמהני משום עומ"ר מב' רוחות ורב דימי גופיה מפרש משום פרוץ כעומד. עי' ח"י הר"ן שביאר מחלוקתם בב' דרכים.

ולדרך א' מפרש דלאביי עומ"ר מב' רוחות עדיף מפרוכ"ע ולכך א"א לומר דפרוכ"ע מהני אי לאו דעומ"ר מב' רוחות מהני, ורב דימי ס"ל דפרוכ"ע עדיף ושפיר י"ל דעומ"ר מב' רוחות לא מהני. ע"ש. [ולעיל הובא מהרשב"א דלמ"ד פרוכ"ע אסור כ"ש דעומ"ר מב' רוחות לא מהני, ולהר"ן זה לא יתכן אלא לרב דימי ולא לאביי].

טז) עוד כתב הר"ן דבאופן שיש אצבעיים ומחצה עומד, אצבעיים ומחצה פרוץ, ואצבע עומד, אין אומרים שהפרוץ מבטל את העומד המועט ממנו ומצטרף להיות פרוץ מרובה עלה עומד שבצד ימין, אלא חשיב הפרוץ כעומד ע"י העומד שבצד ימין ושוב אין מבטל את העומד שבשמאלו. (ועי"ש שלאביי יש בזה חידוש).

ויל"ע לדעת המ"ב דבפרוץ ב' אמות ועומד ג' אמות מצטרף הפרוץ לעומד ליחשב עומד מרובה כלפי הפרוץ שבצד שני. ה"נ נימא לענין פרוץ מרובה. וצ"ל דבפרוץ מרובה מודה המ"ב שדנים על כל הרוח ויש להוכיח כן מהא דלא אמרינן בצירור הנ"ל דהפרוץ המרובה שמצד שני יבטל את העומד, ועי"כ דלגבי פרוץ מרובה דנים על כל הורח.

החזו"א הקשה על המ"ב מהא דסוגיין בכותל רחב כ' ומרחיק ב' אמות ועשוה פס ג' אמות וכן לאידך גיסא. ומבואר במ"ב סי' שס"ג ס"ק קמ"ו שעושה לחי לפתח שבאמצע. וקשה אמאי לא יהא ניתר בפרוץ כעומד ע"ש, ומבואר דפשיטא ליה דלדין מהני גם פרוץ כעומד מב' רוחות, אולם בגאון יעקב נקט דפרוכ"ע לא אמרינן מב' רוחות, ולפי"ז ל"ק על המ"ב.

יז) למסקנת הגמ' דפליגי בפרוץ כעומד משמע דעומ"ר משתי רוחות לכו"ע לא מהני. וכן כתב הקר"א. וצ"ע דהראשונים נקטו עפ"י הגמ' לעיל דמסקנת הגמ' דמהני והקשו מהגמ' דף ט"ז ב' דמשמע דלא מהני, והרי הכא נמי מבואר דל"מ. ועי' גאו"י דכתב שמהריטב"א משמע דהכא דיחויא בעלמא הוא. אבל באמת לא פליגי בפרוץ כעומד.

אתי אוירא מדאורייתא או מדרבנן

יח) בתוס' ד"ה אצבעיים הקשו מ"ט לא אמרינן בעור האסלא אתי אוירא, ומשמע דס"ל דדין דאורייתא הוא אולם בתוס' ריש ס' עושין פסין ד"ה וארבעה מבואר דדין דרבנן הוא, אמנם עי"ש בתו"י דדוקא בפשוטין דרחבין אמה לא אמרינן מדאורייתא אתי אוירא. אבל בעמוד בעלמא אמרינן אתי אוירא. ועי"ש בריטב"א דנקט דהשיעור ד"ט לא אמרינן אתי אוירא מדאורייתא.

ועי' רשב"א דף י"ט ב' דבכל גווני לא אמרינן אתי אוירא מדאורייתא אלא מדרבנן, והרשב"א והריטב"א, הוכיחו כן מהא דמהני מחיצה בכלאים אף שיש פרוץ מרובה מכאן ומכאן. ובקר"א דף י"ז ב' תמה ע"ז דמאי רא"י מכלאים, דהתם דנים רק על העומד בפ"ע ואין האויר שמחוצה לו מבטלו, וכמשי"כ התוס' בסוגיין בשם ריצב"א וכ"כ הרשב"א גופיה. [וצ"ל דלרשב"א גם לענין כלאים נחשב הכל רשות אחת אלא דמהני רק למקום המחיצה ליחשב מובדל, וצל"ע].

יט) תוס' ד"ה ואצבעיים. לא שייך בעור האסלא שהוא כלי אתי אוירא וכו' אלא במחיצות קבועות וריצב"א מפרש וכו'. במג"א סי' ש"ז הביא בשם מהרי"ל בבגד של ציצית שצריך שהכתפים יהיו יותר מחלל שביניהם, דאלי"כ אמרינן אתי אוירא מה"ג ומבטל ליה. והאחרונים נחלקו עליו והוכיחו מהתוס' דידן דלא אמרינן אתי אוירא בעור האסלא אי משום דדוקא במחיצות אמרינן אתי אוירא, אי משום דדוקא אויר שבה לסותמו מבטל ליה ולא אויר שחוץ ממנו. וה"נ בבגד

[ובשו"ת שאילת יעב"ץ סי' כ' השוה זאת למש"כ בחכ"צ סי' נ"ט דלא אמרינן לבוד לבטל דבר ממשי, ולא הבנתי הדמיון כלל]. ועיי' מחה"ש שם דאין כוונת המהרי"ל משום אתי אורא ממש אלא לשון מושאל הוא ור"ל דבעינן חשיבות לכתפים.

ובחזו"א או"ח סי' ב' ס"ק ט' כתב דאמנם לא אמרינן אתי אורא, אבל מ"מ בעינן שלא יהא הפרוץ מרובה על כל אחד מהעומדים, ועומ"ר משתי רוחות לא אמרינן כדמשמע מסקנת הגמ' הכא. (וזה תלוי בפלוגתת הראשונים להלכה). והוסיף החזו"א דלא סגי שכתף אחד יהא מרובה על החלל, דעדיין הכתף השני לא מהני אם הפרוץ מרובה עליו. [ויל"ע דלכאורה כיון שכתף אחד מרובה על החלל נתבטל הפרוץ, ושוב מצטרף העומד השני, ומ"ש ממש"כ החזו"א סי' ס"ח ג' דאף למ"ד עומ"ר מב' רוחות לא מהני מ"מ באופן שכל אחד מהם מרובה על הפרוץ מצרפינן להו לגדור הרוח. וא"כ ה"נ כשאחד מהם פחות מהפרוץ. ואפשר דס"ל דהפרוץ מבטל את העומד שקטן ממנו ומצטרפים לבטל העומד המרובה, וכמש"כ החזו"א לענין אתי אורא עיי' להלן אלא דלכאורה דוקא באתי אורא בשל העומד אבל בפרוץ מרובה לא בטל העומד וכמו שהוכחנו לעיל בדעת המ"ב. וצ"ע]. ועיי' עוד באשר לשלמה ח"ג סי' ג' שביאר דעת האחרונים דלא ס"ל כהחזו"א, משום דעומ"ר משתי רוחות לא בטל העומד וא"צ לגדור הפרוץ, אלא שיהא לזה שם בגד וסגי בעומ"ר מב' רוחות].

(כ) שם בתוס' בסוה"ד וכן משמע לעיל דקאמרי ר"א ור"א יש שם פס ד' מתיר פירצה עד עשר ולא אמרינן אתי אורא וכו'. והיינו דעיי' אתי אורא יתבטל הפס ונמצא שכותל המבוי ברוח זו מסתיים בתחילת הפירצה, ועיי' דאור שחוץ לרשות לא מהני לבטל הפס.

אמנם כל הוכחת התוס' היא דוקא אם אורך הפירצה לכה"פ כשיעור הפס, דאם הפס ארוך מהפירצה אין אור הפירצה חשוב לבטלו כדאמרינן בגמ'. ועיי' דסברי התוס' דאין בפס עומ"ר וכ"ה ברשב"א שהקשה קושית התוס', ע"ש, ותו"ד דמשמע בגמ' שצריך להתיר הפירצה עיי' הקורה ואי מיירי בעומ"ר תיפו"ל דהפירצה ניתרת בעומ"ר. וכוונתו ביאר החזו"א (במכתב בסי' שלו"י עמ' רנ"ג) דהפס הוא עומ"ר [ואף שהפירצה ד"ט צ"ל דהפס קצת יותר מד"ט ומה שאמרו ד"ט היינו בעיקר שיעור פס (ע"ש בחזו"א)] ומזה למד הרשב"א דמיירי באופן שהפרוץ מרובה, וא"כ נימא אתי אורא, ומזה הוכיח כתוס', ועוד תי' שם די"ל באמת איכא עומ"ר ואיה"נ א"צ להתיר הפירצה עיי' הקורה אלא שניתר בעומ"ר.

והנה החזו"א שם נקט בדעת תוס' והרשב"א דאף דאין הפס עומ"ר על הפירצה, מ"מ הכותל שעד הפירצה מרובה על הפירצה, והוכיח מזה דאי הוי אמרינן אתי אורא אף בכה"ג שיש מחיצה מצד שני שהיא עומ"ר אין אומרים דהאור נחשב כסתום ותו לא מצי לבטל את העומד הקטן ממנו אלא אדרבה אמרינן אתי אורא לבטל העומד הקטן ומצטרפים שניהם ליחשב פרוץ מרובה על העומד הגדול מהפירצה. [ועיי' דשו"ט בזה עם הגרא"פ, ועי' שפ"א כאן שנתקשה בזה]. אולם להבנת החזו"א שנקט כן גם ברשב"א, יל"ע דהרשב"א בקושיתו נקט דאף דלא אמרינן אתי אורא מ"מ הפירצה צריכה לתיקון הקורה שבפתח ולא ניתרת בעומ"ר ומזה הוכיח דליכא עומ"ר. וצ"ב דמ"מ תהא ניתנת עיי' הכותל שהוא עומ"ר על הפירצה. ועיי' בזה.

(כא) שם בסוה"ד אם לא נחלק בין תחילת מבוי לסוף מבוי. בשלום יהודה שם נתקשה היכן מצינו דסוף מבוי הוי סברא לענין דאורייתא, ליחשב מחיצה לרה"י. ובחזו"א שם תי' עפ"י הנ"ל דמיירי בעומ"ר מצד הכותל כנגד הפירצה אלא דאתי אורא ומבטל הפס וממילא איכא פרוץ מרובה על הכותל, ולזה כתבו התוס' דבסוף מבוי כיון שכבר הועיל העומ"ר שבכותל לגדור הכל, שוב אין מתבטל עיי' הפירצה מדין אתי אורא אלא אמרינן איפכא דעומ"ר גודר הפירצה וליכא אור לבטל הפס.

(כב) בתוס' לעיל ד"ה עור האסלא כתבו דלא אמרינן הכא לבוד משום דלגבי טומאה לא אמרינן לבוד. ובמג"א סי' תק"ב הוכיח מכאן דאמרינן לבוד להחמיר דאל"כ תיפו"ל דלא אמרינן לבוד להחמיר, ועיי' עוד במג"א לענין עשית אוהל בשבת. ובסי' שלום יהודה סי' נ"א האריך בזה ותו"ד דדוקא בצירוף עומ"ר מהני הלבד, ע"ש דברים עמוקים.

א) מתני' כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, וברש"י ושיהא עומד רב עליה, ור"ל דלא תימא דהפירצה בעצמותה חשיבא כפתח, אלא רק ע"י עומ"ר חשיב כפתח. (וצ"ב מ"ט נקט כמ"ד עומ"ר ולא כמ"ד פרוץ כעומד מותר). אולם בהא דמשמע שרק מפני שהיא כפתח מותרת, יל"ע שהרי בגמ' דף י' ב' מבואר דאף בעור האסלא מהני עומ"ר אף דלא חשיב כפתח וכן מצינו בסוכה דמהני הסכך מדין עומ"ר או פרוכ"ע ע"י סוכה דף ט"ו א'. וע"י אבנ"ז ס"י רס"ב. דלהתיר כנגד הפרוץ בעינן שיהא לפרוץ שם פתח. וכן משמע בר"ן דף ט"ז א'.

ובאופן אחר כתב בסי' זכרון שמואל סי' כ"ז דהא דבעינן פתח הוא דאל"כ הוי פירצה דאוסרת המחיצות דמה"ט פירצה יותר מעשר אוסרת וע"ז אמרו דפירצה שהיא כעשר אינה אוסרת מפני שהיא כפתח. ויסוד הדברים מבואר בחי' ר"ח הלוי שבת פט"ו ה"ט ד"ה והנה קשה בא"ד "ושם פתח מועיל רק להפקיע מינה שם פירצה האוסרת". ע"ש. ומשו"ה במקום דליכא פירצה כמו בעור האסלא ובסכך מהני עומ"ר אף דלא חשיב כפתח.

ולהלן ט"ז ע"ב מספק"ל לגמ' בעומ"ר בערב אי מהני ובגאוו"י שם פירש דהספק משום דבערב לא שייך לומר דהוי פתח. ומ"מ מסקינן דמהני עומ"ר, והיינו משום דבערב ליכא פירצה. [אמנם יל"ע דא"כ מאי מספק"ל לגמ' דלא יועיל עומ"ר בערב].

ויש שהוכיחו יסוד הנ"ל מהא דמהני עומ"ר בפירצה פחות מד"ט והרי לא הוי פתח. וע"כ דבכה"ג כיון דלא הוי פירצה לא בעינן פתח. [ובשלוש יהודה (שערי עירובין עמ' פ"ד) כתב דפחות מד"ט דלא הוי מקום חשוב ניתרת בעומ"ר בלא שהוא כפתח].

ב) שם יתר מכאן אסור. וידועה בזה מחלוקת האחרונים אם זה מדאורייתא או מדרבנן. דעת הבית אפרים שהוא מדרבנן, וכ"כ הפמ"ג סי' שס"ג א' והובא בב"ה"ל סי' שס"ב ד"ה כשכל. וכ"כ הערוה"ש סי' שס"ב ובחזו"א סי' קי"ב (ע"ש במכתב אות ה' דלשון המשנה אסור משמע נמי הכל). והמשכנ"י נקט שהוא מדאורייתא וכ"כ הגאוו"י (דף י"א ד"ה שמעינן) בדעת הרשב"א. [וכן משמע מדברי הגר"ח הנ"ל בד"ה והן, ע"ש היטב] ובסי' שלום יהודה האריך להוכיח כן ע"ש במכתבים לחזו"א.

ובדברי הראשונים, מצינו בר"ח דף ק"א א' דפירצה יותר מי' אוסרת מה"ת. כן הוכיח במשנת ר"א שו"ת סי' ו', ובשלוש יהודה הוכיח כן מרש"י דף צ"ד במשנה שם (ע"י שערי עירובין עמ' פ"ד) והחזו"א נקט דאין ראוי מרש"י וצ"ע, וע"י תוס' רא"ש ריש פי' עושין פסין. וע"י ריטב"א להלן ט"ז א' דפרצה ביותר מעשר וכו' שמוציאו מרה"י ועושר אותו כרמלית. ומשמע דמה"ת הוא. וכן ראיתי שדייק המשכנ"י.

ובשיטת האחרונים דהוי מדרבנן נראה מהחזו"א דאין הטעם משום דמה"ת א"צ פתח, אלא שמה"ת חשיב פתח אף ביותר מעשר אלא דאסמכו רבנן על פתח ההיכל.

וע"י רשב"א דף י"ט ב' דאף ר"י דס"ל בפסי ביראות דפירצתה ב"ג ושליש, מודה בג' מחיצות דעומ"ר דפירצתה ביותר מעשר כמשנתנו. [ומשמע שאין תלוי בשיעור הפתח הנלמד בדף ב'].]

ג) גמ' איתמר פרוץ כעומד וכו' וברש"י "כל ההיקף כולו עשוי כן", וצ"ב. וע"י בערוה"ש סי' שס"ב כ"ג שלמד מזה דכל דין עומ"ר אינו בכל מחיצה לעצמה אלא רק בהיקף הכללי. וכמש"כ רש"י בסוכה דף ז' א' דבעינן עומ"ר בכל ההיקף ע"ש. אמנם בחזו"א סי' ע"ה ג' נקט דתרוויהו בעינן גם עומ"ר בכל ההיקף וגם בכל רוח בפ"ע, [ולכאורה מהסוגיא דעומ"ר מב' צדדים משמע דבעינן עומ"ר לכל רוח בעצמה]. ולפ"ז צ"ב לשון רש"י. אכן בשפ"א דף ה' ע"ב ד"ה ברש"י הוכיח מרש"י דידן איפכא, ע"ש דמפרש כוונת רש"י שצריך שבכל מחיצה יהא פרוץ כעומד ולא סגי בב' מחיצות שאין בהם פירצה להשלים לשיעור מחיצה שלישית.

ד) רב פפא אמר מותר הכי אגמריה רחמנא לא תפרוץ רובה רב הונא אמר אסור וכו' גדור רובה. ע"י חי' הר"ן שדקדק לשון הגמ' דרב פפא אמר אל תפרוץ רובה ולא אמר גדור מחצה, ותי' דלרב פפא לא איכפת לן דאיכא פירצה דהלי"מ אל

תפרוץ רובה משא"כ לרב דבעינן עומ"ר היינו שלא יהא פירצה. ולכאורה כוונתו למש"כ הרש"ש והגאון"י דף י' דעומ"ר נחשב כסתום משא"כ בפרוכ"ע. [אמנם י"ל דעומ"ר א"צ שיהא כסתום אלא דהעומד מבטל את הפירצה, משא"כ בפרוכ"ע סגי במה שנחשב גדירה לרשות ואף שנשאר פירצה. מיהו לשון המשנה מבואר דבעינן שיהא לפרוץ שם פתח וע"כ דגם למ"ד פרוכ"ע בעינן שיהא לזה שם פתח, ועי'. וגם לדרך הרש"ש צ"ל דעומ"ר לאו כסתום ממש אלא פתח ודוק].

דף ט"ז ע"א

ה) שלש מדות במחיצות, בראשונים מבואר בבי' אופנים. בריטב"א (וביתר ביאור בגאון"י) מבואר דגי' חילוקי דינים הם בפרוץ מרובה (או פרוכ"ע למ"ד שאסור). א. הכל מותר אף כנגד העומד, וזה ע"י לבד, [ודין זה אינו תלוי בשיעור העומד אלא בשיעור הפרוץ, רק דלא משכחת לה פרוץ מרובה ולבד אלא בעומד פחות מג"ט]. ב. אסור אף כנגד הפרוץ - כשאין לבד ואין בעומד שיעור מחיצה דהיינו ד"ט. ג. כנגד העומד מותר וכנגד הפרוץ אסור - כשהעומד ד"ט דהוי מחיצה בפ"ע. [ואף אם פרוץ מרובה אלים לבטל המחיצה כ"ז לגבי שבת שדנים כלפי כל הרשות, משא"כ בכלאים שדנים על מקום המחיצה בפ"ע לא בטל, ולא גרע מאילו לא היה אלא מחיצה זו בפ"ע].

אמנם הר"ן מפרש דגי' מדות הם בחשיבות המחיצות א. מחיצה פחות מג' גרעה דאף עומ"ר לא מהני אלא משום לבד (כצ"ל בכוונתו). ויתכן דאיכא נפ"מ בעומ"ר מבי' רוחות. ודוק. ב. מג' עד ד' מהני להיות עומ"ר, אבל בפרו"מ אף כנגד העומד לא מהני. ג. מחיצה מד"ט מהני אף בפרוץ מרובה להתיר כנגד העומד. ובדעת הרשב"א יל"ע שמתחילת דבריו נראה כהריטב"א, אולם בסו"ד מבואר כהר"ן. והר"ן גופיה הביא בשם הרשב"א כפי' הריטב"א. וצ"ע.

ו) רש"י ד"ה צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו וכו' כיון שעומד רבה עליו ליכא למימר אתי אורא וכו'. ומשמע דבפרוץ כעומד אסור מטעם אתי אורא. וצ"ב דתיפו"ל דפרוכ"ע אסור, ואף אם פרוכ"ע אין העומד מתבטל (ורק משום אתי אורא בטל), מ"מ כיון שאין בעומד שיעור מחיצה אין יכול להתיר בלא צירוף המחיצות, ובפרוכ"ע א"א לצרפם, [ואולי יש לדחוק בכוונת רש"י דאיה"נ בפרוכ"ע אסור אף בלי אתי אורא, אלא דקמ"ל דעומ"ר אלים דאף כשיש שני אווירים לא בטל, ועי' היטב לשון רש"י ד"ה אף כנגד, ובד"ה כנגד העומד מותר בא"ד דהא איכא אשיעור פירצה למהוי קרוי אויר ואתי אויר המרובה ומבטל לעומד. וצ"ע].

והנה למשמעות דברי רש"י דפרוכ"ע אמרינן אתי אורא, צ"ל דהוכחת הגמ' דפרוץ כעומד אסור, משום דלמ"ד פרוכ"ע מותר לא אמרינן אתי אורא. ואע"ג דלעיל דף י' ב' אמרינן דאף למ"ד פרוכ"ע מותר שייך אתי אורא, כתב הרש"ש דהתם מיירי שבצד אחד יש פרוץ מרובה משא"כ ששניהם שוים ל"א אתי אורא. אמנם לפי"ז נמצא דלמ"ד פרוכ"ע אסור אף בשניהם שוים אמרינן אתי אורא. ועי' היטב בלשון הר"ן דף י' ב' וצ"ע [ומהגמ' אין ראוי די"ל דמשום פרוכ"ע אסור ולא מדין אתי אורא אבל מרש"י יש ראוי].

ז) והנה מדברי רש"י מבואר דאף לענין כלאים אמרינן אתי אורא, אולם יעויין ברשב"א דף י"ט ב' דהוכיח מסוגיין דבכלאים לא אמרינן אתי אורא שהרי במדה שלישית כשיש בעומד ד"ט אף בפרוץ מרובה כנגד העומד מותר, ואי אמרינן אתי אורא אף כנגד העומד אסור. וע"כ דלא אמרינן אתי אורא. ומזה הוכיח דמה"ת לא אמרינן אתי אורא אלא מדרבנן ולענין שבת לחוד החמירו. וכן כתב הריטב"א דף י"ז ב'.

ובדעת רש"י צ"ל כקושיית הקר"א על הראשונים (עיי"ש בדף יז') דלמש"כ התוס' דף י' דאויר שחוץ לרשות לא אמרינן אתי אורא, ורק באויר שאני בא לסותמו אמרינן אתי אורא. וא"כ בכלאים שדנים על העומד בפ"ע ל"ש אתי אורא. אמנם כ"ז כשיש בעומד ד"ט אבל כשאין ד"ט שצריך להצטרף לעומד השני אמרינן אתי אורא, דהוי אויר שבתוך הרשות [ועדיין יל"ע דנימא דאויר אחד חשיב תוך הרשות ואויר השני הוי חוץ לרשות]. ובנוס"א י"ל דאתי אורא אין מבטל את העומד אלא ביחס לאויר שבצדו ולא ביחס לעצמו. [אבל אין לומר דס"ל דלעולם אין מבטל את העומד עצמו, שהרי בהעמיד קנה בפתח רחב כ' אין הנדון על הפירצה אם נחשב כסתום אלא הקנה עצמו מחלק את הפתח, ואפי"ה ס"ל לרש"י דאמרינן אתי אורא].

ולפי מש"כ הריטב"א בדף י"ז ב' שדוקא כשיש שיעור מחיצה ד"ט לא אמרינן אתי אורא מדאורייתא. אי"כ י"ל בדעת רש"י בפשיטת, דבמדה שניה שאין ד"ט אמרינן אתי אורא, אבל במדה שלישית שיש ד"ט לא אמרינן אתי אורא ומשו"ה מתיר כנגדו.

ח) רש"י ד"ה ועד עשר וכו' דאפי' בציר ממלואו דאיכא פירצה יותר מעשר מיתסר כולו, ומשמע אף כנגד העומד אסור. ובתוס' ישנים על הגליון חולק ע"ז, דכנגד העומד מותר דלא גרע מפרוץ מרובה דמ"מ כנגד העומד מותר. וכ"ה בריטב"א (ע"ש דק"ו הוא) וע"ש שחילק בין שבת לכלאים. וכוונתו נראה דבשבת צריך מחיצה כלפי הרשות משא"כ בכלאים צריך רק מחיצה כלפי עצמו. וכ"ה בר"ן. ודעת רש"י צ"ב, מלבד דצ"ע מהמשנה בכלאים פ"ד מ"ד. דלכאורה נימא דל מהכא שאר המחיצות הרי מחיצה זו בפ"ע מתרת כנגדה [ואמנם בתורא"ש נקט דגם רש"י נתכוין רק כנגד הפרוץ. וצ"ע] וכדעת רש"י הביאו מהראב"ד תו"כ פ' תזריע סו"פ ח'. [והמגיה לרשב"א שצ"ן שכן דעת הר"ש טעה]. ולכאורה צ"ל בדעת רש"י דאף כשיש פירצה אנו רואים את מקום המחיצות כולם כמקום אחד והפירצה אינה מחלקת את המקומות אלא אוסרת את הכל ומשו"ה אף בכלאים אוסר, משא"כ בפרוץ מרובה נידון כמקום בפ"ע. ולכך כשיש שיעור מחיצה ד"ט מותר כנגד העומד, אבל במדה שניה שהעומד מג"ט ועד ד' אף כנגד העומד אסור כיון שאם נדון את מקום העומד בפ"ע אין לו שיעור מחיצה. ועדיין צ"ע.

ט) הנה בגמ' מבואר דכל שיש בו ג"ט עד ד"ט בפרוץ מרובה אין מתיר אף כנגד העומד וכל שיש בו ד"ט מתיר כנגדו אף בפרוץ מרובה. ובפשוטו הביאור דאף שאין נחשב כמחיצה אחת כיון שיש כאן פרוץ מרובה, מ"מ אפשר לדון כמחיצה בפ"ע, אלא שכ"ז כשיש שיעור ד"ט דאית ליה שיעור מחיצה משא"כ בפחות מד"ט. אולם בלשון הרשב"א והריטב"א נראה דמחיצה פחות מד"ט גריעה שפרוץ מרובה מבטלה, ומחיצה ד"ט אלימא דפרוץ מרובה אין מבטלה. וצ"ע. [ועכ"פ לפי"ז איכל"מ בדעת רש"י הנ"ל שגם בפרוץ מרובה דנים את הכל כמחיצה אחת אלא דפרוץ מרובה לא אלים לבטלה לגמרי אלא מתרת כנגד העומד. משא"כ פירצה יותר מעשר אלימא לבטל המחיצה אף כנגד העומד].

דף ט"ז ע"ב

י) גמ' אתאן לרשב"ג וכו' דאי רבנן משלשה ועד ארבעה חד הוא וכו' ומבואר דכל דנפיק מתורת לבוד חשיב מקום בפ"ע, וביאור הדברים דיסוד דין לבוד דהאור שביניהם לא חשיב הפסק ואף אי טעמא דלבוד משום דכסתום הוא כ"ז רק משום דאין האור חשוב. ומעתה כיון דבשיעור ג"ט לא אמרינן לבוד ש"מ דהוי מקום בפ"ע, ואכ כשיש מחיצה על מקום בשיעור זה הוי מחיצה, ולמסקנא אליבא דאביי לשיעור מחיצה בעינן מקום חשוב.

ואליבא דרבא בפשוטו קיימינן בסברא זו דלרבנן בג"ט הוי מחיצה כלפי עצמו. וכ"כ הרשב"א והריטב"א, אבל בתור"פ וחי' הר"ן כתבו דרבא מודה לאביי דלשיעור מחיצה בעינן מקום חשוב אלא דרבא קאמר דמתני' אף כרשב"ג. וכ"כ בתורא"ש דף כ"ה. ועי' ר"ש כלאים פ"ד מ"ד דנקט השיעור ד"ט וכ"ה בתויו"ט, והרעק"א שם הקשה דלרבנן סגי בג"ט להתיר כנגדו. ותי' החזו"א כלאים סי' ו' ו' דס"ל להר"ש דרבא מודה לאביי וכמש"כ הר"ן. וכ"כ הגאוו"י.

ויש לדון לסברת הגמ' דלרבנן שיעור מחיצה להתיר כנגדו הוא בג"ט, אם גם בעלמא שיעור מחיצה הוא בג"ט. ומדברי הגאוו"י (ד"ה דאי רבנן) נראה דבעלמא לא חשיב מחיצה בפחות מד"ט, ורק לענין כלאים סגי בג"ט להתיר כנגדו. ולכאורה כוונתו דבשיעור זה לא בטל ומצטרפים העומדים להתיר כנגדם. ושור"כ ש"כ הגר"ש רוזובסקי (בס' ירחי כלה עמ"ס סוכה) ע"ש שהאריך בזה. אמנם מהחזו"א נראה דנקט דאי מהני להתיר כנגדו, הוי מחיצה בפ"ע [ע"ש בראיותיו דנקטינן כאביי]. ועי' בתורא"ש דף כ"ה מש"כ לענין קרפף וצ"ע.

יא) שם. ורבא אמר וכו' הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעים בה. עי' רשב"א שהקשה דאי בקיעת גדיים מבטלת לבוד ה"נ יבטל עומ"ר. ועי' תורת חיים להלן דבעומ"ר כיון שהפרוץ נידון כפתח משו"ה לא מבטל ליה בקיעת גדיים. וברשב"א שלא תי' כן משמע דס"ל דבעינן שיהא הפרוץ כסתום ממש וצ"ע. אמנם משמע ברשב"א דקושיתו רק במחיצה מג' עד ד', וי"ל דהתם כיון דליכא שיעור מחיצה ורק ע"י עומ"ר חשיב מחיצה בעינן שיהא כסתום, או דלצרף

המחיצות ליחשב שינוי מחיצה בעינין שלא יהא הפסק אויר שבוקעים בו. ודוק. ועי' להלן בגמ' דבעומ"ר בערב לא מהני בפרוץ למטה משום בקיעת גדיים. ועי' חזו"א סי' ע"ז ב'.

יב) שם למסקנת הגמ' הלכה כר"פ דפרוץ כעומד מותר. והראשונים הקשו מהגמ' חולין דפסקין כר"ה בר"י דמחצה על מחצה אינו כרוב לענין שחיטה. ומצינו כמה תירוצים בראשונים. א. התוס' כאן חילקו בין מחיצה לאיסור (שחיטה) וטומאה (היינו תנור שטעון נתיצה דכשנשאר מחצה שום אינו כרוב ולא חשיב כלל) ודבריהם צ"ע. ועי' באבהא"ז סוכה פ"ה ונראה שמפרש דבריהם דהגמ' בחולין שוי"ט אף מחצה כרוב ובזה נקטינן דאינו כרוב, אבל במחיצה מהני פרוכ"ע אף דמחצה אינו כרוב, אלא סגי במחיצה לחוד. ועי"ש דהטעם משום דהפרוץ נידון כפתח [ורק בפרוץ רוב מבטל את העומד - וזה נוטה לדברי הר"ן לעיל ט"ו ב'] ועי' בדברי הגר"ח הל' שבת.

ב. הרשב"א הביא בשם תוס' דבדבר התלוי בחיות בעינין רוב. (ולכאורה ר"ל דבעינין הוצאת החיות ולכך לא סגי במחצה, אבל צ"ב במאי פליגי אי סגי לשחוט מחצה) והתוס' חולין כ"ט א' דחו תי' זה דהא בגמ' שם מדמינן תנור שנטמא לשחיטה. וזו כוונת התוס' בסוגיין דמייתו הא דתנור לדחות תי' זה.

ג. התורא"ש פ"י דלעולם העומד חשוב, ובמחיצות - המחיצה שהיא העומד חשובה, וסגי במחצה, ובשחיטה שהעומד שלא נשחט אוסר, סגי במחצה לאסור. ויל"ע לפי"ז בסוכה שמחצה סכ"כ ומחצה סכ"פ דיפסל כיון דתרווייהו עומדים. (אלא די"ל דאין הסכך פסול אוסר, אלא העדר הסכך כשר).

והנה הרמב"ם פסק במחיצות כר"פ וכסוגיין, אולם בסוכה פ"ה כתב דבעינין רוב סכך כשר. ועי"ש בראב"ד ובמ"מ, ותו"ד המ"מ דדמי למחצה אויר דפסול משום דלמטה יש חממה מרובה כדאיתא בגמ' סוכה כ"ב. וזה דלא כהר"ן שכתב שם דדוקא כשיש אויר שנכנס חמה פסול משא"כ במסוכך בסכך פסול. ועי' קר"א (לעיל ט"ו ב') ואבהא"ז שם וקה"י סוכה סי' י"ב. אולם לדברי התורא"ש יתכן דבסוכה דתרווייהו עומדים שניהם חשובים ומשו"ה פרוכ"ע אסור.

יג) גמ' בעי רב המנונא בערב מאי [אי מהני עומד מרובה] ובביאור הספק מצינו כמה פירושים.

א. התו"ח והגאון"י והקר"א פ"י דבשתי הפרוץ נידון כפתח, משא"כ בערב שאין זה צורת פתח. ולפי"ז צ"ב הצד דעומ"ר בערב מהני, הרי במתני' תנן דבעינין שיהא פתח. ובשפ"א כתב די"ל שניידון כחלון. ובזכרון שמואל סי' כ"ז (הובא לעיל ט"ו) כתב דלא בעינין פתח אלא שלא יחשב פירצה לאסור, ובערב לא חשיב פירצה וא"כ לא בעינין פתח. ולפי"ז צ"ב מאי מספק"ל דלא יועיל עומ"ר בערב.

ב. החזו"א סי' ע"ז ס"ק ב' מפרש דכיון דבעינין שיעור לגובה המחיצה י"ט, ושמא בזה לא מהני עומד מרובה להשלים השיעור, והחזו"א שם מדמה שיעור י"ט בגובה לשיעור טפח בעור האסלא, ולפי"ז צ"ב מ"ש מעור האסלא דפשיטא לגמ' (דף י') דמהני עומ"ר.

וכע"ז כ' באפיקי ים ח"ג סי"ח ומבאר דספק הגמ' אם עומ"ר נחשב כסתום או דסגי ברוב ורק אי חשיב כסתום מהני להשלים שיעור י"ט. והנה הריטב"א מצדד דבפרוכ"ע בערב אסור ודלא כהראב"ד שם שאף בפרוכ"ע מהני. וביאר האפיקי ים דבפרוכ"ע ודאי לא חשיב כסתום, ולכך לא מהני בערב. אולם השו"ע סי' שס"ב ס"ט פסק כהראב"ד דאף פרוכ"ע מהני בערב. ומשמע דמהני אף להשלים השיעור. וצ"ל כמש"כ בזכרון שמואל סי' כ"ז דשיעור י"ט דמחיצה, אינו בגוף המחיצה אלא במקום, כלומר דבעינין מקום י"ט גדור ע"י מחיצה ובעומ"ר נחשב שהמקום בכללותו גדור, וא"ש דאף פרוכ"ע מותר.

ויל"ע בדברי החזו"א שם שמדמה זאת לשיעור רוב ברוחב המחיצה דפשיטא דלא מהני רוב מרוב, ואפשר דלחזו"א הספק משום דבעינין שהעומד עצמו יחשב מחיצה דרק אחר דחשיב מחיצה במקומו מהני לגדור הרשות. ולפי"ז אין זה דומה לביאור האפיקי ים, ודוק.

ג. במהרש"א סוכה ט"ז ע"ב מבואר דנקט דספק הגמ' משום דמחיצת ערב בלא שתי מחיצה גרועה היא. ואע"ג דשתי נמי מחיצה גרועה היא ולא התירו ליחיד יותר מבית סאתים, מ"מ מהני עומ"ר אבל מחיצה של ערב גרעה. וזהו דאמרינן הרי אמרו עומ"ר בשתי הוי עומד - כלומר אע"ג דמחיצה גרועה היא - בערב מאי. [ועי' בגאון"י דעומ"ר עדיף ממחיצה של חבלים דבחבלים פליגי תנאי אם מותר כל צרכן ובעומ"ר לכו"ע שרי כל צרכו, מ"מ מספק"ל בערב משום

דאינו כפתח. וכוונתו לאפוקי מהמהרש"א, דא"א לפרש הספק משום דערב מחיצה גרועה היא, דמ"מ הרי עדיף מחבלים, וצל"ע].

יד) גמ' אי מוקים ליה במיצעי הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות וכו'. ובתוס' פ"י דכוונת הגמ' דלא הוי עומד משום דאתי אורא וכו'. והיינו דהוקשה לתוס' בתרתי, חדא דתיפו"ל משום אתי אורא וכו"ל בגמ' באופן דמוקי ליה עילאי. ועוד דלעיל דף י' ב' מסקינן דעומ"ר מב' רוחות הוי עומד. וע"כ פ"י דכוונת הגמ' משום אתי אורא. וכ"כ הריטב"א ותור"פ.

והרשב"א כתב דכוונת הגמ' כפשוטה ולעיל דאמרינן דעומ"ר מב' רוחות הוי עומד דיחויא בעלמא הוא, - ועוד כתב וה"ה דמצינן למיפרך משום אתי אורא וע"ש עוד. [ולדבריו צ"ל דהא גופא קמ"ל דעומ"ר מב' רוחות לא הוי עומד וכ"מ בריטב"א ע"ש].

ובקרב"נ סי' ל' הביא מהגהות אשרי סו"ס כ"ג בשם האו"ז דעומ"ר מב' רוחות לא הוי עומד אלא בעומד גמור ולא בעומד שע"י לבד. [והסברא צ"ע טובא דהא קי"ל דלבוד הוי כסתום ממש]. וע"ש עוד דנראה דלמסקנא דגמ' דף י' ב' לא אמרינן אתי אורא בעומ"ר מב' רוחות. ובזה מיושב קושיא ב'.

ונמצינו למדים לפי"ז בדין עומ"ר מב' רוחות ג' דיעות. לתוס' והריטב"א עומ"ר מב' רוחות הוי עומד אף ע"י לבד (מדלא תי' כהאו"ז). לאו"ז רק בעומד גמור הוי עומד. ולרשב"א אף בעומד גמור לא הוי עומד. [וע"י שעה"צ סי' שס"ב ס"ק ל' שהביא השיטות ומסיק להלכה דע"י לבד יש להחמיר דלא הוי עומד].

טו) ולפי' התוס' דכוונת הגמ' משום אתי אורא. הקשה הקרב"נ שם דהו"ל לגמ' להקשות בחדא מחתא אי דמוקי לה עילאו או דמיצעי אתי אורא וכו'. וגם לשון הגמ' שמעת מינה וכו' צ"ב. וביותר יש להקשות דאמאי אמרינן דהו"ל עומ"ר מב' רוחות הרי אף אם למטה לחוד יש עומ"ר על האויר אמרינן אתי אורא ומבטל את העומד שמעליו, וכדאמרינן לעיל דאי מוקים לה עילאי אתי אורא ומבטל את החבל אע"ג דלמטה יש עומ"ר.

ומכח קושיא זו הוכיח הגאון"י דדוקא לעיל דהוי החבל משהו, בזה אמרינן אתי אורא ומבטל ליה ול"מ העומ"ר שלמטה לסותמו. אבל הכא שהעומד ג' אין האויר מבטלו אם היה מלמטה עומד מרובה דחשיב כסתום, ורק משום דעומ"ר הוא מב' רוחות אמרינן אתי אורא. ולדבריו מיושב גם קושית הקרב"נ הנ"ל. אך עיקר דבריו צ"ב מ"ש חבל משהו מעומד ג"ט. [וע"י בס' האיר יוסף סי' צ"ד].

ולדברי הגאון"י נמצא דבעומ"ר מצד אחד אין הפרוץ נחשב אויר אף לענין לבטל את העומד מצד שני, וכגון עומד ט' פרוץ ה' עומד ד' לא אמרינן אתי אורא לבטל העומד ד' כיון דחשיב האויר כסתום ע"י העומד ט'. וזה דלא כמש"כ החזו"א להוכיח מהתוס' דף י' ב' דאף בכה"ג אמרינן אתי אורא. והחזו"א במכתבו בסוה"ס שלו"י סי' י"ג נדחק בגמ' דלאו דוקא הוא וצ"ע. והגרא"פ שם בסי' י"ד לא ניחא ליה בהכי ונקט כהגאון"י דעומ"ר מצד אחד סותם האויר ול"א אתי אורא, אבל גם חילוק הגאון"י לא ניחא ליה, ולכך פ"י דברי הגמ' לעיל במוקי לה עילאי דבטל החבל, משום דבמחיצת ערב בלא החבל אין כאן עומ"ר בשיעור י"ט ולא הוי מחיצה אלא כשנצרף החבל וע"ז אמרינן דאתי אורא וכדאמרינן בעומ"ר מב' רוחות [ולפי"ז צ"ל גם במוקי לה במיצעי, דאף אם היה עומ"ר מרוח אחת על הפירצה אמרינן אתי אורא משום דחסר בשיעור י"ט בלא צירוף העומד השני, אלא כוונת הגמ' עומ"ר מב' רוחות היינו דבעינן לצרף את ב' העומדים לשיעור המחיצה].

טז) גמ' אלא רב המנונא הכי קמבעיא ליה כגון דאייתי מחצלת ז' ומשהו וחקק בה ג' ושבק בה ד' ואוקמיה בפחות מג', ופירש"י ד"ה ואוקמיה דהשתא הוה ליה עומ"ר על הפרוץ מרוח אחת. ומבואר לפי"ז דאע"ג דבעומד שמצד אחד לא סגי לשיעור מחיצות ובעינן לצרף את העומד השני, מ"מ כיון דהעומד מבטל את הפרוץ חשיב עומ"ר מצד אחד, וכן הוכיח בחזו"א סי' ס"ח ב'.

אולם כ"ז אם נפרש הגמ' כפשוטה דקושית הגמ' לעיל היא דעומ"ר מב' רוחות לא מהני וכדנקט הרשב"א. אבל לפי' התוס' דבאמת עומ"ר מב' רוחות הוי עומד. וקושית הגמ' משום אתי אורא, א"כ פשיטא דבכה"ג ל"ש אתי אורא כיון

שהאור מועט מהעומד שבא לבטלו. אבל להצד (בגמ' דף י') דעומ"ר מב' רוחות ל"מ, שמא אף בכה"ג לא מהני. וכמו"כ לפי האפיקי ים דמפרש סוגיין דוקא בערב ל"מ עומ"ר מב' רוחות, דבעינן שיעור י"ט ולזה בעינן שהעומד יבטל את הפרוץ, ול"מ מב' רוחות, א"כ פשיטא דכשהעומד בצד אחד מרובה על הפרוץ מהני לבטלו, ושוב מצטרף גם העומד השני, אבל להצד בדף י' דלעולם ל"מ עומ"ר מב' רוחות, אין רא"י מכאן.

יז) שם למסקנת הגמ' לא נפשט הספק אי מהני עומ"ר בערב, ועי' רשב"א ורא"ש. ובשו"ע סי' שס"ב ס"ט פסק דמהני עומ"ר בערב, והוסיף שגם פרוץ כעומד בערב מהני. אך בביאור"ל ד"ה פרוץ הקשה דלא משכחת לה פרוכ"ע בערב שהרי האור שלמטה ממנו מבטלו מדין אתי אורא וכו', ובעינן עומ"ר על האור. ועי' חזו"א סי' ס"ח ס"ק ט"ז והלאה שמישב בכמה אופנים. [ותו"ד דבעינן שיעור מחיצה דוקא בתוך י"ט, וא"כ כשיעשה עומד מרובה למעלה מ"י"ט מהני לבטל את האור שלמטה שלא נימא אתי אורא, ומ"מ בעינן לדין פרוכ"ע בערב, דלשיעור המחיצה לא מהני מה שלמעלה מ"י אלא מה שלמטה - ע"ש].

יח) רב אשי אמר מחיצה תלויה איבעיא ליה, ופירש"י מחצלת עשרה וכו' אי מבטל עומד לפרוץ שמתחתיו. והיינו דמפרש רש"י שגם לרב אשי הספק הוא אם מהני עומ"ר בערב אלא דהנפ"מ רק באופן דהוי מחיצת עשרה דאל"כ אמרינן אתי אורא, וגם אם אין פרוץ באמצע אלא פרוץ למטה איכא בקיעת גדיים שמבטלת מחיצה וכנ"ל בגמ'. ולכך הוצרך לפרש דמיירי במחיצת עשרה, אך צ"ע מ"ט לא ניחא ליה באוקימתא דלעיל במחצלת. ומשמע דבזה ס"ל לר"א דעומ"ר בערב לא מהני.

אולם הראשונים הקשו על רש"י דאי מחיצה תלויה מתרת א"צ לדין עומ"ר, ואי מהני עומ"ר מ"ט בעינן מחיצת עשרה, עי' תור"פ ותורא"ש ושיטת רש"י צ"ב. [ולכאורה צ"ל דעומ"ר לחוד ל"מ משום בקיעת גדיים, אבל במקום מחיצת עשרה מהני עומ"ר, וצ"ב].

ובתור"פ פ"י דמיירי בליכא עשרה ולכך בעינן עומ"ר ומבעיא לן אי מהני בערב. אולם בתורא"ש דחה דהא לעיל אמרינן בפשיטות דבאיכא בקיעת גדיים לא מהני עומ"ר בערב, וע"כ פ"י דמיירי במחיצת עשרה ובזה אי"צ לבטל הפרוץ ולכך מהני אף במקום בקיעה.

ובחזו"א סי' ע"ט כתב דהכא מיירי דליכא בקיעה, [וכשיטתו בכ"מ דמחיצה תלויה לא מהני אף בלא בקיעת גדיים]. ובזה מיבעיא לן אי מהני עומ"ר. ועי' בשלו"י במכתבים מו"מ בכל הסוגיא.

דף י"א ע"א

א) גמ' אמלתרא ברחבו מאי, ולא נפשט הספק, וברא"ש כתב להלכה דלא מהני משום דדוקא בגובהה שהחסרון משום היכר מהני אמלתרא להיכר, משא"כ ברחבה דהחסרון דלא הוי פתח. אך צ"ב מאי מספק"ל לגמ'. ועי' שפ"א דף ג' דבתחי מלכים איכא אמלתרא. ובגאוו"י כתב דמספק"ל דלמא אמלתרא משוי ליה פתחא מעליא וכצוה"פ. הרשב"א בעבוה"ק ש"ב פ"א הביא ד"א דספק דרבנן לקולא, והרשב"א חולק ע"ז דהואיל ועיקר מחיצות מה"ת אזלינן לחומרא. ולכאורה משמע דס"ל דפירצת עשר דרבנן ומשו"ה הוי ספק דרבנן, אלא ד"ל דכוונתו דברוח רביעית הוא מדרבנן, וכ"כ בגאוו"י והכריח כן מדכתב הרשב"א דעיקר מחיצות מה"ת, ולענין לחי הבולט יותר מד"א וספק אם יש עומ"ר כתב דהוי ספק דבריהם, וע"כ פ"י הגאוו"י דהתם הוי מחיצה גם לענין מבוי אלא דמדרבנן בעינן היכר. משא"כ בפירצה יותר מ"י דבעלמא הוי פירצה מה"ת (רק דברוח רביעית לא איכפת לן בפירצה). ולכאורה לדבריו איכל"מ דאף אם הוי דרבנן מ"מ החסרון במחיצה וכיון דעיקר מחיצות מה"ת אזלינן לחומרא משא"כ בלחי הבולט. ובחזו"א סי' קי"ב הוכיח מדס"ד דאמלתרא מהני דע"כ פירצת עשר דרבנן.

ב) תוס' ד"ה איפכא מאי, הקשו דיועיל מטעם לחי. ומבואר דפשיטא להו דלחי מהני בגובה מכו'. ועי' רעק"א ריש פירקין שנתקשה בזה. ובבי"מ סי' שס"ג דייק מהרמב"ם דאף לחי ל"מ בגובה מכו'. וכע"ז כ' הב"ח שם.

ג) ובת"י התוס' כתבו ג' אופנים דלא מהני מטעם לחי, ובתור"פ כתב דאיכא נפ"מ במופלג מן הכותל דמטעם לחי לא מהני כדאמרין בדף י"ד ב', ומטעם צוה"פ מהני. ובדעת תוס' שלא תי' כן הוכיח התבואות שור (בח"י עירובין) דס"ל דאף צוה"פ לא מהני. וכ"כ הגאון וביאר דאסור משום חסרון מחיצה במקום שבין הצוה"פ לכותל, וצוה"פ לא משוי לה עומ"ר. ועיי' דלטעם רבינו יהונתן בלחי המופלג דמטעם אתי אורא הוא, בצוה"פ לא חשיב אור ומהני. ובשו"ת רעק"א סי' י"ח דחה הראי' מתוס' עיי' דלא ניחא לתוס' לתרץ כן [דבגמ' דף יד' משמע דחידושא דרבא הוא דלחי המופלג ל"מ, ולהנ"ל מוכח כן בברייתא דאלי"כ מאי קמ"ל דצוה"פ בגובה מהני]. ועיי' משנ"ב סי' שס"ג ס"ק כ"ג שהביא מחלוקת לדינא בזה. ובמה שכתב הגאון צוה"פ לא משוי עומד מרובה, בביאור"ל שם ד"ה צריך פשיטא ליה דחשיב עומ"ר. והגאון גופיה נסתפק בזה לעיל י' ב' ד"ה שמעינן. ועיי' אבנ"ז סי' רס"ז י"ג.

עוד כתב בגאון דאיכא נפ"מ בלא סמכו עליו מעיי' דלא מהני מטעם לחי, דליכא הכירא, ומהני משום צוה"פ דמחיצה גמורה היא וא"צ היכר. ולתי' הרעק"א הנ"ל מיושב גם זה. אכן עיי' ביאור"ל שס"ג סעי' י"א שהפמ"ג נסתפק שמא גם בצוה"פ לא מהני, דבעינן היכר אף בצוה"פ.

ובקר"א כתב דאיכא נפ"מ באינו נראה מבפנים ומבחוץ, דל"מ משום לחי, ומשום צוה"פ מהני. אמנם עיי' קה"י סי' ו' בזה ומסיק בשם החזו"א דלא מהני אף משום צוה"פ.

ד) אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח. עיי' תוס' ד"ה חצר דמייירי בד' דפנותיה אבל אם יש ב' מחיצות מהני צוה"פ, וכן דייק הריטב"א מרש"י ד"ה שרובה פתחים. אך הר"ן כתב דאף במחיצה שלישית ל"מ צוה"פ, ומה שהוכיחו התוס' ממבוי מפולש דאפי' לרב מהני צוה"פ, כתב הר"ן דשאני מבוי דהחמירו בו דבעינן עומ"ר משו"ה הקילו בצוה"פ, משא"כ חצר שניתרת אף בפרוץ מרובה משו"ה מהני צוה"פ. וצ"ב. ועכ"פ מבואר מדברי הר"ן דחצר מפולשת ניתרת אף שאין עומ"ר, וכדעת המ"א הט"ז והבי"מ ודלא כאבהע"ז סי' שס"ה והאבהע"ז הוכיח כדבריו מהתוס' עיי'. אולם האו"ש פ"ז משבת כתב שגם מתוס' אין ראיה דהא מייירי בפרו"מ. ועיי' בר"ן שם מש"כ לפרש דברי רש"י דנפרצה בד' דפנותיה, דהרוח רביעית מצטרפת לפרו"מ.

ה) ובתוס' הקשו דה"נ נילף לענין מחיצה רביעית דל"מ צוה"פ דומיא דיותר מעשר. ובקר"א הקשה דברוח רביעית אף לחי וקורה מהני, דא"צ לסתום הרוח כלל ולא איכפ"ל דפרו"מ. אמנם צ"ב שהרי יותר מעשר אוסר ברוח רביעית, וצ"ל דאע"ג דלא בעינן מחיצה מ"מ בעינן שלא יהא פירצה אלא פתח. אמנם לפי"ז יש לדון שגם בשאר רוחות נימא דטעמא דל"מ צוה"פ ביותר מעשר הוא משום דלא הוי פתח ולא משום חסרון במחיצה, משא"כ בפרו"מ דשפיר הוי פתח עיי' צוה"פ. וכבר עמד בזה בחזו"א סי' ע' ס"ק ה' עיי'. ובתירוצו נראה דגם בפרו"מ חסר בעיקר צוה"פ דלא חשיב פתח ולא משום דלא משוי לה מחיצה. ולפי"ז א"ש שגם ברוח רביעית לא יהני צוה"פ בפרו"מ, דלא חשיב פתח. ועיי' לשון הריטב"א דפרו"מ הוי פירצה גדולה דלא מהני צוה"פ.

ו) שם בתוס' וי"ל דאין ללמוד אלא על ד' מחיצות וכו' דפתחא בד' רוחות לא עבדי אינשי, אבל במחיצה אחת דעבדי פתח פשיטא דמהני צוה"פ. וצ"ב דמנלן דבד' רוחות לא עבדי פתח, ואי סברא הוא א"כ א"צ ללמוד זאת מדברי רב.

ז) גמ' מה ליותר מעשר האוסר במבוי שכן לא התרת אצל פסי ביראות תאמר בפרוץ מרובה וכו' שכן התרת אצל פסי ביראות. והנה לפי"ז לכאורה יש ללמוד מפסי ביראות איפכא דפרו"מ קל מפירצה יותר מעשר. וכ"כ בתור"פ וכ"כ בהשגות מבעל ההשלמה על הרמב"ם, דלדידן דביותר מעשר מועיל צוה"פ כ"ש דבפרו"מ. (ועיי' להלן בדעת הרמב"ם) אולם הריטב"א כתב דרב יוסף דאמר דבפרו"מ לא מהני צוה"פ קאי אף לדידן, אלא דיליף לה מדרב, דכיון דביותר מ"מ מצינו לרב דל"מ צוה"פ כ"ש בפרו"מ אף לדידן, והוסיף הריטב"א דאף למסקנא דנדחית ראייתו לא נדחו דבריו ומבואר דפרו"מ גרע מיותר מעשר. וקשה מפסי ביראות, ועיי' גאון דיש לדחות כלעיל דף י' א' דהיא הנותנת הואיל והתרת בו פרוץ מרובה לא תתיר בו יותר מעשר. רק דדחינן ק"ו דרב יוסף דאיכל"מ איפכא. ועיי' בריטב"א דף ט"ז א' שהוכיח דפירצה יותר מעשר מותר לזרוע כלאים כנגד העומד (ודלא כרש"י שם) דהא אף בפרו"מ מותר כנגד העומד

בדאיכא שיעור מחיצה ד"ט וכ"ש פירצה יותר מעשר. וזה כשיטתו כאן דפרו"מ גרע מיותר מ"י. ובדעת רש"י שם משמע להיפך וכדברי ההשלמה הנ"ל. ויל"ע.

ויש לדון לשיטת הבית אפרים והחזו"א דפירצה יותר מעשר מדרבנן, א"כ ע"כ דפרו"מ גרע וכסברת רב יוסף. ועוד העירו דהחזו"א נקט שבפסי ביראות איה"נ דמדאורייתא הוא, וא"כ מאי רא"י לפירצה בעומ"ר דמדרבנן הוא, ופרו"מ גרע, ורק בפסי ביראות יותר מעשר גרע וצ"ע.

ח) גמ' ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרב וכו' אילימא בעשר בהא לימא ר' יוחנן בשבת לא, אלא לאו ביותר מעשר וכו'. ובתוד"ה אילימא הקשו דלמא כרב יוסף דפרו"מ לא מהני צוה"פ. ותי' בג' אופנים, א. דדברי רב יוסף נדחו. ב. בשם הריצב"א - דמירי במפולש דאיכא ב' מחיצות ובמחיצה שלישית ורביעית לכו"ע מהני צוה"פ אף בפרו"מ. ג. בשם השר מקוצי - דכוונת הגמ' דאי פליג ר"י על רב ומהני צוה"פ ביותר מעשר ה"נ מהני בפרו"מ וא"כ מ"ט בשבת לא, וכ"כ הרשב"א ע"ש היטב.

ויש לדון אי פליגי תירוצי התוס' לדינא, והריצב"א והשר מקוצי לא ניחא להו תי' א' משום דסברי כהריטב"א שדברי רב יוסף לא נדחו, או דמודו בזה אלא דקשיא להו דמ"מ שמא ר' יוחנן ס"ל כרב יוסף, ואע"פ דמסקינן שאין רא"י לרב יוסף מ"מ ס"ל שהדין כן, אבל לדידן שמא לא קי"ל כרב יוסף. וכמו"כ יש לדון במאי פליגי על השר מקוצי דלכאורה תי' השר מקוצי פשוט שלחצד דר' יוחנן לא ס"ל כרב א"א לפרש דס"ל כרב יוסף. ומשמע דסברי כהריטב"א דאף לדידן שייכי דברי רב יוסף, וע' חזו"א סי' ע' ס"ק י'. אמנם יש לדחות דהוקשה לתוס' גם ממסקנת הגמ' דמשמע דלא כרב יוסף, שהגמ' מוכיחה דמירי ביותר מעשר וס"ל כרב, ולרב יוסף הא גם בעשר אסור משום דפרו"מ, והשר מקוצי נדחק דכוונת הגמ' דאף בעשר אסור כרב יוסף ע"ש. וי"ל דתי' קמאי לא ניחא להו בזה ולכך פי' באו"א, אבל בעיקר הדין מודו דרב יוסף קאמר רק אליבא דרב.

ט) ולדינא נראה מהתוס' דמהני צוה"פ בפרוץ מרובה, משום שדברי רב יוסף נדחו וכמש"כ התוס' בתי' א', ואפי' אם לא נדחו דבריו מ"מ כ"ז לרב אבל לדידן דביותר מעשר מהני ה"נ בפרו"מ מהני, וכדברי השר מקוצי, [ורק לדעת הריצב"א יל"ע אי ס"ל כהריטב"א דאף לדידן ל"מ בפרו"מ וכנ"ל]. וכ"כ בשו"ע דצוה"פ מהני אף בפרו"מ ומד' רוחות, ורק בבקעה שאין בה דיורין ל"מ, וכמש"כ התוס' ד"ה אילימא בא"ד ועוד דבשיירא אין להתיר וכו'.

בביה"ל סי' שס"ב סי' (ד"ה כשכל הרוחות) הביא בשם הפמ"ג להסתפק אם צוה"פ בד' רוחות מהני מה"ת לעשות רה"י, וכתב הביה"ל דמקושית הראשונים מהא דהוצרכו לעשות פסי ביראות לעולי רגלים וחבלים לשיירא ואמאי לא יעשו צוה"פ, מוכח דמהני מה"ת, ורק לריצב"א שתי' דהכא מירי בשיש ב' מחיצות גמורות, אין רא"י ע"ש. אולם יש לדון בזה דצוה"פ מהני להיתר טלטול אבל לא משוי לה רה"י. עי' בדברי הגר"ח בספרו שמבואר כן בתו"ד. ועי' חזו"א סי' ע' י"ג וביס' ע"ד ד'.

שיטת הרמב"ם

י) הרמב"ם פט"ז הל' שבת הט"ז כתב דצוה"פ מהני אף בפירצה יותר מעשר, והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד, ובמ"מ שם כתב דאפשר שדוקא ביותר מעשר כתב דל"מ בפרו"מ אבל בעשר מהני אף בפרו"מ. וכ"כ בשו"ע סי' שס"ב סי' בדעת הרמב"ם. אולם מהשגות בעל ההשלמה שם משמע שנקט בדעת הרמב"ם דאף בעשר לא מהני בפרו"מ, ע"ש דמקשה דפרו"מ עדיף מיותר מעשר. ובמשכנו"י סו"ס קכ"ג דייק כן ממש"כ הרמב"ם דצוה"פ ביתר מעשר מהני דאין הפירצה מפסדת המחיצות משמע שאין מצטרף להשלים שיעור מחיצה. וע"כ דבעינן עומ"ר. [ויש לדחות דכ"ז ביתר מעשר אבל בעשר משוי מחיצה ועי'] ומה שהקשה ההשלמה דפרו"מ עדיף מיותר מעשר, צ"ל כנ"ל בריטב"א דרב יוסף קאי אף לדידן ולא נדחו דבריו.

ואולם להשו"ע שבעשר מודה הרמב"ם ע"כ דס"ל דלא כרב יוסף עכ"פ לדידן, אלא דבצירוף יותר מעשר ופרו"מ ס"ל דלא מהני, וכ"כ הביאווה"ל ד"ה ולהרמב"ם. ובגליונות חזו"א על הגר"ח וצ"ב. ועי' עוד בדברי הגר"ח בספרו.

ומקור דברי הרמב"ם - ע"ש במ"מ שלמד כן מברייתא דדפנות הללו וכו' ולא ניחא ליה תי' הגמ' דמיירי דליכא צוה"פ. [וע' גאוי"י שנתקשה איך דחה הרמב"ם דברי הגמ'] ובקר"א כתב שלפ"י אף בעשר לא מהני דסתמא דבריתא משמע דבכל גווני (וכ"מ מדהוכיחו בגמ' כרב יוסף).

ובביהגרי"א שם כתב דמקור דברי הרמב"ם מהירושלמי הובא ברא"ש שהקשה ממתני' דחבלים שהתירו בשירא מ"ט לא מהני משום צוה"פ ואף בחבל עליון לחוד סגי. [וכקושית התוס' - אלא שהתוס' הקשו שיעשו צוה"פ ומהירושלמי מבואר דחבל עליון גופיה הוי צוה"פ] ומזה למדו דביותר מעשר ופרו"מ לא מהני. (וע' חזו"א סי' ע' א' אריכות בכוונת הירושלמי).

אולם קשה מגמ' דידן שהוכיחה מהא דר' יוחנן אסר בד' קונדיסין לענין שבת, ומוקמינן לה ביותר מעשר וכתב, ולהרמב"ם הרי ביותר מעשר ופרו"מ אף לדידן אסור, וכן הקשה בביאוריה"ל בשם המ"מ. [ומזה יש לתמוה על הקר"א שכתב בשם המ"מ שמקור הרמב"ם הוא מר' יוחנן וכמסקנא דסוגיין, וצ"ע דבסוגיין מבואר להיפך] וכן קשה ממסקנת הגמ' דמוקמינן לה בעשר ומן הצד, והו"ל לגמ' לתרץ דשאני הכא דהוי נמי פרו"מ, ובביהגרי"א שם כתב דדיחויא בעלמא ולא קי"ל הכי, וכדמוכח ממתני' דחבלים, וכוונתו דהגמ' דחתה דאף בפרו"מ אין ראוי דס"ל דל"מ, אבל לדינא באמת מהני. וכ"כ בחזו"א סי' ע' ד'.

והנה הר"ח כתב במעשה דר' יוחנן דמיירי שמלבד הקונדיסין הניח קנים זה אצל זה בפחות מג' כדי שיהא מחיצה. ור"ל שגדר חלק מן המחיצה ע"י לבד, והשאר פתח ולפ"י נמצא שהיה מחיצה מדין עומ"ר אלא דהנדון איך להתיר את הפתח. ובה שו"ט אי מהני ביותר מעשר. ובביאוריה"ל (ד"ה כשכל) הוכיח שגם הרמב"ם מפרש כן. [וכ"כ המשכנ"י סו"ס קכ"ג] ולפ"י כתב שם (בד"ה ולהרמב"ם) דא"ש קושיא הני"ל דהכא מיירי בעומ"ר ולכך מוכח דס"ל לר"י כרב, אבל בפרו"מ י"ל דלכו"ע ל"מ ביותר מעשר וכהרמב"ם. וכ"כ בחזו"א סי' ע' ד'.

ועוד תי' החזו"א שם עפ"י הריצב"א דאיכא ב' מחיצות. ומבואר בחזו"א דס"ל דאף דרוח שלישית פרו"מ מהני אף ביותר מעשר, ודוקא כשכל הרוחות הוי פרו"מ וכמש"כ התוס' בהא דרב יוסף, סובר הרמב"ם דאף לדידן ל"מ כשהפירצה יותר מי', וכ"כ להדיא בגליונות חזו"א (ד"ה והנה שם) ועי' מ"מ שם דברוח שלישית מודה הרמב"ם דמהני צוה"פ אף בפרו"מ והוכיח כן ממבוי מפולש, [אלא די"ל שכתב כן להצד דהרמב"ם מיירי אף בעשר אבל אי דוקא ביותר מעשר י"ל דבפרו"מ אף ברוח שלישית לא מהני ביותר משר. אכן הבי"מ שס"ב סי' פ"י דברי המ"מ דאף ביותר מעשר ופרו"מ מהני ברוח שלישית וע"ש שמיישב לפ"י דברי השו"ע שס"ג סעי' ב' דמשמע דמהני צוה"פ ביותר מעשר אף דפרו"מ]. אמנם מדברי הגרי"ח נראה שמפרש בדעת הרמב"ם דאף בפרו"מ רק ברוח שלישית לא מהני, ע"ש.

בעיקר דין צוה"פ ביותר מעשר יש לדון אם החסרון בפירצה שאינה נותרת ע"י צוה"פ, או דצוה"פ בשיעור יותר מעשר חסר בשם פתח. ונפ"מ כשהפירצה יותר מעשר והצוה"פ פחות מעשר. וכנראה דתלוי במחלוקת החת"ס סי' פ"ח והחזו"א אם מהני לעשות ב' צוה"פ בפירצה יותר מעשר, דלחת"ס מהני, ולחזו"א לא מהני, והחזו"א לשיטתו בסי' ע' ה'. דמשום פירצה הוא דל"מ היה צוה"פ. וכמו"כ יש לדון להיפך, בפירצה פחות מי' ועשה צוה"פ (בסמוך לו) ביותר מי'. עי' תוס' לעיל דף ו' א' ד"ה רב אמר דבכה"ג מהני אף לרב. ושם כתבו משום דמה"ת מהני אף ביותר מעשר, וצ"ב.

דף י"ב ע"א

ו) גמ' ומצאו שיושב במבוי שאין לו אלא לחי אחד אמר לו בני עשה לחי אחר, וכו'. הקשו הרשב"א והריטב"א איך ס"ד דהתלמיד דמהני, ואי ס"ל כב"ה היה לו לומר אנא כב"ה סבירא לי, ועוד דלמאי דס"ד דלר"א בעינן ב' לחיים וקורה היה לו לומר לו עשה לחי אחר וקורה, וע"כ פי' שעשה לחי וקורה שהתלמיד סבר דלר"א ב' לחיים לחוד סגי וסבר דה"ה לחי וקורה, ור"א השיב לו דבעינן ב' לחיים וקורה. ולמסקנא מתרצינן דהשיב לו דב' לחיים לחוד אבל לחי וקורה לא מהני, וקורה לא מעלה ולא מוריד. ובגאוי"י הקשה דא"כ לר"א ליכא לתקנת קורה כלל. וע"כ פי' דאמנם להו"א דלר"א בעינן לחיים וקורה, מפרשינן דהתלמיד עשה לחי וקורה אבל למסקנא מפרשינן שעשה לחי בלא קורה ולא ידע דעת ב"ש, וא"ל ר"א דבעינן לחיים, אבל באמת לחי וקורה נמי מהני לר"א. והגרא"מ הורביץ זצ"ל חידש עוד דקורה לחוד נמי מהני למסקנא.

שם אלא אי אמרת לחיים בלא קורה מאי לסותמו. עי' גאוי' דלרשב"א וריטב"א הנ"ל כוונת הגמ' דכיון דהתלמיד עשה לחי וקורה א"כ ב' לחין לחוד חשיב סתימה טפי. ומתריצין דלסותמו בלחיים קאמר. אבל הגאוי' גופיה מפרש דלחיים וקורה חשיב סתימה, אבל לחיים בלא קורה לא חשיב סתימה. והגראמ"ה פי' עפ"י דרכו הנ"ל דאי לחיים בלא קורה מהני ע"כ צ"ל דקורה לחוד נמי מהני, (דאל"כ למאי נפ"מ בתקנת קורה) א"כ מאי לסותמו אני צריך, הרי קורה לחוד נמי מהני. ומתריצין דה"ק וכי בלחיים צריך סתימה.

החילוק בין תקנת מבוי לחצר

(ז) גמ' מודים חכמים בפסי חצר [דבעין שני לחיים או פס ד"ט] ובטעם החילוק בין מבוי לחצר, כתב הרשב"א בשו"ת ח"ה סי' ר"ג דחצר שעשויה יותר לדירה ותשמישי צניעות צריכה יותר מחיצות גמורות משא"כ מבוי שאין בו תשמישי צניעות כיון שיש בו ריבוי דירורין סגי במחיצה או היכר כל דהו. וע"ש דמה"ט במבוי שאין בתים וחצרות פתוחין לתוכו דינו כחצר כיון שדירוריהן מועטין משתמשים שם תשמישי צניעות. [ודברי הרשב"א הובאו במ"ב שס"ג ס"ק י"ג]. ועי' ריטב"א דף ה' ע"ב (ד"ה תאמר במבוי) דבחצר יש ארבע מחיצות משא"כ במבוי אין לו אלא ג' מחיצות, ומבואר דמבוי לא תקנו מחיצה רביעית אלא מחיצה כל דהו. וכן משמעות הגמ' שבת דף ק"ל ע"ב ע"ש. ויל"פ ע"ד הרשב"א הנ"ל ועי' אבני"ז סי' ש'.

ובגאון יעקב דף י"ב ע"ב (ד"ה א"ר זירא) כתב כעין הרשב"א דחצר דרכה להיות סתומה ברוח רביעית ומבוי דרכו להיות פתוח, ודייק כן מדקרינן למבוי הפתוח ברוח רביעית מבוי סתום, ולחצר פתוחה קרינן לה נפרצה (עי' בגמ' בסוה"ע) והוסיף עוד דכיון שדרך המבוי להיות פתוח הרי הפירצה נידונית כפתח משא"כ בחצר שאין דרכה להיות פתוחה חשיב פירצה ולכן בעינן מחיצה טפי. [אמנם מדאורייתא אף דאי"ז פתח מותר דסגי בג' מחיצות. ומה"ט אף אם פירצה יותר מעשר חשיב פירצה מה"ת מותר ברוח רביעית, עי' שלו"י]. ויתכן שזו גם כוונת הריטב"א דבחצר צריך ד' מחיצות ובמבוי די בג' מחיצות משום דבמבוי נחשב רוח רביעית כפתח משא"כ בחצר דלא חשיב פתח בעינן מחיצה רביעית.

(ח) רש"י ד"ה בפסי חצר אם נפרצה למקום האסור לה צריכה שיוור משני צידיה. ומשמע שרק משום שנפרצה למקום האסור לה אסורה וכן הוא לשון הגמ' בסוה"ע. וכן הוא לשון השו"ע סי' שס"ג ס"ב, וכבר דייק כן הבית מאיר שס"ג סעי' י"ב. [והגאוי' הנ"ל דייק רק לשון נפרצה דמשמע שצריכה להיות סתומה ולא הזכיר דדוקא משום שנפרצה למקום האסור לה אסורה].

ונפ"מ באופן שנפרצה החצר למקום פטור, דלהנ"ל א"צ תיקון שם. ומצינו בזה פלוגתא באחרונים. לענין גג דנחשב רה"י משום גוד אסיק מחיצות הבית, וברוח רביעית הגג בולט דא"א לומר גוד אסיק. והאבהע"ז בחי' לעירובין ריש כל גגות הוכיח מתוס' שם שאין אסור אלא א"כ בולט ד"ט דהוי כרמלית ונמצא דהגג (שכנגד הבית) נפרץ למקום האסור לו, דהיינו הגג הבולט דחשיב כרמלית. אבל בבולט פחות מד"ט הוי נפרץ למקו"פ ושרי. והגר"ז (הו"ד באבני"ז סי' ש') חולק דבכל גווני אסור. ובאבני נזר סי' ש' כתב דבחצר דבעינן פסין חזינן דבעינן ד' מחיצות ואף דלא נפרצה למקום האסור. וכהגר"ז. וע"ש שהרגיש בזה דלשון הגמ' דנפרצה למקום האסור לה משמע כהאבהע"ז.

עוד כתב הבית מאיר שם שכ"ז דוקא בחצר אבל במבוי אף דלא נפרץ במלואו אסור ולכך לחי העומד מאליו פסול, אבל בפסי חצר גם בעומד מאליו מותר. [וזה כשיטתו שם סעי' י"א דבפסי חצר לא בעינן סמכו עליו מע"ש ודלא כרעק"א, ועי' ואמנם לשון רבינו יהונתן דף ב' משמע שמבוי אסור רק בנפרץ במלואו, אך כתב הבי"מ דלאו דוקא הוא. ובאבני נזר הנ"ל כתב להיפך, דמבוי אסור רק משום שנפרץ במלואו למקום האסור, משא"כ בחצר וכנ"ל, וצ"ע.

ופשטות דברי רש"י ורבינו יהונתן דף ב' דתקנת מבוי אינה משום דין הכללי של נפרצה למקום האסור לה. אלא משום דמיחלף ברה"ר, ודלא כהאבני"ז. ויל"ע מ"ט באמת לא אסרו מחמת זה ואמאי צריך לתקנה מיוחדת. ואפשר דנפ"מ בהנ"ל דנפרץ למקו"פ, אך לטעם רבינו יהונתן דאתי לאפוקי לרה"ר, משמע שרק בפתוח לרה"ר או כרמלית אסור. ועי'.

ט) גמ' דתניא חצר ניתרת בפס אחד רבי אומר בשני פסין, אמר רבי אסי א"ר יוחנן חצר צריכה שני פסין, ומסקינן ברוח אחת בארבעה משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן ונחלקו הראשונים בפי' הסוגיא, דעת רש"י דר' יוחנן קאי כרבנן, כלומר דהא דאמרי דסגי בפס אחד היינו בד"ט, אבל בפס משהו בעינן שתי פסין. ולפי"ז לרבי דבעינן שתי פסין לא מהני פס ד' ברוח אחת. (ופי' הראשונים שרש"י למד כן מדאמרינן דרב אדא ב"א כרבי משמע דר"י כרבנן). אולם התוס' ושאר הרבו לתמוה על רש"י (עי' תור"פ וריטב"א באריכות) ומפרשים דלרבנן סגי בפס משהו מרוח אחת, ור"י כרבי, ובפס ד"ט מודה רבי דמהני ובשני פסין ס"ל לר"י דסגי במשהו דרבי לא ס"ל כר' יוסי, ודלא כרב אדא.

י) ולשיטת הראשונים מבואר דדוקא לראב"א אליבא דרבי בעינן פסין של ג"ט אבל לר"י אף לרבי סגי בפסין משהו. אמנם לשיטת רש"י דר"י כרבנן איכל"מ דלדעת רבי מודה ר"י לראב"א דבעינן פסין ג"ט וכר' יוסי דשיעור לחי ג"ט וכ"כ המהרש"א, וכ"ה בריטב"א בדעת רש"י, דרבי ורבנן פליגי בתרתי ועי' להלן. אולם בגאוו"י כתב דאף לרש"י לר' יוחנן מהני ב' פסין משהו אף לרבי, דלא פליגי רבי ורבנן בשיעור הפסין, אלא פליגי אמוראי דר"י ס"ל דשיעור לחי ופסין משהו ודלא כר' יוסי, ולראב"א שיעור ג"ט לכו"ע וכר' יוסי. וע"ש שנדחק דהא דאיתא בגמ' דף י"ד ב' דרבי קאי כר"י, משום דלרבי אליבא דרב אדא שמעינן הכי להדיא, אבל לרבנן לא נתפרש להדיא, [ובריטב"א מפורש גם לשיטתו, דראב"א קאי רק לרבי אבל לרבנן סגי בפס משהו].

ברשב"א וריטב"א הקשו לשיטתם מנליה לרב אבא דר' יוחנן פליג אדרב אדא, נימא דאף לר"י אליבא דרבי בעינן פסין ג"ט, ותי' דמדהני פס אחד של ד"ט ע"כ דלא בעינן ב' פסין של ג"ט, ע"ש בריטב"א דא"א שיועיל פס אחד פחות משיעור ב' פסין ביחד. [והרשב"א כתב בנוס"א וצ"ע]. ולפי"ז כתב הגאוו"י דא"ש מש"כ הריטב"א לדעת רש"י דרבי ורבנן פליגי בתרתי, והיינו דמאחר דלרבנן מהני פס ד', ע"כ דב' פסין משהו סגי דאל"כ א"א להתיר פס ד', ונמצא לפי"ז דלרב אדא ב"א ע"כ דלרבי לא מהני פס ד' (וכדס"ל לרש"י אליבא דר' יוחנן) ועי' בחי' הגראמ"ה שהכריח כן מהגמ' דף י"א.

אמנם עי' תור"פ שהקשה מנלן דמהני פס ד"ט, ותי' דסברא הוא כיון דאיכא שיעור מחיצה הוי כד' מחיצות. ומשמע דלכו"ע הוא. וגם משמע דלא כסברת הריטב"א [כן הוכיח המגיה לר"פ] דלמש"כ התור"פ דפס ד' חשיב מחיצה ודאי דעדיף מב' פסין דלא חשיבי מחיצה, [וכדמצינו בעומ"ר מב' רוחות שאין מצרפים, וכ"ש לשיעור מחיצה] ולריטב"א צ"ל דמהני מקצת גדירה דלא חשיב פרוץ במלואו ובב' רוחות עדיף, ומשו"ה אי בעינן ב' פסין ג"ט בפס אחד בעינן לפחות ו"ט. ועצ"ע.

יא) גמ' למה לי רוב דופן בפס ארבעה סגי, וכי תימא מאי ברוב דופן בדופן שבעה, ופי' התוס' דהשתא רוב דופן הוי ריבועא טפי דאע"ג דלא הוי ארבעה סגי. וכ"ה בריטב"א. ויל"ע מאי ס"ד דלא מהני רוב דופן הא הוי עומ"ר. ואפשר דס"ד דלא מהני עומ"ר אלא אחרי שיש שיעור מחיצה. [וכעין מש"כ החזו"א בבעיא דגמ' דף ט"ז ב' אי מהני עומ"ר בערב] וקמ"ל דמהני.

יב) שם למה לי ארבעה בשלשה ומשהו סגי דהא אמר רב איחלי וכו'. ופי' התוס' בפי' א' דקושית הגמ' דרוב דופן אינו חידוש בדופן שבעה, דהא אפי' בשלשה ומשהו סגי משום דרב אחלי, ולפי' ב' הקושיא על עיקר הדין אמאי בעינן רוב דופן. וצ"ב לפי' א' מ"ט מקשינן רק דאי"ז חידוש, ולא מקשינן דאין הדין נכון. (ונפ"מ לתי' הגמ' עי' להלן). ומדברי הרשב"א והר"ן נראה דאין כוונת הגמ' דמיירי דוקא בדופן שבעה אלא בכל גווני, אלא דלכך לא אמר ארבעה לאשמועינן דמשכחת לה דאף ארבעה אי"צ וכגון בדופן שבעה. וע"ז מקשינן דבזה לא הוי חידוש דאף רוב דופן א"צ משום דרב אחלי. וע"ז תי' הגמ' דס"ד דבעינן ארבעה משום דליתא לדרב אחלי או משום דמיירי בחצר או דפליג על רב אחלי.

והנפ"מ בזה לתי' הגמ' כאן בחצר כאן במבוי. וכן לתי' בתרא דרב אחלי תנאי היא. דלפי' א' דתוס' יל"פ דהוא אמינא דבכה"ג ליתא לדרב אחלי, ולכך הוצרך לאשמועינן שמואל רוב דופן, אבל לדינא י"ל דס"ל דא"צ בדופן שבעה רוב דופן. אבל לפי' ב' דקושית הגמ' דאין הדין נכון ע"כ דמשני דבאמת ליתא לדרב אחלי. ועי' בריטב"א שבחצר הייתי אומר

דליתא לדרב אחלי, ומשמע דלדינא אף בחצר איתא לדרב אחלי. וכ"כ להלן דף י"ג א' דאין ראוי משמואל ללישנא בתרא, דפליג אדרבא אחלי והיינו כנ"ל בפ"י א' דתוס'. [אמנם לענין חצר כתב שם לדינא דליתא לדרב אחלי, ועי' גאוי"י שעמד בזה] וכן מבואר בחי' הר"ן י"ג א' ביתר ביאור.

והנה הרמב"ם ה"ל שבת פ"י ה"ט כתב דכשיש בפתחו ג"ט צריך תיקון, ופ"י הראשונים דס"ל דלא כרב אחלי. ועי"ש בר"ן וכ"ה בביהגר"א שס"ג סכ"ח שמקורו מסוגיין לל"ב דשמואל לית ליה דרב אחלי, והר"ן דחה כנ"ל. ובדעת הרמב"ם י"ל דמפרש כפ"י ב' דתוס'.

ועי' רש"י ד"ה דרב אחלי תנאי היא, הלכך בעינן רוב דופן עומד. ומשמע דמפרש כהרמב"ם. ומ"מ אין ראוי דס"ל הכי לדינא, די"ל דלא קי"ל בזה כשמואל.

(ג) שם כאן בחצר כאן במבוי. בסברת החילוק בין חצר למבוי, עי' ריטב"א שניכרת שם פירצה אפ"י בפחות מד'. ויל"פ עפ"י הגאוי"י (הנ"ל אות ז') דבחצר צריך תיקון משום פירצה משא"כ במבוי דחשיב פתח אלא שצריך תיקון בפתח, וא"כ בפחות מד' י"ל דלא חשיב פתח, וא"צ תיקון אבל בחצר צריך תיקון כיון דהוי פירצה. אולם יש לדון לאידך גיסא דבפחות מד' כיון דלא חשיב כפתח הוי פירצה אף במבוי. ובתור"פ דף ו' ע"א למד מדברי רב אחלי דפחות מד"ט לא הוי פירצה וא"כ צ"ב מ"ש חצר שצריך תיקון, ועי"כ דבחצר הוי טפי פירצה, וכמש"כ הריטב"א, אך דבריו צ"ב.

ובאבנ"ז ס"י ש' ביאר לפי דרכו דבחצר בעינן ד' מחיצות ומשו"ה אף שפרוץ בפחות מד"ט מ"מ צריך פס משום דסו"ס ליכא מחיצה רביעית, משא"כ במבוי דא"צ מחיצה רביעית.

ולמאן דפליג על רב אחלי וצריך תיקון אף בפחות מד', לכאורה צ"ל דחשיב פירצה אף בפחות מד', אבל מודה דלא חשיב פתח, ויל"ע לגאוי"י הנ"ל דבמבוי א"צ ב' פסין משום דהוי פתח, א"כ בפחות מד"ט דלא הוי פתח יקשה דליבעי ב' פסין כחצר. ועי'.

(ד) כתבו הראשונים בדף י"ג בשם הראב"ד דאף לתנא דפליג על רב אחלי, כ"ז כשהמבוי רחב מבפנים ורק בפתח מתקצר והוי פחות מד"ט, אבל כשבפנים ג"כ אינו רחב ד"ט הוי מקו"פ וא"צ תיקון. ובביאור"ל ס"י שס"ג ד"ה כיון כתב לפי"ז שגם בחצר דליתא לדרב אחלי, כ"ז כשבפנים רחב ד"ט. ועי"ש שכ"כ המג"א.

ובחזו"א ס"י ע"ג ז' נסתפק למ"ד דמקו"פ בכרמלית הוי כרמלית, א"כ ה"נ כשפתוח לכרמלית אף שאין רחב ד' יחשב כרמלית. ועי"ש דאף לרב אחלי, דוקא כשהפתח פחות מד' א"צ תיקון, אבל כשכל המבוי פחות מד' גרע דהוי מקו"פ בכרמלית והיינו דכשבפנים רחב ד' הוי רה"י וכשאין הפתח רחב ד' א"צ תיקון משא"כ כשכולו אין רחב ד' דלא הוי רה"י ה"ז בטל לכרמלית. ועש"ה.

והנה ברמב"ם פ"י ה"ט נראה שפסק דלא כרב אחלי וכל שפתוח יותר מג"ט צריך תיקון, ובשעה"צ ס"ק צ"א נסתפק בדעתו אם דוקא כשבפנים רחב ד"ט אבל כשאין ברחבו ד"ט מודה דא"צ תיקון וכהראב"ד הנ"ל או דאף בכה"ג צריך תיקון. ובעבוה"ק לרשב"א ש"א פ"ב משמע דלדעת הרמב"ם בכל גווני צריך תיקון. ועי' רש"י ותוס' דף ה' א'. וצ"ב מ"ט לא ס"ל כהראב"ד, דהרי מקו"פ הוא, [ועכ"פ כשפתוח לרה"ר דלא שייך לומר מצא מא"מ]. ואפשר דס"ל דמתקנת מבוי אף מקו"פ צריך תיקון שדומה לרה"ר.

ובאמת גם כשפתחו לבד אין רחב ד' צ"ב למאן דפליג אדרב אחלי, שהרי המבוי הרחב אין פרוץ למקום דאסור לו אלא למקו"פ, ומשמע דאיסור מבוי אינו משום נפרץ למקום האסור ודלא כהאבנ"ז (הו"ד אות ח'). וכמו"כ יל"ע בחצר דאף לרב אחלי צריך תיקון. ומשמע דאף שלא נפרץ למקום האסור צריך תיקון ודלא כהאבהעו"ז הנ"ל לענין גג. ואפשר שאין דנים את הפתח כמקום בפ"ע ליחשב מקו"פ אלא הוא חלק מרה"י.

(טו) גמ' לשון ים הנכנס לחצר וכו' והא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה. עי' מהרי"ט ס"י צ"ד שבמבוי שנפרץ לים ברוח רביעית א"צ תיקון, דאין הים בר טלטול למבוי. והיינו דלא שייך חששא דאתי לטלטולי מן המבוי לים. והקשה מסוגיין ותי' דשאני חצר דבעינן מחיצה ברוח רביעית. ומבואר בדבריו דשאני חצר ממבוי ביסוד הדין וכעין

מש"כ האבנ"ז סי' ש' שחצר צריכה ד' מחיצות משא"כ מבוי א"צ ד' מחיצות אלא שהצריכו תיקון ברוח רביעית שמא יבוא לטלטל לכרמלית או לרה"ר. ובים דליכא הך חששא א"צ תיקון.

והנה ביסוד הדין דנפרץ למקום האסור לו. ע"י בהגהות מהר"ח לטור סי' שני"ח דמשמע דטעמא שמא יבוא לטלטל למקום האסור לו. ולדברי המהרי"ט הרי בפרוץ לים אין חשש שיבוא לטלטל לים, ורק משום דבעינן מחיצה אסור. וא"כ צ"ב לשון הגמ' שנפרץ למקום האסור לו. ובאמת באבנ"ז הנ"ל כתב דבמבוי אסור משום נפרצה למקום האסור לה אבל בחצר אין זה מטעם נפרצה (ולשון הגמ' דידן לאו דוקא ע"ש מש"כ על האבהע"ז) ואפשר דכוונתו כנ"ל דיסוד דין נפרצה הוא שמא יבוא לטלטל, ובים ל"ש הך גזירה למהרי"ט, ורק משום דבעינן מחיצה רביעית אסור, אך לשון הגמ' צ"ע.

ובחזו"א (במכתב לבעל שלו"י נדפס בחזו"א לדף כ"ד א') פ"י שדין נפרצה הוא משום דבעינן מחיצה ברוח זו, וכיון שצריכה את המחיצות של הרשות האסור לו, הרי ע"כ היא רשות אחת עמה, ואסרי אהדדי. ולפי"ז א"ש לשון הגמ' דבחצר שצריכה מחיצה רביעית שייך דין נפרצה משא"כ במבוי דא"צ כלל מחיצה ברוח רביעית. ולפי"ז נמצא דמבוי לא שייך כלל דין נפרצה למקום האסור לה, וע' בזה.

טז) שם, בד"א שפרצתו יותר מעשרה אבל עשרה א"צ כלום ופירש"י שהרי יש שם שיור מכאן ומכאן. ומבואר מכאן דביותר מעשר לא מהני ב' פסין, ואף אם צוה"פ מהני. דב' פסין גרע. [ועי' מהרי"ט סי' צ"ד שדן אם במבוי מפולש מהני ב' פסין כצוה"פ ומסיק דגרע]. וכ"מ בשו"ע ס"ב שדוקא עד עשר ניתר בפסין. ועי' ביאור"ל שם סעי' כ"ו ד"ה אלא בצוה"פ שהא"ר לא כתב כן, ותמה עליו.

דף י"ב ע"ב

יז) אמר רב יהודה מבוי שלא נשתתפו בו וכו' הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור ופירש"י דקורה משום היכר וקסבר ד' מחיצות דאורייתא בין לקולא בין לחומרא. בגאוו"י הקשה למאי נפ"מ לחומרא, ובהג' הגראמ"ה כתב דלחומרא היינו רק מדרבנן. ולכאורה כוונתו שאסור להוציא מרה"י לשם, ומבואר דל"מ קורה משום היכר אלא לענין לטלטל בתוכו. אך א"א לומר כן שהרי במקום עירוב ודאי מותר להוציא מרה"י למבוי מתוקן, וכי כבר זה עושה אותו רה"י לענין דרבנן. וצ"ע.

יח) שם אלא אי איתמר הכי איתמר אמר ר"י מבוי שאין ראוי לשיתוף הכשירו בלחי חייב ופירש"י דהיינו מבוי מפולש. וקסבר ג' מחיצות דאורייתא. והר"ח גרס מבוי הראוי לשיתוף והיינו מבוי שאינו מפולש שיש לו ג' מחיצות ובזה בעינן לחי דליהוי מחיצה רביעית אבל הכשירו בקורה פטור דקורה משום היכר וליכא ד' מחיצות וכן פ"י המאירי לדעת הרמב"ם דס"ל ד' מחיצות דאורייתא. והביאו האחרונים שכ"כ ר"א בן הרמב"ם. ולפירש"י צ"ע דכיון דמתחילה ס"ד דסבר ר"י ד' מחיצות דאורייתא, ורק דהוקשה לגמ' מאי מהני שיתוף. הו"ל לגמ' לפרש מבוי הראוי לשיתוף וכפ"י הר"ח דמייירי במבוי שיש לו ג' מחיצות, ואמאי בעינן לומר דס"ל ג' מחיצות דאורייתא. ולפי' הר"ח ניחא.

אמנם מהמשך הגמ' דאמרין לרבא דה"ק אינו צריך אלא לחי הזורק לתוכו חייב, משמע דסגי בג' מחיצות. [ואמנם הר"ח פ"י ועשה לו עכשיו לחי, אבל צ"ע דהא לרבא לחי משום היכר ולא הוי מחיצה]. ובגאוו"י כתב לדעת הרמב"ם דתלוי בפלוגתא דאמוראי. דלרבא דלחי לא מהני משום מחיצה ע"כ צ"ל דג' מחיצות דאורייתא אבל למ"ד לחי משום מחיצה מפרשין דד' מחיצות דאורייתא. וכ"כ בקר"א וביאר יותר דבזה גופא פליגי דלמ"ד משום מחיצה אגמריה רחמנא שיעשה לחי ברוח רביעית וש"מ דבעינן מחיצה רביעית. ולמ"ד לחי משום היכר, מדאורייתא א"צ לחי אלא מדרבנן משום היכר. והרמב"ם דפסק כמ"ד לחי משום מחיצה משו"ה ס"ל ד' מחיצות דאורייתא. [ובדברי יחזקאל סי' ה' י"ב כתב דדוחק גדול לומר דרבא ור"י פליגי בתרת, אולם למש"כ הקר"א א"ש].

שיטת הר"ח

יט) יעויין בדברי הר"ח שגרס בתי הגמ' מבוי הראוי לשיתוף הכשירו בלחי חייב, ופי' כגון מבוי מפולש שעשה דלת מצד אחד אם עשה מצד שני לחי נמצא שיש בו ד' מחיצות וחייב, ומשמע דס"ל ד' מחיצות דאורייתא וכ"כ בביאוריה"ל ריש סי' שס"ג.

והנה בתי רבא פי' הר"ח מבוי שיש לו ג' מחיצות ואינו מחוסר אלא לחי והכשירו עכשיו בלחי חייב, ולכאורה כוונתו כנ"ל דבלא לחי לא הוי רה"י דבעינן ד' מחיצות, אך קשה דלרבא הא ל"מ לחי אלא משום היכר. [וראיתי בשם הגר"ג כהן, דכשיש ג' מחיצות גמורות מהני לחי משום מחיצה ורק בבי' מחיצות ודלת ל"מ לחי משום מחיצה, וצ"ע]. ובדברי יחזקאל סי' ה' י"ב חידש בדעת הר"ח דבאמת ג' מחיצות סגי מה"ת אלא דלעיל מיירי בדלת, ודלת ל"מ אלא כשע"י הדלת יש סתימה מדי רוחות (עי' תוס' דף ו' ע"ב ד"ה והאמר) ולכך צריך שיהא ד' מחיצות, אבל כשיש שלש מחיצות גמורות אף דלחי ל"ה מחיצה הוי רה"י מה"ת. [אולם בזה לא נתיישב דעת הרמב"ם דס"ל ד' מחיצות דאורייתא וע"כ דלדעת רבא מודה הרמב"ם דג' מחיצות דאורייתא. וכנ"ל].

כ) ובעיקר הנידון אם מהני ג' מחיצות מה"ת, ע"י היטב במשנה דף צ"ד א' חצר שנפרצה לרה"ר דפליגי תנאי, לר"א הוי רה"ר ולחכמים הוי כרמלית. וקשה דהא הוי רה"י דאיכא ג' מחיצות, ע"ש בתוס' בדף צ"ג ב' שפי' שנפרצה החצר גם מצידה. וע"ש ברשב"א וריטב"א, שיש שפי' דתלוי אם נפרצה לרה"ר לא הוי רה"י, ואם נפרצה לכרמלית הוי רה"י. [ושיטה זו הובא במ"מ פי"ז ה"ט ובביאוריה"ל ריש סי' שס"ג. וע' להלן בשיטת רש"י והרמב"ם].

בשיטת הרמב"ם בשיעור המחיצות

כא) הובא לעיל בשיטת הרמב"ם דבעינן ד' מחיצות ליעשות רה"י. וזה מבואר בהל' שבת פי"ד ה"א שכתב מקום מוקף ד' מחיצות וכו' ומבואר שיש להן שלשה כתלים ולחי ברוח רביעית הרי הן רה"י גמורה. ובפי"ז ה"ט מבוי שהכשירו בקורה אע"פ שמותר לטלטל בכולו כרה"י הזורק מתוכו לרה"ר וכו' פטור. ומבואר דבעינן מחיצה רביעית מה"ת. אולם בפי"ז ה"ב כתב שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל ומד"ס היא הרוח רביעית ולפיכך די לה בלחי או קורה. והקשה הרמ"ך שם דמשמע דס"ל ג' מחיצות דאורייתא ודלא כנ"ל. והמ"מ שם ה"א כתב דלק"מ דמשי"כ ג' מחיצות מותר לטלטל היינו משום דהוי כרמלית. ע"ש.

ולפי"ז מבואר דבי' מחיצות לא מהני לאשוויי כרמלית אלא הוי רה"ר. ולשון הרמב"ם בהל' ט' מבוי שהכשירו בקורה אע"פ שמותר לטלטל בכולו כרה"י וכו'. צ"ל לדברי המ"מ שזהו מדרבנן שאסרו לטלטל בכרמלית עד שיעשה רה"י, והקורה מהני ליחשב רה"י מדרבנן אע"פ דקורה משום היכר, וכן דייק הגר"י מלשון הרמב"ם שם הל' ב'. (ועי' דברי יחזקאל סי' ה' סקכ"ג שהוכיח מזה דלענין טלטול לא בעינן רה"י ד"ת אלא רה"י מדרבנן).

אולם יש שפי' בדעת הרמב"ם דבג' מחיצות הוי רה"י לענין טלטול מה"ת אע"פ דלא הוי רה"י לענין לזרוק. [וקצת משמע כן בהשגות מבעל ההשלמה עהר"מ הל' ט']. ולפי"ז י"ל דבי' מחיצות הוי כרמלית. ועי' מש"כ לעיל י"א ב' ע"ד הר"ח. אמנם עיקר חילוק זה צ"ע מהגמ' דף כ' ע"א דאמרין הזורק לבין פסי ביראות חייב, פשיטא אי לאו מחיצה היא היכי שרי לטלטל. ולהנ"ל דלמא הוי מחיצה רק לטלטול אבל הזורק לשם פטור, וי"ל.

ובערוה"ש סי' שמ"ה ה"ד וסי' שס"ג ה"א פי' בדעת הרמב"ם כדעת הראשונים הנ"ל דאם נפרץ לרה"ר הוי כרמלית, אבל בנפרץ מרוח רביעית לכרמלית הוי רה"י בג' מחיצות.

הוספה לאחר זמן: בביהגרי"א סי' שמ"ה ס"א כתב בדעת הרמב"ם דבג' מחיצות הוי מקו"פ וגם בקורה כיון דאינה מחיצה אלא היכר הוי מקו"פ אלא דחכמים גזרו דג' מחיצות דהוי כרמלית ובקורה לא גזרו ולפי"ז בקורה הוי מקו"פ, ולפי"ז שמעתי בשם הגר"י סטפנסקי שליט"א להקשות דא"כ יהא מותר לטלטל מהמבוי לרה"ר כדין מקו"פ. וי"ל דהיתר מקו"פ הוא משום דבטל להכא ולהכא וי"ל דהכא כלפי רה"ר כיון שהוא רשות חלוקה מרה"ר אינו בטל לגבה ורק לרה"י בטל.

שיטת רש"י

כב) עי' רש"י שבת דף ו' ע"ב ד"ה קמ"ל גמורה, דמשמע דס"ל ד' מחיצות מה"ת. וכ"כ הרש"ש שם. וכתב שזה סותר פירושו בסוגיין. ועי' עוד רש"י לעיל דף ט' א' ד"ה ובלבד וכו' ובין הלחיים נמי אפי' חשבת ליה מקום בפ"ע בטל להכא ולהכא ושרי. ודייקו הראשונים דמשמע דמותר להוציא אף לרה"ר. והקשו דהרי בין הלחיים איכא ג' מחיצות ומה"ת

הוא רה"י. וברשב"א שם צידד דס"ל דבפתוח לרה"ר לא הוא רה"י וכנ"ל עפ"י הגמ' דף צ"ד. ולפי"ז אי"ש דברי רש"י בשבת הנ"ל. [אמנם בתי"ב כתב הרשב"א דבאמת אין כוונת רש"י שמותר להוציא אף לרה"ר אלא רק לרה"י].

לחי משום מחיצה או משום היכר

כג) בגמ' נחלקו אמוראים בדין לחי או משום מחיצה או משום היכר. ולמ"ד משום מחיצה היינו מדאורייתא והזורק מרה"ר לתוכו חייב כמפורש בגמ'. אבל בקורה לכו"ע משום היכר. ובדף ט"ו א' סבר אביי דקורה נמי משום מחיצה אבל התוס' דף פ"ו א' (ד"ה קורה) כתבו דלאביי נמי מדרבנן הוא דהוי מחיצה, ואף לסוגיין יתכן דמדרבנן הוי מחיצה, אלא כוונת הגמ' דבקורה מצינו למימר דהוי משום היכר. ועי' רמב"ם פ"ז ה"ט דקורה משום היכר, ובהל' א' שם כתב דהוי רה"י מדרבנן ומשמע קצת דהוי מחיצה מדרבנן.

אמנם לסברת המקשן מדברי ר' יהודה דשתי בתים בצידי רה"ר דמהני לחי או קורה, מוכח דאף קורה משום מחיצה דאורייתא. ועי' תוס' דף פ"ו א' דהמקשה טועה היה וליכא למ"ד דקורה משום מחיצה מה"ת אבל בתוס' דף ח' ב' מבואר דלמ"ד קורה משום מחיצה הוא מה"ת. (ועי' גלחש"ס) ועי' עוד ברבינו יהונתן בריש פירקין שכ"כ לדעת ר' יהודה.

כד) ולענין פס ד' בחצר מבואר בתוס' דף ה' ב' דמהני משום מחיצה. ועי' חזו"א סי' ע"ד י"א דה"ה ב' לחיין לר"א במבוי ולדידן בחצר, וכן לחי וקורה לב"ש, מהני מדין מחיצה, וזה מוכח בגמ' דף י"א ב' דאמרינן למימרא דסברי כ"ש ד' מחיצות דאורייתא. אמנם כתב שם דלמסקנא דגמ' לעיל דב"ש סברי ג' מחיצות דאורייתא, לא מהני לחי וקורה להיות מחיצה מה"ת במפולש לעשותו רה"י, ודמי ללחי דלא מהני מה"ת למ"ד לחי משום היכר. ורק למ"ד משום מחיצה מהני. וע"ש דיתכן דלדידן גם לחי ל"מ אלא מדרבנן. ע"ש.

כה) הנה לפי גירסתנו, רבה ור"י סברי דלחי משום מחיצה ורבא ס"ל דלחי משום היכר, אמנם הרא"ש לעיל דף ט' א' סי' י' הביא גירסא רבא אמר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר, ומסיק דגירסתנו נוחא טפי דהא רבא ס"ל בדף ט"ו א' בלחי העומד מאליו דאסור משום דלחי משום היכר. ובמרומי שדה דף ה' תמה דלכאורה מוכח כן להדיא, ואמאי כתב רק דהכי משמע טפי, ותי' דאפשר דמודה רבא דלחי משום מחיצה אלא דבעינן נמי היכר. ועוד י"ל דמודה רבא דלחי מהני מה"ת משום מחיצה, אלא דמדרבנן לא חשיב מחיצה ורק משום היכר מהני. ולכך ל"מ עומד מאליו. אבל סוגיין מיירי בדין דאורייתא.

כו) גמ' איתיביה יתר על כן אמר רבי יהודה וכו' עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן. ופירש"י אלמא לחי משום מחיצה, ואפי' רבנן לא פליגי אלא ברה"ר אבל במבוי מפולש לא. ועי' מהרש"א דמהכא יש להוכיח גם דקורה משום מחיצה ותיקשי לכו"ע דסברי קורה משום היכר. ועי' תור"פ. ובגלחש"ס כתב די"ל דבקורה משמע לעיל בברייתא דקורה לא מהני משום מחיצה. אבל לענין לחי לא מצינו מאן דפליג. והגראמ"ה כתב דתנא דמתני' ע"כ ס"ל דקורה ל"מ משום מחיצה מדפסל למעלה מכ'. (עי' רבינו יהונתן ריש פירקין בדעת ר"י). וע"ש עוד (בדבריו על הגמ' ועל רש"י) דהוכחת הגמ' דרבנן נמי סברי לחי משום מחיצה מדקאמרי אין מערבין רה"ר בכך וע"כ לדיוקא דבמבוי מודו, אמנם כ"ז בלחי, אבל בקורה י"ל דאף במבוי לא מהני. [וע"ש מש"כ לבאר לתי' הגמ' מ"ט אמרו רה"ר וצ"ע בכוונתו].

כז) ובעיקר דברי רש"י דרבנן לא פליגי אלא במבוי מפולש, הקשו מהגמ' דף ו' ב' דאף במבוי מפולש פליגי, עי' ריטב"א ותור"פ ורש"ש. והנה התוס' כתבו דאפי' רבנן לא פליגי אלא דמדרבנן בעו ג' מחיצות גמורות. והיינו דמה"ת מהני לחי אלא דמדרבנן לא מהני. והרעק"א הקשה מהגמ' שבת דף ו' דרבנן פליגי אף מדאורייתא דהזורק לתוכו פטור. ובמרומי שדה ת"י שדברי רש"י ותוס' משלימים זה את זה. דרש"י מיירי לענין דאורייתא ובה פליגי רבנן רק ברה"ר, אבל במבוי מפולש אסור רק מדרבנן וכמש"כ התוס'. ומעתה ש"מ דלחי נמי הוי מחיצה מה"ת אלא דברה"ר לא מהני משום

דבוקת רבים מבטלת מחיצה. [או דל"מ לחי לבטל רה"ר] וכ"כ הגראמ"ה בדעת רש"י. ועי' תורא"ש ונראה שנתכוון להני"ל. ולפי"ז א"ש הגמ' בשבת דהתם מיירי ברה"ר וזה פליגי רבנן מה"ת. ובמרומי שדה תי' דהתם מיירי בקורה. ויל"ע מ"ט לא תי' דהתם מיירי ברה"ר. שו"ר בגאוו"י ד"ה שמעין שתי' ב' התירוצים, ואפשר דקושית רע"א לשי' התוס' דף ו' דר"י מיירי דוקא במבוי מפולש, וע"כ צ"ל דהתם מיירי בקורה. וכ"מ בגאוו"י שם.

כח) ובקושיית הגמ' מדברי ר' יהודה, יל"ע דמנלן דלחי משוי רה"י לגמרי ומדאורייתא דלמא רק לענין היתר טלטול מהני, ומשמע דפשיטא לגמ' דאי לא הוי רה"י לא התירו לטלטל ע"י לחי. וזה א"ש לראשונים דמבוי סתום הוי רה"י מה"ת משום דג' מחיצות דאורייתא, ולא בעינן לחי אלא מדרבנן, אבל לרמב"ם דבעינן ד' מחיצות ואעפ"כ מהני קורה אף דמה"ת לא הוי רה"י, קשה מכאן. אמנם י"ל דשפיר מוכח דהוי מחיצה מה"ת מדמהני אף ברה"ר [ובפרט למש"כ הגר"ח דלבטל רה"ר בעינן מחיצות המועילות לאשווי רה"י] ולפי"ז צ"ל דלס"ד דלר"י בעינן ג' מחיצות, בבי' מחיצות הוי רה"ר. [אולם הגראמ"ה פי' דמרבנן נמי מוכח מדיוקא דמבוי מודו, והתם הא לא הוי רה"ר, ואפשר דמבוי נמי חשיב רה"ר מחמת שמפולש לרה"ר רק דליכא בקיעת רבים, עי' תוס' דף ו' ואכמ"ל].